

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 3.

Onsdagen den 18 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Nothin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 28, angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 29, angående anslag till understöd åt kemiska stationer; samt

nr 40, med förslag till förordning med bestämmelser om införselmonopol å mjölk och mejeriprodukter.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 39, med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1933.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av närslutna läkarintyg, får jag vördsamt anhålla om 3 veckors ledighet.

Stockholm den 17 januari 1933.

Erik Forssberg.

Konsul *Erik Forssberg*, som på Röda korsets sjukhem skall undergå operation, är på grund härav arbetsoförmögen i c:a 3 veckor.

Stockholm den 17 januari 1933.

Gustaf Söderlund,
Leg. läkare. Professor.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och bordlades kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Föredrogos ånyo och företogos till behandling i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1933/1934, och nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1932/1933.

Statsverks-
propositionen
m. m.

Herr **Trygger**: Herr talman, mina herrar! Vid förra årets remissdebatt tillät jag mig säga, att det då framlagda budgetförslaget visserligen ådagalade, att den statsfinansiella ställningen i vårt land ännu hade kvar åtskilligt av sin gamla styrka, men att däremot vårt näringsliv, vår handel,

Första kammarens protokoll 1933. Nr 3.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vårt penningväsen, vår arbetsmarknad förändrat sig i en häpnadsväckande grad till det sämre. Jag behöver icke erinra kammaren om, att denna försämring med alltjämt stigande hastighet och intensitet fortfarit under det gångna året. Var mitt uttalande vid 1932 års remissdebatt riktigt, då jag i nämnda sammanhang gjorde gällande, att huvudsaken vore att söka medel för ett stärkande och utvecklande av vår nationalhushållning, så är ett dylikt uttalande om möjligt än mera berättigat för närvarande. Konsekvensen härav blir alltså även nu den, att man vid den framlagda statsregleringens bedömande har att ägna en alldeles särskild uppmärksamhet åt de däri upptagna posternas betydelse för nationalhushållningen. Denna konsekvens blir än mera ofrånkomlig, då vi av statsverkspropositionen erfara, att även den statliga hushållningen är på väg att glida ner i ett trask. Obestriddigt torde nämligen vara, att endast en kraftig nationalhushållning kan uppbära en svag statsfinansiell ställning, medan däremot statsfinansernas styrka icke är annat än en tidsfråga, då nationalhushållningen blivit undergrävd.

Innan vi ingå på Kungl. Maj:ts budgetförslag, böra vi följaktligen något närmare undersöka den situation, i vilken vår nationalhushållning befinner sig, samt de möjligheter till dess förbättrande som föreligga. Härvid synes man böra skilja mellan näringar, vilkas marknad huvudsakligen är inom landet, och näringar, vilkas produkter i stor omfattning eller nästan utslutande äro hänvisade till den utländska marknaden. I fråga om de förra är det tydligen en viss möjlighet för oss att genom reglerande bestämmelser av olika slag åstadkomma någon lindring i den inträdda depressionen. Med avseende åter på de senare äro våra möjligheter i det stora hela synnerligen ringa. Det gäller att vidtaga åtgärder för att öppna utlandets marknader, vilka åtgärder i sin ordning ofta måste innebära kompensationer från vår sida. Förhåller sig saken på detta sätt, är det uppenbart, att ett land, vars nationalhushållning är, om jag så får uttrycka mig, mera allsidig, har mycket lättare att genomkämpa en depressionsperiod än ett land, vars hushållning på grund av arten av dess naturliga tillgångar eller andra orsaker är i väsentlig grad inriktad på utlandet och följaktligen beroende av där befintlig köpkraft och köplust. Att väcka den senare blir möjligt endast genom en prissättning, som möjliggör konkurrens, och en dylik prinsnivå förutsätter lägsta möjliga produktionskostnader, såvida man ej genom offer från näringslivet i övrigt vill ersätta skillnaden. Beträffande åter den utländska köpkraften är vår förmåga att inverka på densamma knappt avsevärd, enär köpkraften i stort sett beror på styrkan i de ansträngningar, som främmande länder kunna utveckla för att övervinna den depression, som även där är rådande.

Sverige är obestriddigen ett land, i vars nationalhushållning exporten till utlandet spelar en högst betydelsefull roll. Därav blir följden, att vi ej kunna genomkämpa världskrisen, därest vi ej förmå för våra stora exportartiklar bevara eller återvinna de marknader, som kunna upptaga desamma. Uppenbart är, att det för oss är av största vikt att den ekonomiska krisen ute i världen mildras och slutligen övervinnes. Helt naturligt är därför, att våra blickar rikta sig mot utlandet för att uppsåra tecken till en förbättring av den ekonomiska situationen därstädes. Men en dylik förbättring löser icke frågan för vår del, om icke vi samtidigt finna de medel, som för våra exportnäringar möjliggöra ett utnyttjande av den lättnad, som kan göra sig gällande inom andra länder. Det gäller för oss att icke i förlitande på det välstånd, som vi under ett halvsekel undan för undan tillvunnit oss, låta dagarna förflyta under förhoppningar att allt skall ordna sig på ett tillfredsställande sätt. Det gäller för oss att icke inrätta vår nationalhus-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hållning efter en regim, som passar för en av utlandet relativt oberoende ekonomisk enhet. Det gäller däremot att väl tillvarataga för vårt näringsliv det kapital, som utgör dess drivande kraft, den yrkesskicklighet, som utgör dess skapande kraft, och den kloka och betänksamma ledning, som kan ge dessa krafter deras rätta inställning. Det gäller att sätta in dessa produktiva krafter för företag, som i alltjämt stegrad grad ge tillbaka vad som utgivits och därigenom göra det möjligt för vårt folk att, låt vara under en lägre levnadsstandard, slutligen komma tillbaka till sitt gamla välstånd. På denna väg blir den svenska nationalhushållningen i stånd att tjäna jämväl som en givande källa för tillfredsställandet av det allmännas krav på medel för att kunna fylla sina viktiga uppgifter.

Vad då angår den finansplan, som av Kungl. Maj:t nu framlagts för riksdagen, måste det ju erkännas, att svårigheterna vid statsbudgetens uppgörande varit synnerligen stora. Man har haft att framlägga förslag icke blott för det budgetår, som ingår den 1 nästkommande juli, utan även för täckande av konstaterade eller beräkneliga brister till stora belopp i det löpande årets budget.

Redan har framlagts en särskild tilläggsstat för budgetåret 1932/1933. Att såsom där skett från den s. k. rusdrycksmedelsfonden till kassafonden överföra 75.6 miljoner och till arbetslöshetens bekämpande 7 miljoner anser jag för min del fullt riktigt. Om jämväl 35 miljoner böra tagas i anspråk från fonden för statsskuldens amortering för ytterligare kostnader under löpande budgetår för arbetslöshetens bekämpande, torde man vid granskningen av tilläggsstaten böra närmare undersöka.

Beträffande åter riksstaten för nästkommande budgetår gripes man av en verklig oro redan då man ser dess slutsiffra för inkomst- och utgiftssidan 1,029 miljoner kronor, därav lånemedel 240 miljoner. Riksstaten för budgetåret 1932/1933 slutade på 896 miljoner kronor, därav lånemedel 100 miljoner — allt i runda tal. Därest man emellertid till sistnämnda slutsumma i det löpande budgetårets stat skulle lägga de i anspråk tagna kapitaltillgångar, som ingå i förut nämnda tilläggsstat, nämligen 118 miljoner kronor, komme man även för året 1932/1933 upp till en slutsumma av 1,014 miljoner. Jag vet mycket väl, att denna kalkyl icke är fullt korrekt, ty däri ingår ju ett belopp av 75.6 miljoner kronor till kassafonden, och man behöver ju icke antaga, att denna fond vid budgetårets slut skulle vara länsad på vad den sålunda har fått, ty det kunde möjligen bli något över. Det har talats om att det skulle bara gå åt hälften eller något ditåt; men i alla fall från min synpunkt är det riktigare, när jag vill framhålla, att den nuvarande budgeten är synnerligen stor och kommer fram under ogynnsammare förhållanden än den föregående, att vid jämförelsen till den föregående lägga snarare för mycket än för litet. Det är alltid ovisst, hur mycket som vid detta budgetårs slut kommer att finnas i kassafonden. Om man sålunda lägger dessa belopp till slutsumman på det löpande årets budget, får man ungefär liknande slutsumma som i den föreslagna riksstaten. Den nuvarande ställningen vore i alla fall så till vida försämrad i jämförelse med föregående år, att lånemedlen i detta års budgetförslag vuxit med omkring 140 miljoner kronor samt att så gott som alla disponibla behållningar redan tagits i anspråk för själva budgeten, sålunda för tilläggsbudgeten nyss nämnda 83 miljoner från rusdrycksmedelsfonden, 35 miljoner kronor från fonden för statsskuldens amortering samt för riksstaten riksbankens beräknade vinst för 1933 till ett belopp av 13 miljoner kronor. I tidigare budgeter har man upptagit, liksom man har gjort i år, riksbankens vinst för föregående kalenderår, men här tager man upp vinster för två år. Det nya är således, att man beräknar ytterligare 13 miljoner kronor

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
från riksbanken. Därtill komma åtskilliga andra belopp, som utgöra en summa av 12 miljoner kronor.

Skulle nu emellertid även den framlagda riksstaten liksom den föregående komma att lämna ett deficit — något som är mycket antagligt — saknar man i stor sett möjlighet att ersätta detsamma med annat än ytterligare lånemedel, när man nu har tömt alla besparingar och utnyttjat alla möjligheter redan vid riksstatens uppläggande. Låt oss nu ställa dessa förhållanden i belysning av riksräkenskapsverkets beräkning angående inkomst- och förmögenhetsskatten, enligt vilken beräkning det till inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet skulle för år 1933 utgöra 4,854 miljoner kronor och det beskattningsbara beloppet 2,254 miljoner kronor — är det således en beräkning, för att man skall se, hur mycket inkomstskatten kan komma att ge. Man utgår sålunda ifrån att för år 1933 skulle det taxerade beloppet vara 4,854 miljoner och det beskattningsbara beloppet 2,254 miljoner. Jämför man nu dessa belopp med dem, som avse året 1931/1932, finner man, att det taxerade beloppet år 1931 utgjorde 5,910 miljoner kronor och det beskattningsbara beloppet 2,935 miljoner, 1932 var det taxerade beloppet 5,429 miljoner och det beskattningsbara beloppet 2,559 miljoner kronor. Om vi jämföra vad som var år 1931 och vad som nu beräknas för år 1933, se vi sålunda, att den beskattningsbara inkomsten minskat med 681 miljoner kronor. När man ser dessa siffror, kan man icke värja sig för en känsla av djup beklämning över en statsbudget, som slutar på en summa av 1,029 miljoner kronor, d. v. s. omkring 45 procent av den beskattningsbara inkomsten med tillägg av en sextiondedel av den skattepliktiga förmögenheten eller omkring 50 procent av den beskattningsbara inkomsten utan detta tillägg. Det nu framlagda budgetförslaget slutar sålunda på en summa, som är 50 procent av hela landets beskattningsbara inkomst.

I en situation av nu angiven beskaffenhet har en finansminister icke annat val vid riksstatens uppgörande än att undersöka, huru långt inkomsterna kunna ökas och utgifterna minskas. Sedan han i nämnda avseenden kommit till ett resultat, innebärande en brist på inkomstsidan, finns icke någon annan utväg än att anlita lånevägen, detta icke blott för att täcka verkligt produktiva utgifter utan även för att möjliggöra eljest nödvändiga utgifter. Särskilt under en världskris, då kapitalet förminskas eller rent av förintas, samt de enskildas inkomster särskilt från näringarna reduceras eller helt utebli, kan det anses berättigat att låta skattebördan i viss mån överflyttas på framtiden. En erkänd princip är emellertid att man härvid har att förfara med den största försiktighet. Man måste således vid prövningen av utgifternas berättigande ha iakttagit en sträng återhållsamhet och noga se till, att lånevägen ej anlitas i en omfattning, som äventyrar statens kredit och därigenom lätt leder till en för hela landets ekonomi ödesdiger inflation. Särskilt i ett land, vilket berövat sitt penningväsen den säkra förankring, som guldmyntfoten innebär, gäller det för statsmakterna att icke genom en lättsinnig upplåning rubba statskrediten och sålunda driva staten i en sådan situation, att den måste taga sin tillflykt till sedelpressen, en situation, som icke minst för alla småkapitalister, vilka hava sina medel i sparbankerna, kan bli rent av ödeläggande.

Huru har finansministern ställt sig till nu angivna grundsatser för en sund finansförvaltning? Vad budgetens inkomstsida angår, har han höjt procenttalet för inkomst- och förmögenhetsskatten med 20 enheter samtidigt som han bibehållit den förra året antagna extra inkomst- och förmögenhetsskatten. Mot nämnda höjning kan, såvitt jag förstår, icke göras någon anmärkning. Där emot skulle det enligt min mening varit att föredraga, att det belopp, som vinnes genom den extra inkomst- och förmögenhetsskatten, i stället hade ut-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tagits genom en ytterligare förhöjning av procenttalet för den allmänna inkomst- och förmögenhetsskatten. Finansministern har vidare föreslagit höjning av tobaksskatten, omsättningsskatten å spritvaror samt maltskatten. I vad mån den avsedda inkomstökningen därigenom kommer att inträda, är jag ej i stånd att nu bedöma, men under förutsättning att så sker, synas mig ifrågasvarande skattehöjningar kunna försvaras. Man kan med skäl fråga, varför finansministern icke ifrågasatt en förhöjning av kaffetullen, trots det att kaffets importpris sedan flera år varit i fallande. I stället har finansministern för avsikt att genom omläggning av skatten för arv och gåvor tillföra statsverket en inkomst av 40 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med omkring 25 miljoner kronor. Här om skall jag längre fram yttra mig i sammanhang med länebudgeten och på densamma anvisade utgifter.

Jag övergår nu till de besparingar, som åstadkommit på budgetens utgiftsida. Med avseende å verkliga utgifter utgör minskningen ett belopp av 34.3 miljoner. Att här närmare ingå på detaljerna i de kalkyler, som sluta å nämnda besparingsbelopp, torde icke vara erforderligt, så mycket mindre som resultatet beror dels på vissa automatiskt inträdande utgiftsökningar, dels på vissa anslags överflyttande på kapitalökningsbudgeten, dels på inskränkning för tillfället i vissa såsom utgifter förut upptagna fonderingar o. s. v. Vad som däremot måste väcka en allvarlig oro är, att av nämnda 34.3 miljoner de föreslagna besparingarna på fjärde huvudtiteln utgöra ett belopp av 19.9 miljoner. För var och en, som, låt vara i aldrig så ringa mån, sökt sätta sig in i den nuvarande världssituationen, borde det stå klart, att densamma innebär en ovisshet, som i alldeles särskild grad borde vara en anledning för varje stat att i brist på internationell överenskommelse tills vidare avhålla sig från varje väsentlig minskning av landets försvarsberedskap. Jag skall dock icke redan vid detta tillfälle närmare gå in på denna sak. Men oberoende härav synes det egendomligt att en regering, som till högsta norm för hela sin inrikespolitik tagit frågan om arbetslösheten och dess bekämpande genom beredande av arbetstillfällen, söker försvarets kostnadsminskning i en inskränkning av värnpliktsövningarna samt en minskning av arbetsgivande materialanskaffning. Vad särskilt värnpliktsövningarna angår, beröras av inskränkningen många unga arbetslösa, som icke på ett billigare eller för deras framtid nyttigare sätt kunde beredas livsuppehälle och sysselsättning än genom inkallelse till militär tjänstgöring.

Medan fjärde huvudtiteln sålunda får släppa till 19.9 miljoner, uppgå de övriga besparingarna på de verkliga utgifterna endast till 14.4 miljoner. Med god vilja skulle man dock, såvitt jag förstår, kunnat gå väsentligt längre än som skett. Sålunda ligger det en stor portion av komik eller snarare tragik i finansministerns förklaring om sin ställning till dyrtidstilläggen. Efter att ha omtalat att socialstyrelsens levnadskostnadsindex sjunkit från det för innevarande budgetår fastställda indextalet 156 till 154 uttalar finansministern följande med fin logik valda ord: »Med hänsyn till ovissheten i den fortsatta utvecklingen har jag icke ansett mig böra framlägga förslag om ändring i nu gällande grunder för dyrtidstilläggen utan förordar, att de för löpande budgetår fastställda grunderna få oförändrat gälla även under budgetåret 1933/1934. I enlighet härmed hava dyrtidstilläggsanslagen beräknats på grundval av en fast levnadskostnadsindex av 156.» Har manne finansministerns penna förts av en för honom omedveten känsla av att regeringens finansplan, om den antages, skulle komma att sluta i en ytterligare försämring av kronans guldvärde, som kunde komma att träffa även dess inhemska köpkraft?

I detta sammanhang ber jag att få yttra några ord i frågan om den svenska kronans återknytning till guldmyntfoten. Jag hyser alltjämt den uppfatt-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ningen, att det är en olycka för ett land att ha en s. k. fri valuta. Detta särskilt i en tid som den nuvarande. då så stor oreda råder på det ekonomiska och finansiella området. En till guldets ansluten valuta utgör alltid en fast punkt i all denna ekonomiska och finansiella oro. Om icke annat, så utgör den en ytterst känslig mätare med avseende på utfallet av landets nationalhushållning. Den fria valutans åter kan, väl manövrerad, ofta tjänstgöra som ett beövningsmedel mot deras bekymmer, som tycka sig märka att allt icke är väl beställt i fråga om landets ekonomi och finanser. Härmed vill jag dock icke ha sagt, att vi omedelbart och utan garantier skola återvända till guldmynthöften. Lika litet är det min mening, att det vore lämpligt att återgå till kronans förra guldvärde. För mig är det klart, att kronan måste fixeras väsentligt lägre, ja, ju längre vi dröja, desto djupare komma vi ned, särskilt om statens finansförvaltning kommer att ledas av den djärva fantasi, som enligt historiens vittnesbörd besjälat mången finansminister. Det, som emellertid för mig är det väsentliga, är, att man så snart som möjligt bereder vägen för en återgång till guldmynthöften i alla länder, som icke störtat så djupt i misär. att det är för dem en omöjlighet att rycka upp sig. Dagligen påminnas vi om olägenheter, som följa av en deprecierad valuta. Vi hotas med extra tullar från länder, som importera våra varor. Ja, det har till och med gått så långt att dylikt hot kommit från stater, som vid reglerandet av sina valutaförhållanden fixerat sitt mynt högst väsentligt under dess förra guldvärde. Någon större fördel för vår konkurrenskraft ligger uppenbarligen icke däri, att vi ha en fri valuta med ett visst värde, än om vi hade en guldvaluta med samma värde. Motsatsen är enligt min mening snarare det riktiga.

Jag vill nu nalkas, visserligen med undran, det stora uppslag, som regeringen gjort för att råda bot för arbetslösheten och samtidigt åstadkomma en bräcka i den depression, som vilar över vårt land.

I riksstaten för 1933/1934, som nu föreligger, har under femte huvudtiteln beräknats ett belopp av 35 miljoner kronor för bekämpande av arbetslösheten. därav nära 10 miljoner avsedda för reservarbetenas avveckling i nuvarande former och därmed av arbetslöshetskommissionens väsentligaste verksamhet samt 25 miljoner för framför allt kontantunderstöd åt de arbetslösa.

I stället för den hittills förda arbetslöshetspolitiken skulle enligt den kungl. propositionen träda i stor skala anordnande av beredskapsarbeten, för vilkas finansierande av lånemedel anslås ett belopp av 160.5 miljoner kronor, som under huvudrubriken utgifter för kapitalökning upptagas såsom en fond för förslag till statsverket. Ur denna fond skulle enligt en gjord sammanställning utgå för husbyggnadsarbeten omkring 46 miljoner, kommunalarbeten 30 miljoner, väg- och järnvägsbyggnadsarbeten 54 miljoner, skogs- och torrlägningsarbeten 9 miljoner, industriell verksamhet 10 miljoner och diverse 11 miljoner. Det är inte jag, som har gjort hopräkningen, och jag har ej kontrollerat den, men herrarna ha kanske sett, att den utförts av en framstående nationalekonom, som skrivit i en tidning om denna fråga. Jag skall ej upptaga kammarens tid med en jämförelse mellan kostnaderna för arbetets utförande vid de föreslagna arbetena och vid de genom arbetslöshetskommissionen, med tillämpning av gällande grunder, utförda arbetena. Icke heller skall jag uppehålla mig vid den inverkan, som genomförandet av ett dylikt stort arbetsprogram måste öva på arbetslönerna inom näringslivet i allmänhet, särskilt inom våra hårt betryckta exportindustrier. Dessa frågor komma säkerligen att här utredas av den, som är mera förtrogen med dessa frågor än vad jag för min del är. Vad jag däremot vill påpeka är, att hela detta praktfulla arbetsprogram i själva verket icke kan egentligen betraktas som ett program för arbetslöshetens bekämpande utan företrädesvis som ett ingripande

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

de från statens sida för att taga ledningen vid depressionens bekämpande. Detta erkännes ock i statsministerns anförande till statsrådsprotokollet. Jag skall be att få ordagrant återgiva hans ord; de ge koncentrerat en bild, som inte brister i tydlighet beträffande vad som verkligen är avsett. Statsministern säger: »Ett allvarligt försök bör göras att komma ur den nuvarande depressionen. Detta kan icke förväntas såsom ett resultat av enbart enskilt initiativ. Den allmänna förlamningen återhåller allt. Nedpressningen av arbetslönerna har icke framkallat den ökade företagsamhet, som ställts i utsikt. I stället har den minskade köpkraften hos arbetslösa samt arbetare med till eller under existensminimum begränsade inkomster endast lett till försämring i omsättningen hos handlande och producenter av förnödenheter. Den skrämde och blindade återhållsamheten på alla håll har icke motverkat stagnationen och utarmningen utan såvitt man kan se haft rakt motsatt verkan. Ett igångsättande av allmänna arbeten, statliga och kommunala, i tillräcklig omfattning skulle både direkt och indirekt giva arbete och inkomster. Olika företag skulle erhålla sysselsättning med tillverkning av material för förbrukning vid dessa arbeten, och redan därigenom skulle den enskilda företagsamheten stimuleras. Men staten bör även direkt genom lån eller understöd uppmuntra produktiva arbeten, igångsätta av enskilda. Det är min förhoppning», slutar statsministern, »att genom sådana åtgärder det skall vara möjligt att icke blott bereda betydande delar av den stora arbetslöshetsarmén sysselsättning, utan också att bryta stagnationen och öppna en väg till återhämtning och ekonomiskt återuppbyggande.»

Huru vackert låter icke denna skildring av resultaten av ett genomförande av regeringens program till depressionens övervinnande! Om blott staten tager hand om saken, så försvinna depressionsmolnen, och alla, arbetare, företagare, ja hela samhället, få uppleva en ny uppsvingperiod. Vilken lycka skulle det då icke vara för alla, om staten, särskilt under socialdemokratisk ledning, toge hand icke blott om denna begränsade verksamhet utan om hela nationalhushållningen! När man med upplånade 160 miljoner kronor kan åstadkomma så mycket som statsministern antytt, vad skulle man icke kunna åstadkomma, om nästan hela den skattepliktiga förmögenheten i vårt land — som emellertid, trots de alltför höga taxeringsvärdena å fast egendom, från 1931 till 1933 beräknas ha sjunkit från 15,600 miljoner till 12,600 miljoner kronor, sålunda med 3,000 miljoner kronor — ställdes till statens förfogande för nationalhushållningens behov!

Jag tror emellertid, att statsministern förbisett åtskilligt, som är värt beaktande. Det är visserligen ingen, som bestrider, att man genom att ställa kapital till disposition för företagsamheten kan åstadkomma verksamhet och rörelse, där förut depressionen lagt sin tunga hand över det ekonomiska livet. Detta är lika klart, som att, där företagsamheten redan är stor, alljämt ökade kapitalinvesteringar kunna åstadkomma en lysande hausseperiod. Vad som skedde i Amerikas Förenta stater före den nuvarande krisens utbrott är därpå det bästa beviset. Men trots landets stora rikedomar sprack en dag den stora såpbubblan, och då inträdde en kapitalförlust och en arbetslöshet, större än vad världen förut upplevat. Vilken var emellertid orsaken till denna missräkning? Jo, helt enkelt den omständigheten att all ekonomisk verksamhet för att kunna lämna bestående, lyckliga resultat kräver att vad man lägger ned på ett företag verkligen är i stånd att alljämt ge avkastning. Endast därigenom blir företagaren i stånd att själv leva, behålla sina arbetare och ersätta vad som av det nedlagda kapitalet blivit utslitet, föräldrat eller eljest otidsenligt. Denna enkla ekonomiska sanning gäller icke blott för enskilda utan även för samhället. För min del vill jag förvisso nu hjälpa de arbets-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

lösa i deras sorgliga belägenhet, men särskilt i en tid som den närvarande måste denna hjälp anordnas på ett lämpligt och för samhället minst betungande sätt. Vi få icke inrikta oss på ett uppsving för någon kortare tid, utan vi måste så småningom bygga upp en säker grundval för framtiden. Att, såsom föreslagits i statsverkspropositionen, finansiera hjälpaktioner även med lånemedel kan visserligen vara nödvändigt, men olägenheten härav blir minskad i samma mån som beloppet reduceras till det ofrånkomliga.

Regeringens förslag att till lånemedlens snabba betalning anvisa en oskäligt ökad, ja, konfiskationsartad arvs- och gåvoskatt särskilt på mera avsevärd förmögenhet, medan smärre förmögenheter bli skattefria, är en gest, som kanske är ägnad att göra mången mindre vaksam mot det betänkliga i det stora välfärdsprogrammet. För övrigt verkar det som en ödets ironi, att samma regering, som i sitt budgetförslag nästan länsar fonden för statskskuldens amortering på alla dess tillgångar, i sak föreslår bildandet av en ny sådan fond, låt vara att man valt den formen att låta arvs- och gåvoskatten direkt ingå som avskrivning å den föreslagna fonden för förslag till statsverket. Sådana bokföringsfinter förmå icke inverka på vårt lands förmåga att tidigare eller senare amortera vår statskskuld.

Herr talman! Det budgetförslag, som regeringen framlagt, stärker mig i min övertygelse, att den nuvarande krisen, vad vårt land angår, är av den art, att endast ett sakligt meningsutbyte och ärlig samverkan mellan alla riksdagens partier kunna leda till ett för riket lyckligt resultat.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall be att redan på detta tidiga stadium av debatten få utveckla, hur regeringen har sett på det nuvarande ekonomiska läget och hur den nu framlagda budgeten har kommit till stånd. Jag skall emellertid börja med ett tack till herr Trygger, som i hög grad har överraskat mig genom den milda form han har givit den kritik, som säkert ändå från hans sida varit ganska allvarligt menad. Jag skall framför allt tacka honom för att han, jag vill säga inte bara underlåtit att instämma i en del av den okunniga och missvisande kritik, som har riktats mot förslaget, utan dessutom helt enkelt har tillrättalagt förhållandena.

Jag hade annars tänkt att själv börja med vissa saker, som jag nu kan nöja mig med att i mycket stor korthet beröra. Jag tror, att en av de framställningar, som lättast påverka den allmänna opinionen, när det gäller ett budgetförslag, är om man skildrar det som ett förslag, vilket är gjort för ett år och sedan inte kan upprepas, d. v. s. att man rensat ut alla reserver för att klara sig för ögonblicket men att man inte tänkt på framtiden. Herr Trygger har varit älskvärd och generös nog att mycket klart uppvisa, att den utrensning som ägt rum har måst ske för att få den nu gällande riksstaten att gå ihop. Vilken finansminister, som än kommit till ämbetet i höstas hade, såvitt jag förstår, måst tillgripa precis de utvägar, som den nuvarande regeringen fått föreslå för att överhuvud komma till rätta med detta års budget. Detta är å andra sidan inte någon kritik emot den nu gällande riksstaten. Det är omständigheterna, som varit övermäktiga. Det var inte möjligt att i våras förutse, att tullmedlen skulle gå ned på det rent katastrofala sätt, som fallet blivit, och det är i grund och botten den svåraste stöt, som den nu löpande riksstaten har fått. Det hade däremot kanske varit lättare att förutse, att de 25 miljoner, som i fjol anslagos till arbetslöshetens bekämpande, skulle bli otillräckliga. På den punkten saknades icke röster, som påpekade, att det var skäl att skaffa täckning för mera utgifter till följd av arbetslösheten än som då beslöts. Alltså — hela den operation, som har måst företagas för att klara den nu löpande budgeten, har faktiskt tömt de reserver, som vi förut ha sam-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

lat. Jag får kanske säga, att det är med en viss tillfredsställelse som jag just nu, när herr Trygger talat, erinrar mig vad som skedde för sju år sedan. Jag hade då tillfälle att framlägga en budget, vilken herr Trygger betecknade som synnerligen optimistisk för att icke säga lättsinnig. Den rensade också ut allt som fanns — herr Trygger var mycket mindre mild då än nu — och den var inte heller gjord för efterträdarna.

Jag säger inte detta för att erinra om att denna budget höll sig; att mina efterträdare hade tillfälle icke bara att öka utgifterna starkt utan också att minska skatterna starkt — en utveckling som kulminerade i det budgetförslag, som framlades av den regering, i vilken herr Trygger var en av prydarna — men jag erinrar om detta för att påminna just om att i den budgeten föreslogs det en fondering av rusdrycksmedel, vilken fondering sedan har inbringat till statskassan under de förlutna åren låt oss säga ungefär 150 miljoner kronor och gjort det möjligt att under några år klara budgeten utan alltför stora skatteökningar samt också delvis gjort det möjligt att reda upp den nu gällande riksstaten. Sedan detta blivit gjort, så stod man vid arbetet med den nya budget, som skulle framläggas, utan några sådana reserver att tillgripa. Jag vill sålunda starkt understryka, att den riksstat, som framlagts för budgetåret 1933/1934, är uppgjord utan tillgripande av reserver, som under de sista åren varit tillgängliga för budgetens finansiering. Den är sålunda uppgjord precis i samma läge som det, som kommer att inträda för den efterträdare, vilken eventuellt kommer att göra upp nästa års budget. Jag skall i detta sammanhang inte tillåta mig några politiska uttalanden — jag förmodar, att debatten i fortsättningen kommer att bli rik på sådana — men var och en som följt vårt politiska liv och följt det parti, som regeringen tillhör, i dess verksamhet, är, anser jag, övertygad om att när detta parti gått in för en viss politik, är det inte i väntan på att få lov att sitta en riksdag och göra upp en viss budget och sedan överlämna allting åt efterträdaren, sågande: »Vi ha intet ansvar!», utan med det partiets politik följer, att vi vilja öva allt det inflytande, som vi kunna. Och med detta inflytande följer också det ansvar för budgeten, som vi känna.

Den nu framlagda budgeten är alltså uppgjord utan tillgång på reserver. Den är inte uppgjord utan tillgång på vissa engångsinkomster, men det föreföll mig som om även herr Trygger gick med ganska lätt hand förbi dessa engångsinkomster. Det är uppenbart, att man kan resonera om huruvida det är skäl att ett år, då sådana engångsinkomster äro tillgängliga, taga dessa i bruk eller omedelbart skrida till starkare skattehöjning. Jag tror, att alla finansministrar och säkerligen även herr Trygger, om han varit i samma läge, skulle ha sagt: »Låt oss taga dessa engångsinkomster» — det är 25 miljoner, som nu kunna fås — »annars få vi göra skattehöjning strax. Det är kanske lika gott att skjuta denna skatteökning till ett annat år. Det kan hända, att man inte då behöver tillgripa den.» Om jag tills vidare bortser ifrån den stora nyhet, som ligger i att vi skapa en extraordinär lånebudget för arbetslöshetens bekämpande och i viss mån för att se om man skulle kunna ge en stöt framåt åt det enskilda näringslivet, om jag bortser ifrån denna extraordinära lånebudget, tror jag mig våga säga, att den nu framlagda skattebudgeten är balanserad efter de mest konservativa — inte i politisk betydelse utan i betydelsen av försiktiga — principer. De hål, som funnits där, ha blivit fyllda genom besparingar till ungefär hälften och genom inkomstökningar till ungefär hälften. Herr Trygger antydde, fastän även det ganska mildt, att det kanske skulle ha varit möjligt att åstadkomma ytterligare besparingar. Jag är övertygad om att regeringen med mycket, mycket stort intresse avvaktar de förslag till ytterligare besparingar, som kunna komma ifrån riksdagens sida. Att vissa

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

av dessa besparingar ligga i öppen dag, så att det bara gäller ett rent politiskt avgörande, om man skall taga dem eller icke, är självklart. Om herr Trygger, som talat om dyrtidstilläggen, verkligen är beredd att taga bort dessa och tager bort dem fullt i detta ögonblick, vinner herr Trygger 60 miljoner kronor. Tager han bort dem till hälften, vinner han 30 miljoner kronor, och om han nöjer sig med mindre, får han också mindre besparing.

Det har ingått i regeringens hela politik att inte anse det vara riktigt att på det sättet skära ned dyrtidstilläggen och detta från olika synpunkter. Hela utgångspunkten för regeringens verksamhet är nämligen den, att vi skola försöka hålla uppe inkomsterna, hålla uppe köpkraften och på det sättet försöka få igång mera arbeten. Men vi veta mycket väl, att det finns en annan väg, som av många rekommenderas. Jag är inte säker på om herr Trygger är anhängare av den vägen — han gav inte uttryck åt det tydligt nog — men det finns i alla fall en annan väg, nämligen de radikala nedskärningarna på alla områden; den radikala nedskärningen av statstjänarnas löner, den radikala nedskärningen av alla inkomster, den radikala nedskärningen av industriens löner för att därigenom eventuellt kunna åstadkomma ett uppsving inom näringslivet. Här gäller det ett val, och det värsta, som kan hända ett land, är, om man inte vet att välja; således varken gör det ena eller det andra. Såvitt jag förstår, ha vi här i landet inte någon stor och samlad opinion, som enigt går in för den linje, som skulle vara alternativet till den av regeringen nu föreslagna. Det finns inte någon stor och samlad opinion, som på alla punkter vill anpassa alla förhållanden efter det ytterligt låga läget i fråga om priser på många produkter, som vi för närvarande ha. Regeringen har i alla händelser icke valt den vägen, och då den icke gjort det, har den inte kunnat gå den vägen heller, som herr Trygger antydde, nämligen att radikalt skära ned våra dyrtidstillägg.

Vad herr Trygger i den punkten antydde om den bristande logiken i yttrandet om en oförändrad levnadskostnadsindex på 156, tror jag är rätt förklarligt. Vi ha haft en ganska stadig levnadskostnadsindex på 157 och 156, men så få vi plötsligt vid nyår 1933 en sänkning därav till 154. Att då omedelbart säga, att denna skall komma att bli bestående, framför allt då man hoppas, att en ekonomisk återhämtning skall lyfta oss upp ur detta djupa läge, vore icke riktigt. Det är däremot riktigt att säga, att denna tillfälliga sänkning kan icke, i betraktande av det osäkra i framtiden, föranleda oss att omedelbart räkna med en levnadskostnadsindex på 154 under nästa budgetår. Vi räkna med en bestående index på 156.

I fråga om utgifterna har, som sagt, herr Trygger inte anvisat några ytterligare besparingar, utöver dem jag nu nämnt. Han gör däremot ett försök att framställa besparingarna kanske något mindre än de äro genom att taga siffran 34 miljoner kronor och säga, att om vi draga de 20 miljonerna på försvaret därifrån, sparas det inte mer än 14 miljoner kronor. På det sättet kan man taga var och en av de exakta besparingssiffrorna och säga med utgångspunkt därifrån att på hela återstoden har man inte sparat mer än vad man subtraherar sig fram till. Det är ett oriktigt sätt att räkna.

Var och en vet, att då man skall jämföra siffrorna mellan nu löpande budget och det framlagda förslaget, finns det en post i de s. k. verkliga utgifterna, som stigit mycket starkt, nämligen räntorna å statsskulden. Dessa ha stigit ifrån ungefär 90 miljoner till över 100 miljoner kronor. Men lägg märke till att denna stegring icke är försakad av regeringens framlagda lånebudget mer än till en summa av $4\frac{1}{2}$ miljoner kronor, under det att de övriga miljonerna väsentligen äro en följd av den hjälpaktion, som staten, såvitt jag förstår även med herr Tryggers bistånd, förra året gick in för att hjälpa det en-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skilda näringslivet med. Det är således en höjning, som man får bortse ifrån.

Går man till de elva vanliga huvudtitlarna, finner man, att summan av dessa huvudtitlar i föregående års budget utgjorde 672 miljoner kronor. Samma elva huvudtitlars summa i det nu framlagda budgetförslaget ligger vid 630 miljoner kronor, utvisande alltså en minskning av 40 miljoner. Då man vet, vilka ofrånkomliga höjningar på olika punkter, som lupit med, tror jag man måste erkänna, att de besparingar, de faktiska nedskärningar, som blivit gjorda, äro så stora efter mitt förmenande, att jag inte är säker på att någon annan regering än denna skulle ha kunnat komma ned till ett sådant belopp.

Om herr Trygger, som anser att besparingen på fjärde huvudtiteln är för stor och som kanske helst inte skulle ha velat minska den något alls, i alla fall låt oss säga gått granskningsnämnden så långt till mötes, att han i stället för de 12 miljoner kronor, som denna föreslog, hade stannat vid 10 miljoner kronor, så hade herr Trygger fått spara ytterligare 10 miljoner kronor på andra huvudtitlar för att komma ned till den besparing på 40 miljoner kronor, som här föreligger. Jag behöver väl inte heller säga, att i det besparingsarbetet har regeringen och icke minst finansministern haft ovärderlig hjälp av de preliminära förslag till nedskärningar, som just framlades i våras av denna granskningsnämnd. Det är inte lätt att övervinna trögheten eller den — jag vill inte säga oberättigade — motvilja mot nedskärningar, hela det vaktslående kring sina egna nyttiga funktioner, som på alla håll inom förvaltningen är naturligt, men om man i denna förvaltning och i dess olika grenar får en sådan påkörare, som granskningsnämndens förslag om sänkning med 50 miljoner kronor innebär, ger detta en mycket, mycket bättre utgångspunkt för det besparingsarbete, som sättes i gång. Att vi inte kunnat stanna helt och hållet vid de förslag till besparingar, som granskningsnämnden kommit fram med utan måst gå ett steg vidare, hänger tydligen samman med att det ekonomiska läget och särskilt utsikterna beträffande statens inkomster blevo betydligt försämrade under höstens lopp. Jag tror det är tillräckligt att säga detta om besparingarna, till dess att mera konkreta inlägg på den punkten blivit gjorda.

Jag skall sedan också gå över till frågan om inkomstsidan. Herr Trygger gillade ju, såvitt jag förstod, i stort sett den fördelning av skattebördan, som blivit gjord — om jag nu bortser ifrån den extraordinära ökningen av arvsskatten — fastän han anslöt sig till uppfattningen hos dem, som anse, att man hellre borde öka på den vanliga inkomst- och förmögenhetsskatten än behålla den extra inkomstskatten. Denna diskussion fördes redan förra året. Var och en vet, att den motivering, som av förre finansministern anfördes för extra inkomstskatt, var den att eftersom den extra inkomstskatten inte också gick ut över bolagen, skulle det vara en beskattning, som var gynnsammare för svenskt näringsliv än en ökning av den vanliga inkomst- och förmögenhetsskatten. Men det är klart — jag har icke vågat räkna denna extra inkomst- och förmögenhetsskatt till mer än 9 miljoner kronor, på grund av den starka minskningen av just de större inkomsterna — att den, som vill gå den vanliga inkomstskattevägen, kan i stället för siffran 165 sätta siffran 175 eller snarare 180 för att komma ifrån den extra inkomst- och förmögenhetsskatten. Jag är emellertid icke övertygad om att herr Trygger på den punkten har med sig alla ens på det håll, där man närmast kommer att få betala denna extra inkomst- och förmögenhetsskatt.

Om, som sagt, detta var själva innehållet i diskussionen om den nya skattebudget, som framlagts, så gav herr Tryggers anförande samma intryck som man fått av den offentliga debatten, att det inte är på den punkten som de stora meningsskiljaktigheterna komma att råda. Utan dessa stora meningss-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skiljaktigheter komma först fram då frågan gäller, hur man skall kunna bemästra eller i alla händelser lindra den arbetslöshet, som råder. Herr Trygger befinner sig i det bekväma läget att kunna kritisera utan att på varje punkt tala om vad som skall sättas i stället. Men i det läge, vari vi nu befinna oss, få vi komma ihåg, att här gäller det att lösa praktiska problem, som föreligga nu och som förelågo under sistlidna höst och som äro ofrånkomliga. Man har att skaffa medel till ökade utgifter för arbetslöshetens bekämpande. Om man på den punkten säger: »Jag bryr mig inte om det. Jag nöjer mig med de 25 miljoner kronor, som förra året anslagos eller eventuellt med de 60 miljoner kronor, som arbetslöshetskommissionen har föreslagit för nästa budgetår», vill jag inte säga, att det är omöjligt att göra upp en budget utan tillgripande av lånevägen. Alltså. Den, som klart och radikalt ställer sig på den ståndpunkten, att vi inte behöva ge ut för att bekämpa arbetslösheten mer än vad som nu föreslås ifrån arbetslöshetskommissionen, har helt enkelt att till den framlagda skattebudgetens 35 miljoner lägga ytterligare 25 miljoner kronor. Det är sant, som herr Trygger sagt, att på denna lånebudget äro överflyttade anslagen till vissa byggnadsföretag och vissa andra anslag till allmänna arbeten. Jag skall räkna upp dem. De byggnadsanslag, som äro upptagna i nu löpande budget och som äro överflyttade till lånebudgeten, utgöra 7 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Vi finna vidare däribland 4 miljoner kronor för inlandsbanan, vilka nu stå på skattebudgeten. Jag kan inte se annat än att den, som vill driva verklig sparsamhetspolitik, skulle kunna säga, att detta är bortkastade pengar, som på det sättet ryka bort, och att vidare de 3 miljoner kronor till beredskapsarbeten, som också finnas där, även äro bortkastade pengar. De äro nu överflyttade till lånebudgeten. Vidare finna vi där ett anslag på 2 miljoner kronor för extra skogsvårdsåtgärder, som inte kommer att ge någon avkastning, förrän i en mycket avlägsen framtid. Man kan naturligtvis ta bort dessa 2 miljoner kronor också. Jag skulle vilja tillägga att i stil med hela den nedskärnings- och besparingspolitik, som är alternativet till regeringens linje, vore det väl riktigt att säga, att vi även kunna stryka miljonerna till byggande av sinnessjukhus, till fortsättande av arbetet på karolinska sjukhuset eller till lantbrukshögskolan. Det är inte nödvändigheter, och det vore då riktigt att stryka dessa anslag, om man på fullt allvar tog sin egen uppfattning, att en minskning på alla punkter av statens verksamhet i detta ögonblick är erforderlig.

Om man emellertid av sitt hjärta eller kanske av sitt förstånd drives att säga, att de arbetslösa inte kunna lämnas alldeles åt sitt öde, återstår att skaffa oss de 60 miljoner kronorna, och detta betyder 25 miljoner kronor till. Det är inte någon svårighet för en finansminister i herr Tryggers anda att skaffa dessa 25 miljoner kronor. Om han inte vill taga dessa extra 25 miljoner kronor ifrån arvsskatten, vilket jag förmodar att en sådan finansminister inte skulle göra, är det inget som hindrar att öka kaffetullen, så att den ger ytterligare 25 miljoner kronor. Genom att öka tullen med 60 å 70 öre få vi in ungefär 25 miljoner kronor och få en kaffetull på något över en krona per kilogram. Problemet är lösbart men det är lösbart ifrån helt andra och motsatta ekonomiska och sociala uppfattningar än de, som regeringen representerar. Och innan man ifrån herr Tryggers sida och ifrån den grupp han representerar lägger fram ett sådant förslag till lösning av arbetslöshetsfrågan och statens budgetpolitik, finns det ingenting att resonera om. Man måste ha klart för sig, vilka utgångspunkter en motståndare har, innan man verkligen på allvar kan taga upp en diskussion.

Nu märkte jag mycket väl, att herr Trygger i sitt anförande inte anslöt

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sig till dem, som ansågo, att det är en förbrytelse mot nationen att låna pengar för att skaffa arbete åt de arbetslösa i dessa tider. Han antydde till och med att om man i ett sådant läge blir pressad, så är det ofrånkomligt att man lånar. Men han gjorde ett tillägg, som är mycket naturligt ifrån hans sida, nämligen: »Då skall man försöka använda pengarna på så sätt, att omfånget av dessa lån kan bli så litet som möjligt.» Jag förmodar att bakom detta för litet konkreta och för mycket akademiska uttryckssätt döljer sig den enkla realiteten: att låna pengar för att ge åt arbetslöshetskommissionen till nödhjulsarbeten. Ja, det kan man göra. Det är möjligt, att detta blir den linje, som herr Trygger till sist väljer, men jag frågar då: hur står detta i överensstämmelse med den uppfattningen, att lånemedel endast få användas till vad man kallar produktiva ändamål? Ty i den stora lista på offentliga arbeten, som regeringen framlagt och som redan finnes i den del av statsverkspropositionen, som heter »utgifter för kapitalökning», är det alldeles uppenbart ifrån denna synpunkt, att den del, om vilken man kan vara mest tveksam, när man resonerar om hur pass nyttiga och räntabla företagen äro, är just den delen, som omfattar det typiska området för arbetslöshetskommissionens verksamhet.

Man säger — och därmed är jag över på frågan om lånen för ökade arbeten — att det som väcker oro är just siffran för statens utgifter. Det är ett uttryck för detta, att siffran för statens utgifter stiger till det, som man tycker svindlande beloppet av en miljard 29 miljoner kronor. Jag kan återigen tacka herr Trygger för den mycket generösa sammanräkning, som han gjort rörande den nu löpande budgeten, där han visat upp att man inte kommer långt ifrån den siffra, som finns i den nya budgeten. Jag skulle vilja tillägga, att det finns många bokföringsfinter även i en budget och att det inte finns någon svårighet för att komma under detta odösa tal, en miljard. Om jag i stället för att säga, att vi lånat 160 miljoner kronor med kort amorteringstid och med detsamma göra en avbetalning på 40 miljoner, i stället hade sagt: »Vi taga 120 miljoner av lånemedel och 40 miljoner av skattemedel», hade omedelbart siffran sjunkit med 40 miljoner och jag hade kommit ned till ett tal på 900 miljoner, i stället för denna miljard, och det skulle tydligen ha verkat mycket mera lugnande. Faktum är att jag tror, att man i hög grad överdrivit omfånget av den upplåning, som förekommer i det nu framlagda förslaget i jämförelse med tidigare. Vi få komma ihåg att i nu löpande budget finnas lånemedel på inte mindre än 100 miljoner kronor. Man kan fråga sig, om det är till nyttiga ting som dessa skola användas. De ha tidigare inte mött motstånd, såvitt jag vet, vare sig förslagen om de övriga 70 miljonerna eller de 30 miljonerna för att L. K. A. B. skulle kunna fortsätta sin verksamhet och lagra malm i Norrbotten. Såvitt jag minns, gick förslaget igenom utan meningsskiljaktigheter. Det kan vara anledning erinra om detta, då man nu med så oerhörd skärpa granskar det produktiva i de lån, som nu föreslagits.

Det finns alltså 100 miljoner kronor lånemedel upptagna i nu löpande riksstat. I den framlagda riksstaten är det, som herrarna veta, 240 miljoner, alltså ytterligare 140 miljoner kronor. Ja, det är 140 miljoner kronor, och det är inte någon liten siffra. Det är riktigt. Men den har inte den omfattning, som man tänker sig, ty om jag därifrån drar de 40 miljoner i skattemedel, som omedelbart skola amortera av en del av dem, är jag nere i endast 100 miljoner kronor. Jag vill säga detta, därför att jag vet, att planerna ifrån regeringens sida på utökning av statens upplåning på vissa håll framkallat den föreställningen, att det här kommer att bli så stort lånebehov att nu skola de, som vilja låna ut pengar, passa på och försöka pressa upp

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

räntorna. Jag är övertygad om att det kommer att visa sig att de, som på det viset spekulera i räntestegring på grund av dessa statslån, ha spekulerat fel. Rörande amorteringen av dessa lån skall jag också säga ett par ord.

Det är riktigt, att det är en ganska stark utökning i beskattningen av arv i form av den kvarlåtenskapsskatt, som regeringen föreslår, men ingen, som har någon överblick över vårt svenska skattesystem och som har möjlighet att jämföra detta beskattningssystem med jämförliga länders, kan undkomma det intrycket, att den del av skattekraften i vårt land, som är mycket lindrigt anlitad, är just beskattningen av förmögenheter. Jag talar inte om huruvida det överhuvud taget är nyttigt att beskatta förmögenhet eller icke. Vi leva icke i en värld, där man kan säga, att man tar vad som är bara riktigt och nyttigt, utan allting är i den punkten relativt. Och faktum är, att vår svenska förmögenhetsbeskattning är synnerligen lindrig i jämförelse med andra länders, som för övrigt äro jämförliga med vårt land.

Om jag får genom ett par siffror belysa läget, tror jag, att det är lättare än genom att jämföra skatteskalor och dylikt, ty man kommer till en uppfattning om hur pass betungande en skatt är, om man ser efter hur mycket den ger i jämförelse med vissa andra ting. Man kan då se, att den svenska arvsbeskattningen i sin nya form, om den skall ge ungefär 40 miljoner kronor på en årlig arvfallen förmögenhetssumma av 400 miljoner, tar ungefär 10 procent. Om jag ser på den engelska arvsskatten, som visserligen är känd för att vara hög men icke desto mindre bara för ett par år sedan ytterligare höjts, så att man för de allra största förmögenheterna tar hela 50 procent av arvet i skatt, så kommer jag till att den under de sista åren givit ungefär 80 miljoner pund på en samlad kvarlåtenskap av något över 500 miljoner pund. Jag är då uppe i 15—16 procent. Gör jag då en reservation även därför att i England, såvitt jag vet, någon giftorätt icke förekommer och att alltså den del av kvarlåtenskapen, som går till beskattning, borde närma sig mera hela summan av boets tillgångar, fastän jag på den punkten inte är riktigt på det klara med saken, skulle jag tro, att man inte kommer så långt ifrån att kunna säga, att den engelska arvsskatten tar omkring 20 procent av den efterlämnade förmögenheten.

Går jag till ett land som vårt grannland Danmark, har man där visserligen en arvsskatt, som icke är mycket hårdare än den nuvarande svenska. Men vid sidan av denna arvsskatt har man en årlig förmögenhetsskatt, som under de senaste åren i detta lilla land givit mer än 30 miljoner kronor. Om jag adderar ihop förmögenhetsskatten och arvsskatten och sätter detta tal i relation till den årliga arvfallna förmögenheten, kommer jag för Danmarks del upp till ungefär 15 procent av det hela. Jag glömmer nu inte att vi även i vårt land i inkomst- och förmögenhetsskatten ha en skatt på $\frac{1}{60}$ av kapitalet. och denna skatt har för år 1931 beräknats ge kanske 16 miljoner kronor — i den mån det nu överhuvud taget är möjligt att särskilja den del av skatten, som går ut över förmögenheterna. Men därmed är man inne på hela den invecklade frågan om inkomst- och förmögenhetsskatten. I grund och botten är denna förmögenhetsdel endast ett sätt att så att säga skärpa inkomstskatten för den inkomst, som anses vara säkrare än arbetsinkomst, och detta förekommer ju på andra håll vid sidan av en särskild förmögenhetsskatt.

Jag tror alltså att man på denna punkt måste säga, att även med den omläggning, som regeringen nu föreslagit, är vår beskattning av förmögenheten här i Sverige icke anmärkningsvärt hård.

Jag får kanske här kasta in en replik till herr Trygger i fråga om sättet att beräkna statsinkomsterna i relation till den beskattningsbara inkomsten — jag tror nämligen att det är ett sätt att räkna, som leder till rent fantastiska

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

resultat. Det är ju helt och hållet beroende på, hur stor del av den taxerade inkomsten som är skattefria avdrag. Det är ingenting som hindrar att vi hade så höga skattefria avdrag som exempelvis i Förenta staterna. Det är sålunda ingenting som hindrar att vår beskattningsbara inkomst- och förmögenhet ginge upp icke till två miljarder, utan till en miljard, eller varför inte 500 miljoner. Man kan tänka sig att man till och med saknade en inkomstskatt, med vilken man på detta sätt kunde anställa jämförelser, och att man då skulle komma till det resultatet, att riksstatens slutsiffra översteg hela summan av folkets skattepliktiga inkomst!

Att det måste gå rysningar genom hela svenska folket, när det talas om att ta så stor del av dess tillgångar i bruk, kan jag inte förvåna mig över, intill dess man har besinnat, att inkomstskatten och det underlag för inkomstskatten, som vi räkna med, ändå bara är en mycket liten del av statsinkomsterna. Lägg märke till att i en samlad budget, som herr Trygger och även vi andra nu ha beräknat ända upp över en miljard, utgör den del av inkomsterna, som kommer från inkomst- och förmögenhetsskatten, även den extra inkomstskatten, enligt det framlagda förslaget 123 miljoner kronor. Jag tror att man kan använda detta resonemang också för att visa, hur *liten* del av bördan som i själva verket uppbäres av inkomstskatten. Vi ha tyvärr så stora mängder av annan skatt, och när man nu talar om, att de extra 25 miljonerna på förmögenheterna är en så hög siffra, vill jag påminna om dessa andra stora delar i skattebudgeten. Hela den föreslagna arvsskatten på 40 miljoner och skatteökningen på 25 miljoner utgöra faktiskt bara en liten detalj i det hela, när vår samlade skattesumma går upp till mellan 600 och 700 miljoner. Man skall inte, därför att man här träffar en grupp av framstående och inflytelserika människor i samhället, för den sakens skull glömma bort, att 25 miljoner i alla fall inte är mer än 25 miljoner, och 25 miljoner tar man med ett enda penndrag ut av dem, som konsumera öl och sprit, genom de höjningar som i detta avseende föreslagits. Vi få komma ihåg, att vi under de senaste åren haft stora skattehöjningar; förra året togo vi ut ytterligare 75 miljoner i skatt, och nu i år uppgår motsvarande siffra till låt mig säga något över 40 miljoner. Alltså är siffran 25 miljoner icke avskräckande bland alla de väldiga belopp, med vilka den svenska budgeten rör sig.

Jag skall, herr talman, sluta med några ord om den länepolitik, som skulle leda till ett ianspråkstagande av landets kapital; jag skall göra det emedan saken diskuterats och kritiserats mycket mera fränt i den offentliga debatten än vad som här skett från herr Tryggers sida. Man har sagt att de arbeten, som här skulle igångsättas, icke äro nyttiga arbeten. Jag skall be att i det stycket få göra en liten sammanställning, som är en annan än den herr Trygger hämtat från sin nationalekonom.

Vi skola alltså ta i betraktande vad som behöver täckas med den extra ordinarie upplåningen — lägg märke till, att 160 miljoner upplånas, men att 40 miljoner av dem äro skattemedel; alltså är det som lånas egentligen 120 miljoner. Till vilka arbeten skulle dessa 120 miljoner gå? Jo, vi ha byggnadsarbeten för statens räkning till ett belopp av 16.5 miljoner. Jag vill erinra om, att i dessa byggnadsarbeten ingå de redan påbörjade arbetena för sjuksjukhus samt för karolinska sjukhuset, som jag nyss nämnde, och av vilket herr Trygger är varmt intresserad. Där ingå vidare byggnadsarbeten för universiteten, till institutioner och bibliotek, som jag skulle förmoda att även universitetskanslern ger sin anslutning till. Om nu någon invänder, att detta ändock icke är nödvändiga arbeten, vill jag påminna om, att allesammans de nya arbetena befinna sig inom ramen av den tioårsplan för statens byggnadsverksamhet, som uppgjordes i våras eller som kommo fram under hösten från

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

organisationsnämndens sida. Man vet alltså att folk, som sannerligen inte kunna beskyllas för bristande sparsamhet, kommit till det resultatet, att det är dessa företag, som under de närmaste åren äro nödvändiga för staten att bygga. Att då utan vidare göra gällande, att detta icke är nyttiga ting och sådant som vi icke skola utföra under denna tid för att bekämpa arbetslösheten, förefaller mig icke vara rimligt.

I summan ingår även 1.5 miljoner under handelsdepartementet för igångsättande av förberedande arbeten för gruvbrytning och dessutom för anskaffande av ett fyrskepp. Jag undrar om detta är någonting sådant som man kommer att avslå.

Där ingå under jordbruksdepartementet vidare icke mindre än 12 miljoner, bestående i skogsvårdande åtgärder, torrlägningsarbeten och arbetarsmåbruk för skogsarbetare, ett förslag som kunnat glädja sig åt en alldeles ovanlig anslutning från alla meningsriktningar. Där ingår vidare inlandsbanan, om vilken man ju kan diskutera. Men när man kommit så långt som man faktiskt gjort, är det dock en smula otrevligt att avbryta det hela, förefaller det mig. Däri ingår vidare 1.5 miljoner till hjälp åt enskilda järnvägar för att förbättra sin trafik.

Sammanlagt ha vi alltså här över 35 miljoner, om vilka knappast några delade meningar synas kunna råda, när man ställer frågan, huruvida det gäller ting som äro nyttiga och som behöva utföras.

Jag kommer sedan till socialdepartementet. Där finner man ett preliminärt förslag om 20 miljoner för att hjälpa kommunerna och andra att bygga bostäder. Jag förmodar att vi alla äro ense om, att bostadsbyggande icke hör till de improduktiva arbetena i detta land. Där ingå 5 miljoner till hjälp åt vissa enskilda industriföretag, och 10 miljoner, som efter vanliga regler skola användas för att hjälpa kommunerna att utföra vissa ting.

Här ha vi ytterligare en summa av 35 miljoner, alltså tillsammans 70 miljoner.

Vidare ha vi ytterligare anslag till kommunikationsdepartementet. Om dem kan man naturligtvis alltid tvista. Men den, som känner till den dragkamp, som i alla år ägt rum om bilskattemedlen, och som vet hur man kämpat, inte minst från landsbygdens håll, för att få så stora anslag som möjligt till vägarbeten, och vidare vet, att dessa bilskattemedel årligen stigit till 50, 60 upp till 70 miljoner, den blir icke förvånad, om det under kommunikationsdepartementets huvudtitel för påskyndande av vägarbeten, som sedan gammalt äro planlagda, föreslås 25 miljoner kronor. Den som kan säga, att detta är att strö nationens pengar utefter vägarna, den vet inte vad orden betyda.

De skenfria vägkorsningarna äro sannerligen inga produktiva företag, om man endast skall räkna med ränta på det nedlagda kapitalet. Men räknar man någon liten smula med, att människoliv äro värdefulla även i en tid, då det tycks finnas för mycket människor, bli inte alla skrämde av de 14 miljoner, som offras för skenfria vägkorsningar. Nämner jag vidare byggandet av hamnar för 3 miljoner och landningsplatser för flygplan för ett par miljoner, så äro vi uppe i ytterligare 45 miljoner.

Sammanlagt gå dessa arbeten upp till 115 miljoner, alltså en siffra alldeles i närheten av de 120 miljoner, som faktiskt skola upplånas. Om också resten, de 40 miljonerna, vore avsedda för mindre nyttiga ting, kan det i alla händelser sägas att de skola täckas icke av länemedel, utan av skattemedel. Och skattemedel tyckas under denna diskussion vara märkvärdigt älskade, något som under tidigare år sannerligen inte varit fallet!

Om jag alltså på detta sätt går igenom posterna, kan jag inte finna annat än att skattebudgeten, som jag redan nämnt, är balanserad efter konservativa prin-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ciper. Lånebudgeten är ofrånkomlig i viss utsträckning, och jag skulle bli mycket förvånad, om denna riksdag skulle komma att förete en uppdelning av partierna, såsom man förutspått, i dem som förklara, att icke ett öre skall få lånas till arbeten, och i dem som säga, att staten skall låna. Jag tror tvärtom att det på denna punkt kommer att ske en nationell samling.

Frågan om hur detta program skall påverka dels arbetsmarknaden, dels statens kredit, är en fråga som kommer att belysas i fortsättningen på ett vida mer ingående sätt än jag har anledning att nu här göra. Vad jag vill erinra om är endast det, att när regeringen gjort upp detta budgetförslag, har den haft klart för sig, att för att förslaget skall kunna läggas fram med fortsatt bevarande av förtroendet för statens finanser, så är det nödvändigt att göra just vad vi ha gjort: att uppgöra en hårt begränsad och väl balanserad skattebudget och att göra lånen kortfristiga, så att det icke kan göras gällande, att vi skjuta över bördan på framtiden. Men när vi iakttagit allt detta är jag övertygad om, att det förtroende, som allmänheten haft för statens finanser, kommer att bevaras.

Den som antyder något annat förbiser tecknen runt omkring oss. Det är till staten man vänder sig, när man vill ha trygghet. Det skedde i våras från de stora bankernas sida — kanske det kan ske en gång till. Det har skett i höst från mindre bankers sida. Och från alla håll säges det, att den trygghet, som ligger i att staten är med, den tryggheten är av stort värde. Det finns ännu ett litet tecken, som jag inte kan förbigå. De som tala om att man genom den lånepolitik, som regeringen föreslår, kommer att undergräva allmänhetens förtroende för staten, de böra lägga märke till vad de själva samtidigt kräva. när det gäller frågan om de räntor, som staten skall betala på inlånade medel i postsparbanken. Det är, säga de, nödvändigt att postsparbanken har en procent lägre ränta än enskilda banker och sparbanker. Endast därigenom kan man nämligen uppväga den ökade säkerhet och det större förtroende, som postsparbanken har i jämförelse med enskilda banker. Man kan inte komma och begära en procents skillnad i räntesatsen, då man samtidigt påstår, att förtroendet för statens finanser inom vårt svenska samhälle är undergrävt.

Det är inte sant att det finns någon misstro till den svenska statens finanser.

När man till sist påstår, att den föreliggande budgeten skulle kunna vara riktig under en förutsättning, nämligen att vi kunna räkna med en mycket snar återhämtning, och att den skulle vara ett tärningskast i förväntan på en sådan återhämtning, är detta också oriktigt. Den som tror, att vi inom kort skola få uppleva en återhämtning, den kan måhända gå den väg, som här anvisats, ännu tryggare än andra. Ty då betyder det hela endast, att under en depression, som snart skall avlösas av bättre tider, så skyndar staten att utföra de ting, som den under alla förhållanden skulle ha gjort, och som den därför kan få gjorda billigare och till större fördel för landet under depressionstider. Den däremot, som inte tror på en sådan snar återhämtning, befinner sig inför ett annat problem. Jag tror dock jag vågar säga, att regeringen icke, när detta budgetförslag blev uppgjort, gått ut ifrån den uppfattningen, att det enskilda näringslivet i världen inom en kort tid skulle visa sådana tendenser till uppsving, att vi kunna säga att vi kommit ut ur depressionen. Det är tydligt att frågan då ställer sig annorlunda.

Jag förmodar, att det är därpå herr Trygger syftar, när han både nu och i ett tidigare anförande vid riksdagens öppnande har talat om, att det är nödvändigt att vi pressa ned vår levnadsstandard för att kunna klara oss igenom kristiden. Detta problem om en sänkt levnadsstandard skall jag här endast från en enda sida beröra. En sänkt levnadsstandard i ett land som Sverige måste hänga samman med, om det skall ha någon realitet, det faktum, som

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

herr Trygger underströk, att vårt land i hög grad är ett land som exporterar, och att alltså en del av vårt välstånd är byggt på att andra köpa och betala bra för våra produkter. Att det genom inskränkningen av vår utrikeshandel har inträtt en sänkning av vårt folkhushålls samlade inkomster är klart. Men det förvånar mig att detta skall framföras med den största skärpan från det håll, som herr Trygger representerar. Om det framförts från, låt mig säga någon medlem av den regering, som jag själv tillhör, som under alla år slagits för att söka främja den internationella handeln, emedan därigenom landets välstånd ökas, skulle det talet vara mer begripligt. Men även vi, som slagits för en friare internationell handel, äro inte på det viset bundna därvid, att vi säga att vårt välstånd är i sådan grad beroende av vår internationella handel, att om denna går ned med vissa procent, skulle detta tvinga oss ned i en långvarig fattigdom. Det är underligt att konstatera, att man påstår någonting sådant från deras sida, där man ständigt strävat efter att göra oss självförsörjande, där man sagt att vi så långt som möjligt måste söka begränsa vår import, och därmed naturligtvis också exporten, för att skapa ett mera mångsidigt näringsliv, för att inom landet sysselsätta våra produktiva krafter på ett säkrare sätt och på detta sätt bana vägen till välstånd. Att man från det hållet i samma ögonblick, som utrikeshandeln går ned, förklarar att nu är det slut med vårt svenska välstånd, det hänger sannerligen inte ihop.

Regeringen har byggt upp det föreliggande budgetförslaget från den övertygelsen, att vi inom vårt land ha sådana produktiva krafter, att vi, om vi använda dem på ett förnuftigt sätt och verkligen sätta dem i arbete, i mycket kunna råda bot för svårigheterna. När det talats om att regeringsförslaget innebär en kapitalförstöring, skall jag här icke diskutera om vad kapital är — att draga in några teorier i detta avseende skulle endast på ett ofruktbart sätt skapa förvirring i debatten. För mig är i detta fall teorier av intet värde. Kapitalet, det är våra produktiva förmögenheter, våra naturtillgångar, våra produktiva företag, vår mänskliga arbetskraft. Och att säga, att dessa produktiva tillgångar förstöras, när man vill sätta dem i arbete, medan de skulle bevaras, om man inte vill låta dem vara sysselsatta, det ter sig för mig som höjden av dårskap. Jag är övertygad om att det svenska folket ser saken på samma sätt, oförvillat av alla teorier, ser att värdena och förmögenheterna ligga i de konkreta, nyttiga tingen. Vi ta vara på våra förmögenheter, då vi sätta människor i arbete, vi förslösa dem då vi låta människorna vara sysslösa.

Ifrån den synpunkten har regeringen lagt fram detta budgetförslag. Regeringen väntar inte med någon säkerhet, att det skall inträda en uppgång i hela världens näringsliv, men regeringen förklarar, att även om det icke blir ett sådant uppsving, så är det bästa vi kunna göra att taga i bruk vad vi äga och utnyttja det för hela folkets gemensamma bästa.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Ehuru finansministern nu redogjort för de synpunkter, som varit bestämmande för regeringen vid dess upprättande av budgetförslaget, och de avsikter och principer, som därvid varit rådande, tillåter jag mig likväl att göra några erinringar med anledning av den föreliggande statsverkspropositionen och det därtill knutna budgetförslaget.

Innehållet i den föreliggande statsverkspropositionen har motsetts med ett mer än vanligt intresse. Anledningen härtill är med all sannolikhet icke beroende av att den framlägges av en socialdemokratisk ministär — ty vi ha ju tidigare haft ministärer med denna partifärg här i landet — utan torde fastmera vara att söka i uttalanden, som gjorts av regeringsledamöter i skatte-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och arbetslöshetsfrågorna, och i de långt gående vallöften från förra sommaren. Dessa löften och uttalanden ha skapat både oro och förväntan; å ena sidan oro beträffande de åtgärder, som regeringen skulle komma att vidtaga och föreslå under en av de svåraste ekonomiska kriser, som vårt folk under senare tider genomgått; å andra sidan förväntan om de givna löftenas infriande.

Det vore mig långt ifrån att söka bedöma, i vad mån i och med budgetens framläggande det senare skett. Det är tillräckligt med att konstatera, att vad som kan framkalla sådana sinnesstämningar även i stor utsträckning präglar det nya i budgeten. Det är nya, hittills oprövade principer, som där framföras, principer, om vars verkningar man ännu ej har någon erfarenhet och om vilka i visst avseende även finansministern säger, att man måste pröva sig fram. Det blir så många frågetecken, som måste ställas efter vad som i statsverkspropositionen utsäges och föreslås angående de av staten anordnade och understödda allmänna arbetena. Först ställer sig därvid den frågan: komma icke dessa arbeten med den omfattning, som de skulle få och så som de tänkts anordnade, att förhindra och fördröja den anpassning, som är nödvändig om vi skola komma ur krisen? Och kanske värdet och nyttan av dessa arbeten ur produktiv synpunkt i många fall blir ganska tvelaktigt.

Propositionen innehåller ej heller någon upplysning om hur många arbetare, som skulle kunna sysselsättas vid dessa arbeten. Sannolikt blir det blott en mindre del av dem, som äro arbetslösa. Har då staten möjlighet att i ekonomiskt avseende i samma utsträckning som nu tillgodose även dessa som ej kunna erhålla arbete? Och skola vid dessa arbeten, där man väl dock måste mottaga arbetare, vars prestationer stå under det normala, den fria marknadens avtalsenliga löner tillämpas?

Dessa och liknande frågor framställa sig osökt, då man tar del av regeringens förslag. Jag har härvid icke berört finansieringen, men då jag tar kännedom om det sätt, på vilket den skall genomföras, nämligen genom kvarlåtenskapsskatt och arvslottsskatt, så förstår jag, att man valt en form, som tillfredsställer finansministerns älsklingstanke i fråga om skatter. Finansministern må således vara tillfredsställd, men är samhällsintresset i stort lika väl tillgodosett? Är denna finansieringsplan alldeles utan vank och brist? Är den klart genomtänkt i alla sina konsekvenser? Det kan nog exempelvis mycket väl tänkas, att svårighet uppstår för den skattskyldige att skaffa likvida medel för inbetalning av skatten. Särskilt kan detta tänkas bli fallet, där kvarlåtenskapen utgöres av jordbruksfastigheter, vilka nu ha sjunkit starkt i värde och vid försäljningar ofta understiga taxeringsvärdena.

En välvillig författare i Social-Demokraten, som jag förmodar står regeringen nära, har visserligen meddelat, att anstånd ju kan beviljas med inbetalning med skatten mot inteckning i fastigheten, och att detta anstånd, som nu normalt beviljas till en tidrymd av intill fem år, kan utsträckas. Enligt det nya förslaget skulle denna tid under normala förhållanden kunna utsträckas till tio år, men även i särskilda fall därutöver. Under denna tid kan ju egendomen ytterligare en gång bli arvfallen, och staten skulle således kunna tänkas få ta ytterliga en inteckning i fastigheten. Det vore ju också ett sätt att socialisera!

En annan viktig fråga må även ställas: hur verkar en upplåning av sådan omfattning som den nu föreslagna?

Om vi tillåta oss den fantastiskt otroliga premissen, att vi utan menligt inflytande på vår penningmarknad lyckas upplåna erforderligt kapital för de föreslagna statsarbetena och även få in arvsskatt för dess amortering — var stå vi, då dessa medel om något år äro förbrukade och om de vidtagna stats-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

åtgärderna icke skulle ha påverkat konjunkturerna i av finansministern avsedd riktning? Kanske skall då finansministern liksom Hamlet sucka: »O, ve!»

Om man emellertid bortser från de nya och djärva greppen i finansministerns budgetuppläggning och ägnar en tanke åt den så att säga ordinarie budgetstommen, så kan man glädjande nog notera, att man visat en rätt god vilja att gallra en aning i utgiftsskogen. Man hade knappast vågat hoppas att granskningsnämndens intentioner av en socialdemokratisk regering skulle bli så välvilligt behandlade, men de intima relationerna mellan regeringen och granskningsnämnden ha tydligen i förening med finansministerns goda vilja förmått åstadkomma en del, som varit oväntat. Man kan emellertid inte underlåta att framhålla, att våra önskemål rörande utgiftsbegränsningen nog sträcka sig en god bit utöver vad statsrådet åstadkommit. Av statsrådets allmänna översikt tycks också framgå, att han möjligen velat sträcka sig något längre än vad han gjort, men att de områden, som varit ägnade för utövändet av sparsamhetsnit, syntes statsrådet så kringgärdade av politiska murar, att han inte vågat sig på att överstiga eller på annat sätt söka övervinna dem. Tyvärr saknar man närmare uppgifter om vilka områden det är, som statsrådet anser kunde nagelfaras ur sparsamhetssynpunkt, men som han av politiska skäl avstått från att beträda. Det hade onekligen varit av värde att få dylika uppgifter.

Klart är, att särskilt i dessa depressionstider en stor försiktighet är av nöden vid handhavandet av statens finanser. Ingen väg, som kan leda till större sparsamhet och effektivitet, bör lämnas oprövad. Verkningarna av statens hushållning sträcka sig långt in i samhällslivet — in i näringslivet och dess enskildheter. Det bör erinras härom speciellt vid ett sådant tillfälle som detta, då riksdagen går till prövning av en budget på delvis och i väsentliga delar nya hushållsprinciper. Man må hoppas, att angelägenheten om att fylla vissa förpliktelser och valutfästelser inte skall föranleda en alltför hastig och osäker prövning av det nyas mera djupgående verkningar. Det blir nog också nödvändigt att ägna en tanke — och en allvarlig tanke! — på framtiden och dess resurser. Vi få inte ställa det så, att vi lämna den fasta marken och tryggheten och ge oss ut i experiment, som kunna medföra ödeläggande verkningar. I det politiska livet — som eljest — är det nog så, att framtiden får sona vad som brutits.

Depressionen förlamar alltjämt vårt näringsliv. För ett år sedan hoppades många, att botten hade uppnåtts, och att vi skulle skrida mot ljusnande och bättre tider. Detta hopp har emellertid kommit på skam. Läget är i denna stund sämre än någonsin. Det ena företaget efter det andra måste nedläggas eller högst avsevärt inskränka driften. Arbetslösheten stiger. Siffrorna äro skrämmande stora — även om de inte nått en så beklämande höjd som i vissa andra länder. Klart är, att de oförskyllt arbetslösa måste hjälpas. Omfattande åtgärder ha ju redan vidtagits av stat och kommuner. Även kommunerna ha dokumenterat sin vilja att hjälpa dem, som oförskyllt lida nöd och befinna sig under arbetslöshetens påfrestande svårigheter. Att hjälp behöves och att hjälp måste till, därom råder väl ingen tvekan. Hjälpen får dock under inga villkor ha den formen, att den ytterligare ökar näringslivets svårigheter. Det vore att göra det onda värre. Det tjänar ingenting till att bedöva en värkande tand för en stund men uraktlåta att laga den. Det blir visserligen skenbar bot för stunden, men sedan återkommer smärtan med oförminskad styrka. Man kan nog avhjälpa arbetslöshetens onda för en kortare eller längre tid, beroende av anslagens storlek och fördelning. Men frågan är *om* det inte tarvas andra och djupare grepp på problemet, *om* man inte måste ned till det ondas

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rot. — Riksdagen bör i år anse det som sin angelägnaste uppgift att ägna all möjlig uppmärksamhet åt vad som kan göras för att verksamt stimulera vårt produktiva näringsliv. De exporterande företagens strävanden böra underlättas och stödjas, och avtalsförhandlingarna med vissa länder böra ta sikte på att åt oss försöka bevara våra viktigaste marknader — även om det skulle kräva någon kompensation av något slag eller jämkning av förbindelserna på annat håll. Det finns ett gammalt folkligt ordstäv, som säger: det är inte roligt att titta i den glugg, som inte tittar igen. Jag misstänker, att denna gamla folkliga visdom äger sin tillämpning på vissa av våra handelsförbindelser. Vi ska inte tro, att vi kan få behålla viktiga marknader, om vi icke visa benägenhet att »titta igen» — för att nu använda ordstävets talesätt — i stället för, som nu ofta sker, titta åt annat håll.

Vad vi främst torde vara i behov av är en snabb och från alla håll villig anpassning till krisläget. Många tyckas ej på allvar vilja inse, att vi befinna oss i en av de fruktansvärdaste kriser, som någonsin tryckt oss. Man förlitar sig på, att krisen snart skall gå över, att vi nått botten av depressionen, att det äntligen börjar ljusna etc. Vi känna alla till dessa vanliga, men tomma uttrycksformer för en visserligen from, men tämligen lösligt grundad förhoppning. Vi skulle snabbare övervinna svårigheterna, som torna sig i vår väg, om vi anpassade oss efter de möjligheter, som finnas. Det är nog klokare och försiktigare att räkna pessimistiskt än optimistiskt. Man står då säkrare i alla avseenden. Nervösa ingripanden och sociala stridsåtgärder hjälpa inte till att förbättra situationen. — När ett skepp befinner sig i storm, måste varje man ombord göra sin plikt. Den som sviker sin uppgift, sin absoluta plikt, i en sådan situation och drager sig undan sina solklara förpliktelser — av bekvämlighet eller andra skäl — handlar icke som en god medborgare, han uppträder osolidariskt. — Strid och sönderslitenhet endast förvärrar vår belägenhet. Av hetsigheter, strid och splittring ha vi haft övernog. Vi behöva nu lugn och fasthet, en redlig vilja att samfällt och i god enighet övervinna svårigheterna. Det har icke bidragit till att skapa en lugnare och för kloka överväganden gynnsam atmosfär, att regeringsledamöter redan på ett tidigt stadium uttalat hot om tillgripandet av ytterligt gående parlamentariska medel, därest icke alla riksdagens ledamöter vore beredda att skriva under på regeringens ekonomiska program. Blir en riksdagsupplösning, enligt regeringens synpunkt, nödvändig, så faller ansvaret icke på riksdagen i en stund och tid som denna. Det återfaller på dem, som tagit initiativet. Riksdagen måste under alla förhållanden och i varje läge förbehålla sig en fri och obunden saklig prövning av föreliggande frågor. Vill regeringen skicka hem riksdagen och förordna om nya val, har regeringen att ensam taga konsekvenserna av ett dylikt handlingssätt. Jag vågar dock uttala den icke alldeles ogrundade förhoppningen, att det i regeringen skall finnas större mått av försiktighet och lugnt omdöme än vad tidigare uttalanden från enskilda medlemmar givit vid handen.

Under prövningen av de krisåtgärder, som eventuellt skola genomföras, och vid bedömandet av vårt allmänna ekonomiska läge måste all nödig hänsyn tagas till jordbrukets ställning och dess svårt beträngda belägenhet. Ingenting får vidtagas, som försämrar jordbrukets ekonomi. I stället äro ytterligare och vidsträckt ingripanden av nöden för undvikandet av ett sammanbrott. Här måste nogga prövas och undersökas hur regeringens nya hushållningsprinciper verka på jordbruket, både direkt och indirekt, innan beslut fattas i ena eller andra riktningen. Det vore i hög grad olyckligt, om den ledande politiska kursen finge en sådan inriktning, att den i någon grad försämrade jordbrukarnas ställning genom ytterligare prispressningar på jordbrukets produkter och för-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
dyring av dess omkostnader. Jordbruket kan omöjligen bära nya bördor. Noteringarna på flertalet jordbruksprodukter ligga på en nivå, som ej överstiger, men väl understiger 1913 års prisnivå, men omkostnaderna äro avsevärt förhöjda och skuldbördan fördubblad. Som exempel påpekar jag noteringen av en för jordbrukets ekonomi så viktig artikel som smöret. Kan inte riksdagen finna verkningfulla åtgärder för att i ena eller andra riktningen förbättra moderneringens ekonomiska läge, så kan den närmaste tiden komma att bli ödesdigra för icke blott enskilda jordägare utan även för samhället.

Frågan om jordbrukets ekonomiska ställning sammanhänger för övrigt intimt med frågan om näringslivets ställning i allmänhet. När produktionen icke längre är lönande utan »äter upp» kapital, då äro vi inne på en väg, som leder till ekonomiskt sammanbrott. Lika visst som produktionen utgör den viktigaste faktorn, då det gäller att lägga grunden för hela vår materiella och andliga odling, lika visst är det, att en sjunkande och förlustbringande produktion snabbt sänker och i det långa loppet förintar samhällets verkliga kapitalvärdet. Det viktigaste, det mest väsentliga av allt är därför en sådan politik, som värnar om näringslivet — det må nu vara jordbruk eller industri, handel eller hantverk — och försöker så vitt möjligt finna livsbetingelser för det produktiva näringslivet, av vilket det mesta i vårt samhälle beror.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Larsson, Sam**: Herr talman! Till ursäkt för min djärvhet att taga till orda vid remissdebatten under den första riksdag, jag som ledamot bevisar, och — än mer — att göra detta redan i debattens början har jag intet annat att anföra än att jag under de senaste två åren haft att taga ingående befattning med sådana frågor, som nu äro särskilt betydelsefulla — arbetslöshetsfrågorna — och att det av mina meningsfränder ansetts vara av vikt, att dessa frågor även från vårt håll i debattens första skede erhöles någon be-lysning.

Jag kommer icke att inlåta mig på någon som helst allmänpolitisk argumentering utan inskränker mig till att uteslutande tala om arbetslöshetspolitiken, och jag kommer därvid att enbart syssla med dess socialpolitiska sida och alltså icke alls ingå på något bedömande av de nu föreslagna åtgärdernas konjunkturpolitiska verkningar.

Det nuvarande lägets allvar står för mig alldeles klart. Arbetslösheten har tagit en omfattning, som man ännu för ett år sedan omöjligen kunde förutse. Enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 2 uppgick antalet till arbetslöshetskommissionen anmälda hjälpsökande arbetslösa vid november månads utgång till 147,000 och torde nu närma sig och måhända snart överskrida maximum från januari 1922 med 163,000 anmälda. Så till vida synes läget nu vara allvarligare än under den närmast föregående stora krisen, som man nu lärer få räkna med längre varaktighet och långsammare återhämtning än vad fallet var för 11 år sedan. De höga arbetslöshetssiffrorna tala sitt oförtydbara språk om ett beträngt näringsliv, om nöd och umbäranden i tiotusentals hem och om ekonomiska bördor för ett stort antal av våra kommuner, bördor vilka blivit så tunga, att många kommuner digna under dem. Det allra värsta är, att ingen vågar säga, att bottnen nu är nådd. Alltjämt försämras läget oavbrutet, och någon ljusning kan visst icke skönjas. Skulle jag våga peka på en enda punkt, som ger möjlighet till en relativ tillfredsställelse, så är det den omständigheten, som jag inte sett hittills uppmärksammas i den offentliga diskussionen, att den genom fackförbunden rapporterade arbetslösheten under det senaste året icke stigit i på långt när samma grad som anmälningarna till arbetslöshets-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kommissionen. Medan det förr varit vanligt, att fackförbundens arbetslöshets-siffror varit avsevärt högre än arbetslöshetskommissionens, råder nu det motsatta förhållandet och det till och med så utprägladt, att antalet hos arbetslöshetskommissionen anmälda arbetslösa nu med ungefär 50 procent överstiger fackförbundens arbetslöshets-siffror. Detta förhållande är ägnadt att belysa två viktiga fakta. Dels framgår det därav, att vår industri — trots allt — hållits i gång i förhållandevis stor utsträckning; till industrien och med den mer eller mindre likartad verksamhet hänföra sig nämligen huvudsakligen fackförbundens uppgifter. Dels visar också jämförelsen mellan de båda mätarna på arbetslöshetens omfattning, att en kris av den svårartade beskaffenhet och den långvarighet som den nuvarande, pressar fram hjälpsökande ur sådana befolkningsskikt, som icke äro direkt tillhöriga industrien och därmed fackförbunden. Det är framför allt massor av arbetslösa skogs- och lantarbetare, som nu anmäla sig. De senaste uppgifterna i Kungl. Maj:ts proposition nr 2 giva också vid handen, att det fortfarande är så, att grovarbetarna och de arbetare, som lämpligen kunna sättas till vanligt grovarbete, utgöra den ojämförligt största delen av de arbetslösa. Till denna sak, som har särskilt stor betydelse vid bedömande av frågan, vilka slags arbeten, som böra igångsättas, återkommer jag.

Med vad jag anført angående arbetslösheten inom fackförbunden har jag ingalunda avsett att på minsta sätt måla en ljus bild av läget. Tvärtom är jag villig att med all kraft understryka, att även dessa uppgifter belysa det nuvarande lägets allvar.

Så som förhållandena nu tyvärr gestalta sig, beträffande arbetslöshetsläget, synes det mig, som om Kungl. Maj:ts regering har full rätt att av riksdagen begära medverkan till verkliga ansträngningar för att efter måttet av våra samlade krafter bringa så effektiv hjälp som möjligt åt de oförskyllt nödställda. Kungl. Maj:t synes mig desslikes hava icke blott rätt utan plikt att av riksdagen kräva, att densamma med frånträdande av många invanda äldre uppfattningar, som kunde vara berättigade under flydda tider med deras mera idylliska förhållanden men som ställa oss rådvilla inför denna tids exceptionella svårigheter, skall vara beredd att även oförfärat pröva nya vägar, som kunna leda till bättre resultat än de hittills beträdda. Men — regeringen kan däremot icke begära, att riksdagen skall slå in på vägar, som den anser farliga eller av beskaffenhet att icke leda till målet. Minst av allt lämpar sig det nuvarande nödläget till partipolitiska spekulationer. För egen del är jag beredd förklara min redobogenhet att utan förutfattade meningar med största välvilja pröva regeringens olika förslag i arbetslöshetsfrågan. Vill Kungl. Maj:ts regering och regeringspartiet visa samma förhandlingsvilja och betrakta de förslag, som framläggas, såsom bas för närmare överväganden men icke som ultimata, tvivlar jag icke på möjligheten av samförstånd. Jag vill dock genast tillägga, att i vissa avseenden regeringen måste vara beredd att göra avsevärda eftergifter, om sådant samförstånd skall kunna uppnås. Syftet med krav på sådana ändringar skall dock från min sida aldrig vara att minska på effekten av den hjälp, som bör lämnas de arbetslösa, men väl att på väsentliga punkter påfordra andra former för hjälpens meddelande.

Såvitt framgår av statsverkspropositionen, ännar Kungl. Maj:t förelägga riksdagen förslag till arbetslöshetsåtgärder av följande innebörd:

1. Arbetslöshetsförsäkring skall införas.
2. Allmänna arbeten skola igångsättas för i runt tal 160 miljoner kronor, vilket belopp skall upplånas.
3. Kontant understödsverksamhet skall fortgå. För detta ändamål hava för nästa budgetår beräknats 25 miljoner kronor.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

4. Däremot skola de nuvarande reservarbetena avvecklas och arbetslöshetskommissionen upphöra.

Jag skall be att få säga några ord om var och en av dessa punkter i regeringens arbetslöshetsprogram.

Vad först arbetslöshetsförsäkringen beträffar har jag förut både i riksdagen och i anföranden till statsrådsprotokollet uttalat, att jag icke hyser någon principiell motvilja mot sådan försäkring under förutsättning, att den kunde så anordnas, att de på sina håll i utlandet konstaterade missbruken av försäkringen i största möjliga utsträckning kunde förebyggas. De senaste månadernas oavlätliga sysslande med frågan om arbetslöshetsförsäkring har hos mig befast den uppfattningen, att en sådan försäkring både är möjlig att utforma så, att den tillfredsställande uppfyller de av mig uppställda kraven, och att den kan bliva av synnerligen stor betydelse som hjälp mot arbetslöshetens ekonomiska påfrestningar.

Det förefaller mig som om man å ömse sidor gjort och gör sig skyldig till en felaktig bedömning av frågan om en arbetslöshetsförsäkrings innebörd och verkningar. Å ena sidan har man tvivelsutan — i synnerhet tidigare — trott, att en försäkring skulle kunna lösa hela arbetslöshetsfrågan, och att följaktligen alla övriga åtgärder skulle bliva överflödiga, om blott en effektiv försäkring infördes. Även om man på ledande socialdemokratiskt håll under senare år uttryckt sig mera försiktigt, finns det utan tvivel alltför mycket att anmärka mot de skönmålningar av försäkringens verkningar, som även på sista tiden framkommit från det mest insiktsfulla håll bland socialdemokraterna. Å andra sidan har man bland motståndarna envist motsatt sig varje mera ingående diskussion av arbetslöshetsförsäkringen, under förmenande att *varje* form av sådan försäkring skulle strida mot grundläggande socialpolitiska principer. Båda dessa uppfattningar äro enligt min mening lika oriktiga. All erfarenhet från utlandet och nu även inom vårt land verkställda undersökningar visa, att en rationellt uppbyggd arbetslöshetsförsäkring omöjlig kan täcka mer än en mindre del av arbetslösheten. Det är så långt från att den innebär en »lösning» av arbetslöshetsproblemet, att den tvärtom — såsom den senaste engelska kommittén i arbetslöshetsfrågan uttryckte det — får nöja sig med att utgöra »samhällets första försvarslinje gentemot arbetslösheten». Men därför är den sannerligen icke betydelselös. Lika oriktigt som att överskatta försäkringens verkningar är det väl emellertid, om man på förhand — obesett — avvisar varje förslag till försäkring. Det är väl dock icke benämningen försäkring man skall bekämpa. Allt beror på innehållet, utformningen, garantierna mot missbruk, begränsningen i fråga om utfästelserna från statens sida. Om man kan utforma ett system av arbetslöshetsförsäkring — och jag tror, att det är möjligt — på sådant sätt, att dess bärande grundsats blir att giva hjälp till självhjälp, att vidare möjlighet skapas för att inom försäkringen upptaga ej blott de välorganiserade industriarbetarna utan även exempelvis lantbrukets och skogshanteringens svagt avlönade arbetargrupper, att försäkringen sätter sig ett begränsat mål före och rigoröst avgränsas från andra hjälpformer, att utformningen göres sådan, att bästa möjliga garantier skapas gentemot missbruk samt att statens understöd rationellt begränsas — då tror jag, att en sådan försäkring skulle kunna bliva till verkligt stor betydelse och alls icke medföra de vådor, om vilka man så bestämt uttalat sig. En särskild fråga, om vilken jag icke nu skall yttra mig, är den, som rör tidpunkten för försäkringens ikraftträdande.

Ännu vet man ju för övrigt alls icke, hur Kungl. Maj:ts blivande förslag kommer att gestalta sig. Den promemoria i ärendet, som väl om någon dag kommer att bliva offentlig och som utarbetats av en kommitté, i vilken jag

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

deltagit, är icke i alla delar uttryck för kommittéledamöternas egen uppfattning. Den har utformats i enlighet med från socialministern erhållna direktiv särskilt på de politiskt omstridda punkterna. Jag hyser emellertid en livlig förhoppning om att det kommande kungl. förslaget skall vara så utformat, att det — med vissa ändringar — öppnar möjlighet till lösning av denna sedan årtienden omdebatterade fråga. Det beror, såvitt jag kan se, helt på den förhandlingsvilja Kungl. Maj:ts regering vill lägga i dagen samt på — framför allt — den lösning *andra* med arbetslösheten sammanhängande frågor kunna erhålla. Det vore nämligen ett ödesdigert misstag om man trodde, att exempelvis en arbetslöshetsförsäkring kan införas utan hänsynstagande till andra hjälpåtgärders beskaffenhet och innebörd. För egen del vill jag redan nu förklara, att min medverkan till en arbetslöshetsförsäkrings införande helt är beroende av huru den s. k. arbetslinjen utformas. Om det icke skapas möjlighet att verksamt pröva arbetsviljan hos de arbetslösa, kan även det bästa försäkringssystem medföra oöverskådliga ekonomiska och moraliska risker.

Jag övergår nu till de allmänna arbetena och skall därvid icke alls ingå på de i och för sig nog så tveksamma frågorna om sådana arbetens inverkan på det allmänna näringslivet och om det riktiga i det sätt, som föreslagits för deras finansiering. I enlighet med vad jag inledningsvis uttalade skall jag inskränka mig till den rent socialpolitiska sidan av problemet.

Därvid kan jag först icke underlåta att uttala min förvåning över att man i den offentliga diskussionen allmänt synes utgå från att vad Kungl. Maj:t nu föreslagit skulle vara något helt nytt, som därför skulle få verkningar, med vilka man tidigare aldrig kunnat räkna. Man synes mena, att tidigare förfaringssätt närmast skulle gått ut på att under depressionstider minska det allmännas verksamhet så långt som möjligt för att på sådant sätt spara på de offentliga utgifterna. Åtminstone om man tar hänsyn till de senaste två årens åtgöranden är detta betraktelsesätt fullständigt oriktigt. Under den nu rådande krisen hava redan av staten, kommunerna och väghållningsdistrikten igångsatts allmänna arbeten av sådan storleksordning, att de ungefärligen kunna mäta sig med de av Kungl. Maj:t nu föreslagna. Jag behöver blott erinra om de betydande anslag, som under de två senaste åren beviljats för husbyggnader, järnvägars elektrifiering, vägbyggnader m. m. Enbart de arbeten, som för närvarande äro påbörjade eller kontrakterade till utförande genom arbetslöshetskommissionens försorg, torde belöpa sig på minst 50 miljoner kronor. Redan nu pågå sålunda allmänna arbeten av mycket betydande omfattning.

Då det framlagda förslaget till en ny form av allmänna arbeten av regeringen i viss mån anknutits till de anslag till s. k. beredskapsarbeten, vilka på min föredragning av Kungl. Maj:t äskades av 1931 och 1932 års riksdagar, anser jag mig skyldig att med några ord särskilt beröra beredskapsarbetenas karaktär. Jag vill emellertid icke underlåta att uttala ett särskilt tack för att Kungl. Maj:t icke benämnt de nu föreslagna arbetena »beredskapsarbeten», ehuru de populärt pläгат kallas så. De av mig föreslagna beredskapsarbetena ha nämligen knappast någon som helst likhet med vad som nu föreslagits. Enligt uttrycklig förklaring ha hittills beslutade beredskapsarbeten icke avsetts att vara något annat än en utsvällning under dåliga tider av statens normala verksamhet, ungefär på det sätt som en vidsynt enskild företagare skulle söka göra. Dessa arbeten ha vidare uttryckligen angivits sakna samband med de av arbetslöshetskommissionen bedrivna arbetena. För att dessa och andra för beredskapsarbetena angivna principer skulle kunna tillämpas, var det oundgängligt att begränsa anslagsbeloppet till en summa av ungefär den storleksordning, som de senaste två åren beslutats. Det säger sig självt att beloppet kan

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ökas, måhända ej så obetydligt, men absolut icke tillnärmelsevis till det av Kungl. Maj:t för allmänna arbeten föreslagna beloppet, utan att den principiella grunden rubbas.

Men regeringens avsikt är ju just att bryta med den principiella grund, som ligger bakom vår hittillsvarande arbetslöshetspolitik. Och däri ligger enligt min mening det verkligt betänkliga. Ännu känner man visserligen icke till, hur Kungl. Maj:t kommer att närmare utforma förslaget till allmänna arbeten, men av såväl finansministerns och socialministerns som framför allt hans excellens herr statsministerns uttalanden till statsrådsprotokollet framgår oförtydligt, såvitt jag kan se, att avsikten är ungefär följande: För det första skall den enda arbetslinje, som skall förekomma i vår arbetslöshetspolitik, vara den, som utformas genom allmänna arbeten av olika slag. För det andra skall huvudparten av dessa arbeten, åtminstone av dem som jämförelsevis snart kunna igångsättas, utgöras av husbyggnadsarbeten samt olika slags anläggningsarbeten. För det tredje förefaller det, som om vid arbetena skulle tillämpas s. k. avtalsenliga löner.

I den offentliga tidningsdiskussionen om detta program har jag särskilt uppmärksammat en ovanligt klar och saklig framställning av den framstående nationalekonomen och insiktsfulle socialpolitikern professor Eli Heckscher. Det förefaller mig, som om han i den av mig äsyftade artikeln på ett utomordentligt klargörande sätt framlagt det väsentligaste av de erinringar, som äro att anföra mot denna arbetslinje. I övrigt synes det mig, att opinionens talesmän i stor utsträckning liksom tappat andan inför de stora planer, som uppläggas av regeringen, och icke riktigt vågat sig på att mera ingående undersöka deras verkliga innebörd.

Först skulle jag vilja göra en mera teknisk erinran. Man har förvisso fullständigt misstagit sig, om man tror, att en mera betydande del av dessa arbeten kan igångsättas så tidigt, att de för nästa budgetår få större betydelse. Min erfarenhet från de senaste två årens handläggning av ärenden rörande beredskapsarbeten säger mig oförtydligt, att hur omsorgsfullt den nu verkställda inventeringen än är gjord, det vid arbetenas igångsättande helt säkert kommer att visa sig, att förberedelserna äro betydligt mera tidskrävande än man tänkt sig. De arbeten, som genast kunna överflyttas på annan ledning, äro givetvis de, som nu bedrivs i arbetslöshetskommissionens regi, men genom att överflytta dem sker ju ingen ökning av arbetstillfällena. Enda resultatet blir, att arbetslönerna stiga och att därför för samma belopp ett mindre antal arbetslösa blir hjälpt. På alla eller så gott som alla övriga områden är det min bestämda övertygelse, att högst avsevärda tekniska besvärligheter skola inställa sig, om man önskar snart sätta i gång dessa arbeten. Det kan hända, att under nästa budgetår dessa hinder bli så stora, att allenast en mindre del av det beräknade beloppet kunde komma till användning, och det skulle ju också kunnat inträffa, även om jag inte vågar hoppas på en så lyckosam utveckling, att just som dessa väldiga arbeten blivit igångsatta, konjunkturerna vända sig och efterfrågan på arbetskraft inom det enskilda näringslivet kraftigt stegras. I en sådan situation hade man måhända genom de allmänna arbetenas väldiga utsvällning på ett ödesdigert sätt hindrat näringslivets anpassning efter en ljusnande utveckling.

De viktigaste punkterna i fråga om dessa allmänna arbeten röra emellertid givetvis icke sådana tekniska saker. Betydelsefullare är att få klarhet på följande punkter, på vilka jag särskilt skall fästa uppmärksamheten: För det första: vilka löner skola tillämpas? För det andra: vilka möjligheter förefinnas att till dessa arbeten hänvisa hjälpsökande arbetslösa, vilkas arbetsvilja kan behöva prövas? Och för det tredje: vilka utsikter förefinnas att med all-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

männa arbeten giva arbetslinjen den dominerande platsen bland åtgärderna mot arbetslösheten?

Vad arbetslönerna beträffar, vore det önskvärt att få besked, om avsikten är att gå in för avtalsenliga löner över hela linjen, eller om möjligen några särskilda löner, något nedsatta måhända, på detta område skola tillämpas. Om avtalsenliga löner skola utbetalas, så måste detta för mycket stora grupper av arbetarstyrkan, byggnads- och kommunalarbetarna i synnerhet, innebära, att dessa arbetargrupper under en särskilt svår tid, då mycket stora delar av landets befolkning få till det yttersta inskränka sina fordringar på livets nödtorft, genom statens ingripande få behålla sina monopollöner, vilka högst avsevärt överskrida icke blott lantarbetarnas och skogsarbetarnas utan också hela exportindustriens och jämväl så gott som all övrig industris lönenivå.

Professor Myrdal har i den utredning, som bifogats statsverkspropositionen, uttalat, att det under vissa förutsättningar kan givas starka skäl för att kombinera utvidgningen av de offentliga arbetena med vissa lönenedsättningar inom såväl det offentliga som det enskilda näringslivet. Må det vara mig tillåtet att till herr finansministern rikta den direkta frågan, om den allmänna anslutning i huvudsak till professor Myrdals synpunkter och slutsatser, som herr finansministern i finansplanen uttalar, även gäller detta av mig citerade yttrande om önskvärdheten av en lönenedsättning. I och för sig anser jag det visst icke önskvärt och rättvist att genomgående kräva lönenedsättning som bote-medel mot krisen. Jag tror inte, att den medicinen hjälper. Men detta är *en* sak. En helt annan är, vad jag nu berört, nämligen vissa gynnade yrkens oskäligt uppskruvade löneläge, som nu skulle så att säga garanteras genom statsmakternas ingripande. Detta synes mig knappast vara rimligt. Och vad hindrar exempelvis byggnadsarbetarna att gentemot staten tillämpa precis samma stridsmetoder, som gentemot enskilda företagare? I synnerhet om det skulle gå så, att efterfrågan på arbetskraft ökas, skulle man kunna få bevittna försök till ren utpressning, eventuellt blockad mot alla statliga arbeten. Som bekant saknas icke exempel på att sådana stridsmetoder kommit till användning även gentemot staten.

Särskilt bekymmersamt blir detta förhållande om, såsom jag vidare antytt, något hänvisningsförfarande motsvarande det nu tillämpade icke skulle komma till användning. Jag kan möjligen tänka mig, att man vid beviljande av medel för ett allmänt arbete kan uppställa som villkor, att arbetskraften i första hand skall tas från ett visst område, men stort längre lär man väl knappast kunna komma, om vanliga regler för den öppna marknadens arbeten skola tillämpas. Med ett sådant villkor vinner man emellertid alls icke någon säkerhet för att de arbetslösa och de mest behövande arbetslösa vinna anställning. Skall man förhindra, att exempelvis lägre betalade skogs- och lantarbetare sluta sina anställningar och söka sig in till anläggningsarbeten med avsevärt högre löner? Och hur vill man ordna det med industriens arbetare, när de bli arbetslösa? Hans excellens herr statsministern har i sitt uttalande till statsrådsprotokollet såsom ett karakteristiskt drag i de senaste två årens arbetslöshetsutveckling framhållit, att arbetslösheten icke längre är ett grovarbetarproblem utan kännetecknas av en över hela yrkesskalan utbredd arbetslöshet. Grovarbetarna skulle nu utgöra endast inemot en tredjedel av antalet arbetslösa. Detta är givetvis riktigt, om man som grovarbetare betecknar allenast den grupp arbetare, som icke äro hänförliga till annan yrkesgrupp. Men går man den andra vägen och utväljer dem av de anmälda arbetslösa, som på grund av sitt yrkesarbets beskaffenhet lätt nog kunna åtaga sig vanligt grovarbete eller anläggningsarbete, så kommer man upp till helt andra tal. I de senaste uppgifterna från arbetslöshetskommissionen har jag gjort en beräkning och kommit till den slutsatsen,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
att 70 å 80 procent av de anmälda arbetslösa skulle kunna sysselsättas i grov-
arbete, att sålunda endast 20 å 30 procent skulle utgöras av specialindustri-
arbetare, affärsanställda m. fl. Om denna proportion kunde tillämpas jämväl
på de senaste uppgifterna om totala antalet arbetslösa, vilket jag icke känner
till men som man har all anledning att tro, så skulle man komma till det resul-
tatet, att 100,000 å 120,000 arbetslösa skulle kunna sättas till grovarbete av
ungefär det slag, arbetslöshetskommissionen nu bedriver.

Därmed är jag inne på den sista punkten i fråga om de allmänna arbetena.
Hur komma de att verka till beredande av en dominerande ställning för arbets-
linjen? Jag befarar — det vill jag öppet redan nu säga — att de allmänna
arbetena komma att i mindre utsträckning men för kanske dubbelt så höga
samlade kostnader lämna möjlighet till arbete än som kan ske genom utbygg-
nad på olika sätt av de s. k. reservarbetena. Såsom professor Heckscher fram-
hållit, så har den nuvarande regeringen besvarat herr finansministerns un-
der förra årets riksdag och i valrörelsen framförda fråga: ha vi råd att ar-
beta? med ett bestämt nej. Kungl. Maj:ts förslag kan komma, enligt mina
beräkningar, att ge arbete åt 30,000 å 40,000 årsarbetare. Men om, som herr
finansministern redan för ett halvår sedan antog, de arbetslösas antal uppgår
till cirka 200,000, så betydta dessa kalkyler, att icke ens en fjärdedel av de
arbetslösa skulle beredas arbete. Hela återstoden skulle på annat sätt hjälpas
eller lämnas utan bistånd. Även ett så för våra förhållanden gigantiskt be-
lopp som det av Kungl. Maj:t föreslagna lämnar oss alltså utan möjlighet att
annat än i mycket begränsad utsträckning ge arbete åt de arbetslösa.

Vad jag nu anfört rörande de allmänna arbetena är visst icke ämnat att in-
nebära uttryck för något slutgiltigt ställningstagande, men jag har ansett det
vara ärligast och riktigast att redan på detta stadium öppet säga ifrån, hur
starka betänkligheter som hittills lämnade antydningar om de blivande för-
slagens innebörd äro ägnade att inge. Jag kan emellertid väl tänka mig, att i
viss utsträckning det allmännas företagbarhet under nuvarande förhål-
landen forceras, och jag skulle särskilt gärna vilja medverka till en sådan om-
läggning av arbetslöshetskommissionens verksamhet, att arbetsmöjligheterna i
avsevärt större utsträckning än som nu sker bleve tillgodosedda genom av
denna kommission ledda och igångsatta arbeten, liksom att de så långt som
möjligt utsträcktes även till andra områden än de nu brukliga. De s. k. stats-
kommunala arbetena torde också kunna utvidgas, och jag kan därjämte väl
tänka mig, att genom samarbete mellan kommuner och väghållningsdistrikt
vägarbeten såsom statliga eller kommunala reservarbeten i betydligt högre ut-
sträckning än för närvarande är fallet skulle kunna bedrivas. Jag skulle
inte heller ställa mig avvisande till en fördomsfri prövning i övrigt rörande
de principer, som tillämpas i fråga om arbetslöshetskommissionens arbeten,
men vad jag bestämt måste vidhålla är, att vi inte ha rätt att rasera, vad
vi under mer än tio års strävanden byggt upp, utan att vi ha säkra garantier
för att det nya blir bättre än det vi nu ha.

Om de allmänna arbetena måste jag slutligen också fråga: Vad inträffar,
om läget nästa år är lika svårt som det nuvarande eller värre? Jo, svarar
regeringen säkerligen, då måste vi upplåna nya hundratals miljoner för att
fortsätta på samma sätt. Men — alldeles bortsett från vilket inflytande en
sådan politik i längden kan få på svenska statens kreditvärdighet — när även
dessa belopp äro förbrukade och till äventyrs något bättre tider men alls ingen
högkonjunktur inträffat, då stå vi med 30,000 å 40,000 man, som faktiskt
äro statsanställda. Kunna de utan vidare avskedas för att måhända sedan
gå arbetslösa? Blir inte det verkliga läget det, att staten även då tvingas att
utöka sin verksamhet mer än som kan vara rimligt. Dessa arbetare sakna ju

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i motsats mot reservarbetarna varje anledning att söka sig ut i en alltid oviss öppen marknad och lämna den anställning, som de ha i statens tjänst.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle nu arbetslöshetsförsäkringen och de allmänna arbetena kompletteras med något slag av kontantunderstödsverksamhet. För detta ändamål samt för arbetslöshetskommissionens administrationskostnader under avvecklingstiden begär Kungl. Maj:t sammanlagt 25,000,000 kronor. Enligt min mening är detta belopp alldeles orimligt för lågt beräknat, om nuvarande förhållanden skulle bli bestående eller förvärras. Arbetslöshetsförsäkringen kan knappast få någon som helst effektivitet under nästa budgetår. De allmänna arbetena ge sysselsättning åt allenast en mindre del av de arbetslösa, och återstoden hänvisas alltså till kontanta understöd. Hävdar man då därjämte den uppfattningen, att så gott som alla anmälda arbetslösa böra erhålla understöd, och saknar man — och detta är enligt min mening det särskilt betydelsefulla — verksamma medel för att pröva vederbörandes arbetsvillighet, då kunna kontantunderstöden lätt stiga till fullkomligt svindlande belopp. Därmed infinna sig icke blott oberäkneliga ekonomiska svårigheter utan också allvarliga moraliska betänkligheter. Jag syftar på utbredningen av den understödstagaranda, som man icke har rätt att bagatellisera. Visserligen har jag i regeringsorganet i Stockholm sett, att sådana betänkligheter skulle sakna betydelse och närmast, om jag minns rätt, vara att betrakta som uttryck för de välstäldas obenägenhet att hjälpa nödställda medmänniskor. Lyckligtvis delas emellertid icke denna uppfattning av de praktiska kommunalmännen ute i orterna. Oavsett parti, och ej minst inom socialdemokratiskt styrda kommuner, är man där överens om det olyckliga och demoraliserande i en understödsverksamhet utan arbetsprestationer. Jag skulle kunna anföra en mängd helt enkelt upprörande skildringar av hur långt vi redan kommit på det sluttande planet, men jag skall inte göra det vid detta tillfälle.

Om emellertid den andan vinner insteg, att så snart staten lämnar bidrag det gäller för de enskilda att tillskansa sig största möjliga förmåner, då är man inne på ytterst farliga vägar.

Jag vill nu icke säga, att man kan undgå kontant understödsverksamhet, sedan arbetslöshetsförsäkring införts. Jag är nämligen tvärtom övertygad om att sådana understöd åtminstone tidvis kunna bli oundgängliga, men jag är alldeles bestämt av den uppfattningen, att olägenheterna och farorna med sådana understöd kunna något så när bemästras allenast under den oeftergivliga förutsättningen, att man icke berövat samhället möjlighet att verksamt pröva de understödstagandes arbetsvilja. Även på denna punkt kommer jag alltså till det resultatet, att arbeten av ungefär de nuvarande reservarbetenas typ icke kunna undvaras.

Herr talman! Det kan synas, som om mina anspråkslösa synpunkter på arbetslöshetsproblemet vore övervägande negativa. Om detta är huvudintrycket, så skulle det bereda mig smärta, ty jag önskar i själva verket ingenting högre än att få tillfälle att medverka till positiva åtgärder för lindrande av nödtillståndet i landet. Illa skulle jag emellertid fylla mitt uppdrag som ledamot av kammaren och som ansvarsställande medborgare, om jag inte begagnade första erbjudna tillfälle att angiva, efter vilka ungefärliga linjer jag kan tänka mig en samling för frågornas lösning. De linjerna skulle, som torde framgå av vad jag har haft äran anföra, ha ungefär följande utseende: Arbetslöshetsförsäkring skulle införas, något förhöjt anslag till beredskapsarbeten skulle beviljas, åtskilliga andra allmänna arbeten, exempelvis järnvägars elektrifiering, skulle beslutas till utförande tidigare än vad eljest planerats, reservarbetena skulle bibehållas och utvecklas i avsevärd grad, regler skulle

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fastställas för viss kontant understödsverksamhet. Det kan omöjligen sägas om detta, att det är ett negativt program eller ett sterilt motstånd mot även ganska djärva planer på nya åtgärder. Det må kanske tillåtas mig att erinra om att det program, av vilket jag skisserat huvuddragen, är vida mera omfattande och genomgripande än det, till vilket de socialdemokratiska ledamöterna bland 1926 års arbetslöshetssakkunniga i sitt så sent som år 1928 framlagda betänkande gävo sin anslutning, ett program, som veterligen ända till på allra sista tiden gillats av det socialdemokratiska partiet.

Det är emellertid med fullaste avsikt jag velat betona och kraftigt understryka en allvarlig och uppriktig önskan, att i denna svåra tid vi icke måtte nöja oss med att säga nej utan, som jag började med att framhålla, söka från alla håll samverka för att med gemensamma ansträngningar och med uppoffring av mycket, som tidigare varit oss kärt, försöka slå oss igenom svårigheterna. Vårt folk har förr ridit ut svåra stormar. Så skall det göra även nu, om vi blott redligen gå varandra till mötes och känna gemensamt ansvar för landets och folkets nöd.

Herr Nerman: Herr talman! Att det ekonomiska tillståndet är allvarligt, att krisen fortsätter och snarast fördjupas, det är en verklighet av i dag, som väl alla äro på det klara med och som jag inte behöver ta upp utförligt och med stora ord för att få bakgrund till ett ställningstagande till dagens kungliga propositioner. Man behöver knappast vara socialist till sin åskådning för att se vad som nu faktiskt sker, att den gamla, för sin tid dugliga men nu alltmer odugliga hushållningen, där maskinerna snart har gjort hälften av mänsklighetens arbetskrafter arbetslösa och med tiden kommer att göra det stora flertalet människor överflödiga, att denna hushållning har blivit ohållbar. Det är ju rent tekniskt inte möjligt att fortsätta hur långt som helst, eftersom en sådan hushållning ju i alla fall behöver en kundkrets, behöver köpkraft, och sådan kan ju inte fabriceras med maskin. Men den hushållningens faktiska upplösning och därav följande kaos är det, som vi nu uppleva och som sätter grova spår även i den svenska riksbudgeten. Teknokratien, teknikens välde, har mycket debatterats just i dagarna och en tidning berättade i förrgår, hur i kapitalismens mönsterland Förenta staterna — mönsterland också i utförsbacken — en maskin med en enda mans bistånd numera producerar samma antal elektriska lampor som 9,000 arbetare producerade år 1914, hur en modern kvarn med en enda mans betjäning mal lika mycket, och bättre, mjöl per dag som 8,000 mjölnare av det gamla slaget, hur en stor grävmaskin i ett koldistrikt i Kansas ersätter 15,000 man o. s. v.

Under sådana förhållanden förvånar det inte, att man också från borgerligt håll börjar fundera en smula och lägga opp teorier om, att det räcker, att vi arbeta fyra timmar om dagen, eller att man, som president Hoovers 500-mannakommitté — enligt telegram av den 3 januari i år — föreslår »nationellt, ekonomiskt och socialt planeringsarbete, bättre fördelning av inkomsten, höjning av massornas köpkraft samt sex timmars arbetsdag och fem dagars arbetsvecka för att jämnt fördela arbetstillfällena». Att märka är, att kommittén talar om »möjligheten av en våldsam revolution» i Förenta staterna, om »icke en bättre ordning kan komma till stånd på det sociala området». Ja, 30—40 miljoner helt arbetslösa i världen är i längden ingen säker grundval för en hushållning.

Jag skall ytterligare bara med några ord antyda, hur den gamla hushållningens upplösning återverkar politiskt. Att rustningstrycket inte kan fås bort genom internationell statlig aktion, har en lång erfarenhet av det s. k. Nationernas förbund lärt oss, ett förbund så litet värt, att en av dess höga

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

råds ledande makter kan överfalla en annan av makterna i samma råd och ett faktiskt blodigt krig just nu pågår mellan de två makterna utan att Nationernas förbund törs efterleva sin egen pakt och gripa in. Den internationella handelns blodomlopp snöres till genom alltmer ökade tullar, som alla säga sig innerst vara emot men alla bygga högre, drivna av den kapitalistiska anarkiens eget tvång. Vi uppleva vad vi inte förr ha upplevat: kapitalismens oavskrut röjer sig i, att inte bara en besegrad, tributbelagd stat som Tyskland förklarar sig ur stånd att betala sina tributer, men att en stor mäktig segerstat som Frankrike inställer sina betalningar. Sådant ökar just inte förtroendet för systemet. Och så pass litet hoppas man numera på officiellt håll, att utrikesministern i sitt budgetförslag med klädsam kallblodighet i punkt C 3 förklarar: »att eventuella kostnader för deltagandet i den ekonomiska världskonferensen samt i nedrustningskonferensen i Genève, med hänsyn till situationens ovisshet, icke för det närvarande kunnat tagas i beräkning vare sig under detta anslag eller annorstädes i huvudtiteln». Jag tror inte utrikesministern kommer att bli angripen för den inbesparingen. Vi kommunister komma att yrka inbesparing även av summan under C 1, 600,000 kronor, för Sveriges årsavgift i Nationernas förbund.

Den gamla hushållningen är obestridligt i upplösning. Samtidigt är inom en sjättedel av jordytan en ny hushållning, en planhushållning, i vardande. Jag skall inte oroas med siffror, åtminstone inte vid detta tillfälle, men jag tror ingen i denna kammare vill förneka, att — med alla brister och svårigheter — därute i öster har begynts ett bygge av helt annan typ än privatkapitalismens, och att det bygget går framåt — jag uttrycker mig med avsikt så moderat — går framåt dag för dag, medan den övriga världen dag för dag går tillbaka. Den nu fyllda första femårsplanen har ryckt opp det nya Ryssland till första, respektive andra och tredje plats som industriland i olika av de stora produktionsbranscherna, har gjort om ett förslöat, förfäat bondefolk till ett ledande folk i världsproduktionen, till ett nytt folk av arbetare och bönder, av djärv, dådlysten, optimistisk, framtidstroende ungdom. På kulturens område ger detta sig tillkänna i sådana resultat, som att numera 97 procent av ryska folket kan skriva och läsa. Man må komma med hur mycket invändningar som helst mot Sovjetunionen, varje ärlig människa måste erkänna, oberoende av partisyn, att där finns den enda ljuspunkten för mänskligheten just nu, och en stor ljuspunkt. Socialismens, arbetarklassens land är det enda landet utan arbetslöshet. Till den stora motsättningen mellan den sjunkande kapitalistiska världen och den stigande socialistiska får jag i övrigt tillfälle att återkomma, då riksdagen längre fram kommer att behandla den av oss kommunister begärda statliga krediten för handel på Sovjetunionen. I motsats till Tyskland, Frankrike och andra stora kapitalistiska stater har Sovjetunionen mönstergillt skött alla sina ekonomiska förpliktelser till utlandet. Tsarregimens skulder till Frankrike äro inte det nya Rysslands.

Det är för all del naturligt, att människor, som äro med sina privata ekonomiska intressen förankrade i den gamla anarkiska hushållningen, inte vilja, inte förmå tänka utanför dess ram utan måste leva kvar i tvångsföreställningen, att just deras privilegierade ställning är evig, men allt fler miljoner bli i våra dagar rotlösa i det gamla och börja tänka — kanske komma de efterhand också att handla! Herr Trygger representerar den grupp av samhällsvarer, som ännu segt hålla fast vid det gamla, och det är mycket begripligt. På hans håll ser man ännu i våra dagar mera biologiskt-individuellt på livet än sociologiskt-kollektivistiskt, det vill säga man räknar egentligen med, att vi fortfarande bara äro djur, och det är ju också en ståndpunkt, fast en smula genant, tycker jag, för den som har den. Men eljest börjar man

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vackla ganska starkt även bland de borgerliga intellektuella. Det har dock gått långt, när en sådan den borgerliga konservatismens jättepelare som professor Fredrik Böök börjar tvivla. Det är betänkliga toner, när han i sin sista bok, i julas, vid ett besök i Lenins blygsamma emigrantbostad i Zürich röjer stark beundran för den store revolutionären och i samband därmed ser-verar följande domedagsringning över sin egen — och herrarnas — borgerliga samhälle och kultur:

»Jag kan» — säger Böök — »ge honom (Lenin) rätt i en hel del. Jag är ingen blind beundrare av det kapitalistiska Europa sådant det breder ut sig i majsolen 1932, mellan kreugerkatastrofen och Lausannekonferensen. Om mitt hjärta ändå hänger fast vid det, om jag med oro lyssnar till gnisslet i maskineriet och det dova mullret av jordstötarna, så beror det icke på någon överdriven känsla av aktning och respekt för dem, som makten äga. Den känslan har fått alltför många hårda törnar. Versaillesfredens statsmän och konferensernas pratmakare, de herrar, som leda manövrerna på börsen, och de, som leda intrigerna i parlamenten, de sutenörtyper, som behärska pressen — om deras visdom och goda vilja med ett slag sopades bort från jordens yta, skulle förlusten vara stor? Om tronerna störtade över ända, skulle man kunna gråta annat än med torra tårar? Vad betyder den monarkiska principen, hur skulle man kunna hålla på kungligheten, sedan den upphört att hålla på sig själv? Hur litet finnes det inom vetenskap och konst och kyrka, som betecknar en levande, verksam, stridsduglig andlig makt? Vi ha icke fått några lösenord i kampen för det väsentliga, för rättvisa, förnuft och godhet; tomheten, vanmakten gapar mot oss ur de trasiga, själlösa, barnsliga målerierna, ur de tilljorda, enfaldiga diktverken, ur de lärda specialisternas likgiltiga avhandlingar. Den västerländska civilisationen befinner sig icke i något blomstrande och löftesrikt skick; ett krig och en fred ha givit den oläkta sår. Oläkliga? Ingen vet det. I det officiella livet ha vi levat så intimt samman med lögnen och hyckleriet, orättvisan och illusionen så länge, att vi börjat vänja oss vid den förpestade atmosfären.

Ofta har jag» — det är fortfarande Bööks ord — »i en mörk stund tvivlat på, att denna europeiska civilisation är värd ett bättre öde än att gå under. Sitter man en vacker vårväll vid Rivieran och betraktar vimlet, kan tvivlet övergå till visshet: nej, detta förtjänar icke att leva. Prostituerad natur, prostituerade människor, banal lyx, stupid nöjeslystnad; privilegierade dårar som rasa kring i bilar mellan tennisbanor och danslokaler för att hamna vid spelborden, varenda detalj inrättad till tjänst för de sysslösa och bortskämda, för att kittla deras nerver och tillfredsställa deras raffinerade infantilism; hela denna ström av internationella turister, som står under den sluga, cyniska kasinokratiens beskydd, och så runt omkring i smutsgrå, förfallna medeltidsstäder, i pittoreska men stinkande gränder landets egna barn, höljda i trasor, levande av skulorna från hotellen.»

Så långt Böök. Jag har tillåtit mig anföra en sida ur hans bok. Visserligen säger han sedan, att man måste vara på sin vakt mot att låta sig överrumplas av sådana missmodiga stämningar, men när Fredrik Böök ändå kan befordra dem till trycket, måste man vara på det klara med, att även livgardet, även schweizervakten redan är illa angripen av tvivlet på den gamla regimen.

En klick penningmagnater kan ännu dra nytta av den bestående oredan, kan genom att utnyttja den borgerliga statens för privatprofiten tillrättalagda lagar skrapa ihop en sista förmögenhet på sina medmänniskors nöd, innan det hela rasar. Men i alla socialt kännande, alla något så när ansvarsmedvetna kretsar, det vill säga alla som skämmas för att tjäna pengar på

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

andras nöd, där gryr alltmer den tanken att det är ofrånkomligt nödvändigt att bryta med det nuvarande systemet. Statsminister Hansson har alldeles rätt, då han i ett uttalande i pressen i julas förklarade: »Man måste gå radikalt fram. För mig är det klart, att vi allvarigare än någonsin stå inför uppgiften att organisera samhället, särskilt i ekonomiskt avseende.»

Det vore säkert orätt att vilja fatta det nu framlagda budgetförslaget som ett uttömmande uttryck för vad statsministern och hans parti lägga in i dessa hans ord. Jag är heller inte alldeles övertygad om, att vederbörande innerst inne själva tro på möjligheten att på parlamentarisk väg och inom den gamla produktionsordningens ram ordna hushållningen.

Finansministern antyder i sin finansplan, att så alldeles säker på nästföljande år är han inte. Det kan måhända räknas med, att efter oss kommer syndafloden? Finansministern yttrar: »Skulle likväl en ytterligare krisskäppning inträffa, bleve läget så extraordinärt, att de finansiella åtgärder, varmed man finge söka bemästra situationen, icke för närvarande lämpligen kunna planläggas.» Måhända få vi då användning för det betänkande av socialiseringsnämnden, som vi i många långa år gått och väntat på?

Om det gäller att bedöma föreliggande budgetförslag som ett försök inom den gamla hushållningens ram, ett försök att hålla det hela flytande och i någon mån jämnare fördela kostnaderna härför, då må det villigt erkännas, att budgetförslaget har sina förtjänster. Jag nämner särskilt förslaget om arvsskattens utbyggande genom kvarlåtenskapsskatt, höjningarna i beskattningen av malt- och spritdrycker samt tobak, utökningen, om ock alldeles för blygsam enligt min uppfattning, av anslagen till arbetslöshetens bekämpande och löftet om arbetslöshetsförsäkring — hur den kommer att se ut få vi se längre fram. Vi göra oss inga stora illusioner efter svaret till den uppvaktnings, de arbetslösa rikskonferens gjorde hos regeringen häromdagen. För att nämna ett par mindre saker ur regeringens fögderi, antecknar jag med tillfredsställelse, att utrikesministern efter två års kommunistiska attacker har brutit med nästan sekelgammal hävd och strukit det hemliga spionageanslaget å 75,000 kronor på tredje huvudtitelns diversekonto, i varje fall bokfört dess rester formellt mindre utmanande. Vidare är regeringens initiativ till utredning om modernisering av fosterfördrivningslagstiftningen erkännansvärt, och likaså har det — tydligen rätt långt in i borgarklassen — mötts med förståelse, att regeringen har hjälpt en förut högt avlönad familj på första huvudtiteln att lära sig kristidsekonomi genom att vägra tillstyrka, att dess förutvarande årsinkomst på 90,000 kronor utökas med begärda ytterligare 100,000.

För att återgå till större frågor finns det nog också åtskilligt att anmärka på regeringen ur arbetarklassens synpunkt och med utgångspunkt i socialdemokratiska partiets vallöften. Såväl konungahusets som de höga ämbetsmännens löner borde ha beskurits kraftigt, åtminstone 30 procent hade inte varit ur vägen nu, då de stora massorna får vara glada, om de får hålla sin levnadsstandard så pass. Det är här inte så mycket slutsumman det gäller utan fastmer det goda föredöme man skulle vilja ha sett. Vidare kunde nog den militära budgeten tålt vid ytterligare beskäring även ur socialdemokratisk synpunkt. Beväringssavlöningens partiella beskäring hade man knappast väntat av en socialdemokratisk regering. Kulturbudgeten har blivit alltför hårt beskuren. Man saknar förslag om en för landets försörjning viktig sak: statlig stödkredit för affärer på Sovjet-Unionen. Men kanske det kommer? Kanske kan handelsministern redan ge någon antydning om den saken? Likaledes kan det slutligen inte döljas, att det i mycket stora lager av arbetarklassen, ja, så gott som alla, råder starkt missnöje med regeringens upp-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

trädande i den bekanta amnestifrågan, där man tycker sig ha utläst en bestämd motsättning mellan statsministerns uppfattning på valagitationens torg och på den kungliga taburetten — och svenska folket räknas ju till nära nog 100 procent läskunnigt, så att jag tror knappast, att någon felläsning föreligger.

Om man emellertid, med utgångspunkt i att man inte kan av det nu regerande partiet vänta någon radikal ekonomisk omvälvning, kan medge, att regeringen i alla fall har gjort ett aktningsvärt försök att lotsa skutan i dess nuvarande skick genom stormen, blir bara till sist frågan: kommer Per Albin Hanssons regering att stå på sig?

De stora massor, som mest och kännbarast lider av den ekonomiska krisen, vilja de ha amiral Lindman i skutans ledning? Vilja de ha herr Olsson i Kullenbergstorp eller herr Hamrin? Nej, de vilja ha herr Per Albin Hansson. Det ha de själva sagt ifrån, mycket tydligt, i höstas. Men de ha också tydligt sagt ifrån, att de vilja ha herr Hansson sådan han framträdde vid den historiska tidpunkten, med sina vallöften. Till en seger — och socialdemokratiska partiet vann en stor seger — hör emellertid, det kanske försvarsministern kan bestyrka, att förfölja. Jag tror, att jag uttrycker också de socialdemokratiska väljarnas mening — kanske till och med många socialdemokratiska riksdagsmän — när jag hövligt men bestämt kräver, att segern fullföljes som arbetarseger genom att fienden förföljes. För att kunna genomföra åtminstone det försök till rättvisare avvägning av skyldigheter och bördor, som årets budgetförslag innebär, måste man gå offensivt fram. Inte bara regeringen och arbetarnas riksdagsmän måste visa knytnävarna utan också massorna utanför detta ärevördiga hus, de alltför menlösa valmännen. Massorna måste själva medverka, hålla regering och folkrepresentanter varma. Stöd på alla sätt i ryggen på regering och riksdagsmän, så att inte ryggarna veknar. Stöd i alla fall där de äro värda stöd. Resolutioner, demonstrationer, deputationer: minst 10 per dag och departementschef och 25 per dag hos statsministern.

Till statsministern skulle jag vilja rikta följande ord: Borgarklassen är för närvarande betydligt slagen och uppriven. Frisinet gör efter vissa händelser i somras — för att tala med herr Åkerberg i Örebro-Kuriren — »ett ganska rumphugget intryck». Högern är inte heller så mycket att hurra för just nu. Man kan nog med herr Åkerberg vänta, att de borgerliga partierna »finna sig i ett och annat snedsprång» från socialdemokratins sida. Man kan med herr Västberg i Nya Samhället anta, att »som läget är, torde nog de borgerliga vara beredda att betala ett ganska högt pris, för att regeringen skall sitta kvar så länge krisen varar». Ja, innan det märks någon ekonomisk ljusning vill nog inte borgarklassen ta styret. Man störtar inte socialdemokratiska regeringar i kristider! Pressmottagandet både för regering och budget har varit anmärkningsvärt artigt. Och debatten här i dag från borgerligt håll jävar knappast det omdömet. Tvärtom! Men därför, herr statsminister och regeringen, därför finns det också möjligheter att gå på. Vederbörande tål kallt stål ganska långt. Låt dem visa hur långt de tål det! Uttrycket är kanske inte så parlamentariskt, men som bildlik hälsingedialekt är det bra och uttrycksfullt och säger alldeles vad jag menar.

Man har på borgerligt håll stora förhoppningar på regeringens benägenhet att pruta. Man vill inte tänka sig möjligheten, att den nya regeringen skiljer sig från andra, borgerliga regeringar. Det berättas, att i de dagar, då den hanssonska ministären höll på att födas, en borgerlig tidningsman yttrade till ett blivande statsråd en elakhet, som jag tror ganska väl uttrycker borgarklassens förhoppningar på en socialdemokratisk ministär; tidningsman-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nen yttrade om den blivande ministären Hansson: »Det är då väl, att man äntligen får en borgerlig regering, som inte stöter sig med sossarna!»

Jag hoppas, vederbörande i någon mån bedrar sig. Det parti, jag representerar, har som parti ingenting att förlora på, om regeringen tillmötesgår borgarklassens förhoppningar. Tvärtom! Men partiet är inte för oss det högsta. De arbetande massornas väl är för oss det högsta, och därför önskar vi ärligt, att den socialdemokratiska regeringen skall våga och kunna föra igenom de åtgärder i samband med årets budget, som massorna finner riktiga och ger sitt stöd. Det viktigaste av allt numera, då tiden alltmer kräver hushållningens internationella organiserande, och detta kan ske endast genom arbetarmassornas kamp, det viktigaste i detta nu är, att de produktiva krafterna i stad och på land, av olika arbetsart och av olika folk, samlas till enhetlig front för den kampen. Ute i de djupa leden finns en växande vilja till samförstånd. Den viljan bryter fram så snart den får bryta partibyråkratins band. Klasskänslan finns där — trots allt. Jag undrar, om inte dagen efter höstens stora valdag, den dag då siffrorna kommo, varenda arbetarvalman, han må ha varit socialdemokrat, syndikalist, kommunist eller partilös, likaväl som de flesta, kanske alla arbetartidningar, räknade ihop — vad? Räknade ihop arbetarrösterna, summerade arbetarpartiernas röster och ställde den summan mot vad? Mot den andra sidans röster som klumpsumma. Sådant säger något om vad som rör sig på djupet, och det är något, som vi inte behöver blygas för.

Vi kommunister har ingen anledning att släppa vår uppfattning om omöjligheten att på reformernas väg organisera ett ordnat samhälle och så rädda mänskligheten ur dess elände i den gamla kapitalistiska hushållningens upplösning. Vi tro inte på den borgerliga demokratin som vägen eller dess fredliga omvandling i en socialistisk demokrati. Vi tro inte heller på ryggstyrkan hos socialdemokratiska regeringar, och vi vilja inte inge arbetarklassen några förhoppningar på dem. Allt beror som sagt på massorna själva och deras aktivitet. Men vi vägra inte att erkänna och stödja de goda strävanden vi tilläventyrs finna — och som nöden har drivit fram — i regeringens förvaltning och budgetpolitik, och vi anse det vara vår plikt att genom det erkännandet visa de gemensamma motståndarna, att det också här i landet finns möjligheter till en samling av de arbetande massorna för den avgörande klasskamp som vi, med eller mot vår vilja, och i skärpt tempo gå till mötes i den kapitalistiska hushållningens upplösning.

Herr Åkerberg: Jag antager, att regeringen är tacksam för den solidaritetsförklaring, som partiet Nerman avgivit. Bortsett från detta kan man med tillfredsställelse konstatera, att årets remissdebatt företer en rätt avvikande typ från de remissdebatter, vi åtminstone i gamla tider varit vana vid här i den svenska riksdagen. Remissdebatten har sedan gammalt haft en ganska formlös konsistens, varit ett pratande om ditt och datt och inneburit en utlösning av allsköns missnöje, som under årets lopp samlat sig inom nationen. I mycket ringa grad har den däremot hållit sig till sitt egentliga ämne, nämligen granskningen av den framlagda budgeten. Den har i mycket ringa grad blivit en kraftmätning rörande de principer, varpå riksstaten blivit uppbyggd. Att själva budgetsintresset tidigare varit så ringa, beror kanske på att budgeten som sådan då icke gav uttryck åt några principer. Den innebar ett lagande efter lägenhet och utgjorde knappast mera än ett enkelt nedsummerande av de slutsummor, man kommit till vid detaljbehandlingen. Men det är också en annan sak, som bör beaktas. Hela budgetbehandlingen betraktades förr som en intern angelägenhet för ett fåtal invigda, som en rent politisk affär. Folkets

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

stora flertal stod utanför och saknade blick för att här försiggick något, som hade betydelse för folkets eget liv.

Det är klart, att en budget alltid måste vara ett konjunkturpolitiskt aktstycke. Den utgår från studens svårigheter, prövar inga lösningar, som sikta mot evigheten. Framför allt måste riksstaten, då ett rent abnormt läge föreligger, få tillfällighetens prägel. Men vi ha för varje år kommit allt närmare det läget, att budgeten får betraktas som uttryck för en klar princip; vi ha mer och mer kommit därhän, att man i densamma kan skönja konturerna till den samhällsaskådning, ur vilken den framgått. Det är också det bästa, som kan sägas om årets budget, att den innebär ett klart principprogram. Man kan inte taga fel på upphovet till densamma. Men samtidigt innebär den ett försök att bemästra de aktuella svårigheterna på ett sätt, som inte för principernas skull gör våld på det ekonomiska sunda förnuftet, eller som ödelägger omistliga värden, vilka nationen behöver för sin försörjning. Samtidigt ha vi också kommit därhän, att budgetbehandlingen inte längre kan betraktas enbart som en politisk affär, som en affär för endast några få invigda. Hela nationen deltagar i avgörandet, varje yrkesgrupp, varje samhällsklass är delaktig i de offer som avkrävas, men alla dessa olika grupper äro också beroende av det mer eller mindre lyckliga utfallet av den finansiella planen. Budgeten utgör nationens egen brottning med de oerhörda svårigheter, som den är ställd inför. Det ger ett ännu större perspektiv, att det problem, som föreligger för oss, endast utgör en del av de större problem, som tillhöra hela mänskligheten.

Det har här åberopats, att den nu framlagda riksstaten bottenskrapar alla »dolda honungsgömmen», för att tala med en tidning häromdagen, och att intet finnes kvar för kommande regleringar, att hela budgeten alltså står och faller med förhoppningen eller antagandet, att det inom en närmare framtid kommer att inträda en omsvängning i det nuvarande konjunkturläget. Detta tal innesluter ju den sanningen, att om den nuvarande depressionen fortsätter och kanske skärpes, komma blivande budgetreglerare att ställas inför svårigheter lika stora som den nuvarande finansministern haft att brottas med vid budgetens uppgörande och kanske ännu större.

Finansministern har emellertid redan påpekat, att denna bottenskrapning av fonderna inte skett till förmån för nästa års budget, utan till förmån för den budget, som för närvarande gäller. Bortsett från detta är det givetvis ett problem av den mest ödesdigra innebörd att söka utreda, huruvida krisen innebär ett tillfälligt fall i konjunkturkurvan, eller om den ger uttryck för en stadigvarande sjukdom hos hela det nuvarande produktionssystemet. Även de, som avvisa den senare förutsättningen men dock anse, att krisen kommer att få exceptionell långvarighet, kunna inte underlåta att upptaga till diskussion användningen av mera radikala botemedel än de hittills försökta, och man kan då inte gärna komma till annat resultat än att förorda samhällsingripanden i en omfattning och av en karaktär, som säkert skulle komma dem, vilka nu kritisera budgeten ur dessa synpunkter, att blekna.

Var man lätt hamnar, om man från dessa synpunkter betraktar krisen, visar det kommittébetänkande, — det hooverska — som den senaste talaren berörde. Jag skall nu inte ingå närmare på de fantastiska betraktelser, som detta kommittébetänkande givit uttryck åt, alla dessa uppgifter om hur maskinen hotar att göra arbetskraften överflödigt etc., men man kan inte komma ifrån, att vi här stå inför ett anpassningsproblem, som inte kan bemästras vare sig med det beprisade svenska systemet för arbetslöshetens bekämpande eller med något annat av de hittills praktiserade systemen. Jag vill bara ur detta kommittébetänkande taga fram en uppgift, nämligen den, att år 1928, då alltså högkonjunkturen i Amerika stod på höjdpunkten, gingo

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

2 miljoner arbetare i Förenta staterna utan sysselsättning, gjorda överflödiga av maskintekniken.

Ja, regeringen har inte haft hjärta att ställa riksdagen inför detta större och mera omfattande problem, men å andra sidan har regeringen inte heller kunnat stanna vid själva den finansiella sidan av saken, vid detta enkla att få debet och kredit i riksstaten att stämma. Regeringen har tydligen betraktat detta som ett underordnat ting i jämförelse med mycket annat, exempelvis ställningstagandet till de socialpolitiska och konjunkturpolitiska sidorna av dagens problem

Man kan säga, att budgeten har en konstruktiv prägel, att den vill göra ett försök att inte bara hindra verkningarna av nöden utan även att direkt bekämpa nöden och hindra dess uppkomst. Herr Trygger talade förklenande om den konstruktiva fantasi, som kännetecknar finansministerns behandling av sin uppgift. Jag tycker för min del, att just denna skapande fantasi, som kommit till uttryck i budgeten, är det mest hoppgivande draget i densamma.

Nu har det ju bestritts, att de konjunkturpolitiska verkningar, som man velat få fram genom det sätt, på vilket de allmänna arbetena enligt budgetförslaget skulle komma att anordnas, icke komma att inställa sig. På de håll, där man påstår detta, har man också gjort gällande, att om sådana verkningar skulle inställa sig, skulle detta betyda inflation. Det underliga är, att de människor, som föra det talet, eljest mycket gärna dels bruka framhålla, att en *aktiv politik* är erforderlig och dels ofta också antyda, att det nog inte skulle skada med en smula inflation. Nu förordar man från samma håll de korslagda armarnas, det dådlösa avvaktandets politik gentemot svårigheterna och man gripes nästan av panik när inflationens allra lättaste skugga faller över framtidsperspektivet.

Det vare långt ifrån mig att vilja förorda någon äventyrspolitik men jag vill säga, att det nog alltid är bättre att med friskt mod gå problemet in på livet än att sätta sig ned och vänta på förintelsen.

Regeringen har ju proponerat, att lånemedel skulle komma till användning för finansiering av de omfattande allmänna arbeten, som skulle efterträda de nuvarande nödhjulsarbetena. Detta förslag har framkallat åtskilliga superlativa uttryck av ogillande på olika håll, ehuru dessa superlativ kanske inte fått så framträdande plats i den nu pågående remissdebatten. Men i en tidning i går talades det om att förslaget skulle innebära en förbrytelse mot nationen, att det skulle vara en kapitalförstörelse, att de svenska statsfinanserna härigenom skulle undergrävas och att nationalförmögenheten skulle komma att ödslas bort på improduktiva arbeten, och så vidare. Vad är egentligen begreppet »improduktiva arbeten»? Finansministern har redan påpekat, att egentligen intet arbete, som skapar värden, kan kallas improduktivt. Ser man saken rent affärsmässigt, rent statsfinansiellt, och utgår från att det här rör sig om arbeten, som inom en längre bort eller närmare liggande framtid dock skulle komma till utförande, så kan man säga, att staten genom regeringsförslaget på sin höjd skulle förlora räntan på anläggningsskapital under väntetiden tills arbetet fullbordades. Men jag anser det ändå vara en överdrift att resonera ens så pessimistiskt. Strängt taget innebär det förslag, som från regeringens sida föreligger, ur ren nytthetssynpunkt ett framsteg gentemot det nuvarande systemet. Herr Trygger syntes mena, att de där lånemedlen skulle vara bortkastade pengar. Ja, när man hörde honom resonera om riksstaten i dess helhet, fick man nästan intrycket, att han menade, att hela den däri upptagna miljardsumman skulle innebära ett ödslande med pengar. Jag tror dock, att det är oriktigt att säga, att de föreslagna arbetena skulle innebära ett bortkastande av pengar. Snarare skulle man vara berättigad att an-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vända detta karakteristikon om de nuvarande nödhjälpsarbetena. Det nuvarande systemet med nödhjälpsarbeten fungerar ju på det sättet, att då man går att söka områden lämpliga för nödhjälpsarbeten, så betraktar man som en förtjänst hos ett sådant arbete, att det är så obetydligt och så oviktigt som möjligt. Ju mera oviktigt ett sådant arbete är desto bättre. Och finns det bara en aldrig så liten aning till antagande eller antydning om, att detta arbete skulle inom någon närmare framtid bli erforderligt, så kommer det inte till användning som nödhjälpsarbete. Nu skulle man gå en alldeles motsatt väg. Endast sådana arbeten, som anses vara av betydande värde för samhället, och som främja produktionens och kapitalbildningens intressen, skulle enligt regeringsförslaget komma till utförande. Det innebär enligt min uppfattning ett ganska stort framsteg ur rent saklig synpunkt, ur ren nyttighetssynpunkt. Under alla förhållanden är det orimligt att beteckna användandet av de ifrågakommande länemedlen på det sätt, som av regeringen är tänkt, såsom en kapitalförstöring, ett bortkastande. Om man nu bortser från de värden, som skapas, är det ju rimligt att man från den nämnda summan i främsta rummet drar de belopp, som samhället under alla förhållanden måste depensera på underhållet av de arbetslösa, inte bara det offentligas kostnader utan även de kostnader enskilda måste vidkännas för detta. Vad beträffar det offentligas kostnader, får man inte stanna bara vid utgifterna för nödhjälpsarbetena och för kontantunderstöd, utan man måste också medräkna de i dessa tider alltmer stigande fattigvårdskostnaderna. Det är ju uppenbart, att om man lyckas överföra en större del av den nuvarande arbetslöshets- och nödhjälpsarmén till en sysselsättning, som till skillnad från nödhjälpsarbetena bereder en ekonomiskt och socialt tillfredsställande försörjning, detta måste medföra en betydande lättnad i det allmännas fattigvårdstunga.

Det har här anmärkts, framförallt av herr Sam Larsson med stöd av professor Heckscher, att dessa arbeten skulle kräva så stora materialkostnader, att endast ett mycket litet antal arbetare kunde få sysselsättning i desamma. Därför skulle, menade han, desto mera pengar gå åt för kontantunderstöd, och det belopp som i budgeten är upptaget för detta ändamål skulle inte räcka till. Jag tror, att både professor Heckscher och den ärade talaren därvidlag bortse från att i dessa materialkostnader ingå massor av arbetslöner i företag, som skulle komma att gynnas genom leveranser. Dessa indirekta stimulerande verkningar äro enligt min uppfattning av kanske ännu större betydelse än beredande av direkt arbetstillgång vid själva dessa arbeten.

Om man väger dessa faktorer mot varandra, så kommer åtminstone jag till det resultatet, att talet om kapitalförstöring och äventyrspolitik faller på sin egen orimlighet. Budgeten utgör ett led i en aktiv politik för nödtillståndets betvingande. De anmärkningar, som här framställts och som även kommit fram i pressen kunna ju betecknas som skarpa nog, men det står inte i mänsklig makt att ur denna kritik skala fram det positiva motförslag, som måste förutsättas, om kritiken skall kunna tillerkännas den ringaste grad av berättighet. Herr Nilsson i Gränebo sade visserligen, att man måste gå ner till det ondas rot, man måste stimulera näringslivet, men han lämnade ingen anvisning om, hur det skulle ske, och de förslag i den vägen, som tidigare framkommit från hans eget parti, ha nog snarare varit ägnade att motverka ett sådant återupprättande av näringslivet.

Herr Nilsson i Gränebo sade vidare, att någon försämring av jordbrukets villkor inte skulle få ske. Tvärtom erfordras från statsmakternas sida nya ingripanden för att hindra ett sammanbrott, som han uttryckte sig. Jag undrar, om det inte ligger en betänklig överdrift i det där talet. Man kan inte komma ifrån, att det är jordbruket som framförallt blivit tillgodosett

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

genom den understödspolitik som samhällsmakterna hittills ha bedrivit. Jag tror också, att det är en ganska allmän mening, att jordbrukarna åtminstone för dagen ha en bättre ekonomisk ställning än företagare och näringsidkare inom andra yrken och stånd. Det har ju i år varit en god skörd, och genom spannmålsregleringen och den prispolitik, som statsmakterna i kraft av densamma ha bedrivit, har läget för jordbrukarna blivit väsentligt förbättrat. Man måste konstatera, att en påstridighet sådan som herr Nilssons i Gränebo står i en skarp motsättning till den rent avvisande hållning han intar till regeringsprogrammet för bispringande av de allra mest nödställda i samhället.

Med glädje konstaterar man däremot den förhandlingsvilja, som herr Sam Larsson deklarerar. Jag har för min del inte någon fullmakt att tala å regeringens vägnar, men jag utgår ifrån, att regeringens förslag, åtminstone i dess detaljer, inte har någon ultimativ karaktär. Om det bland de frisinade finns en god vilja att i fråga om effektiviteten i hjälpåtgärderna komma åtminstone i närheten av den effektivitet regeringen med sitt förslag avser att nå, torde det inte saknas utsikter till ett positivt resultat. Men de antydningar herr Larsson i sitt anförande gjorde om sin egen inställning till frågorna ger inte anledning till alltför sangviniska förhoppningar om ett samförstånd i den vägen. Jag har inte någon anledning att gå in på dessa antydningar. Jag antar, att socialministern om någon stund kommer att uppta hans argumentering till bemötande. Men det föreföll mig, som om det program han skisserade i stort sett skulle vara ett led i det allmänna nejsägandet, hur mycket han än själv bestred detta. Det kunde inte ta sikte på något annat än ett bevarande av det nuvarande tillståndet och innebar inte, efter vad jag kunde uppfatta, ett försök att betvinga detta nödtillstånd.

Att herr Nerman inte hade några positiva uppslag att komma med finns ingen anledning att förvåna sig över. Hans panegyrik över den ryska femårsplanen hoppas jag i alla fall inte utgör någon antydan om, att de metoder, varmed sovjet har kommit till det resultat, som det för närvarande jublar över, skulle vara tillämpliga här i vårt land. Jag tror, att om man skulle försöka med de metoderna här för att stimulera näringslivet, skulle reaktionen framförallt komma från herr Nermans egna partivänner. För övrigt är det ju möjligt, att herr Nerman tagit alldeles fel beträffande tillståndet där borta; om jag inte minns fel, så har han och hans partivänner blivit utkastade från det paradiset.

Jag kommer alltså, herr talman, till det resultatet, att den kritik, som här framförts mot regeringen, har haft en i stort sett negativ karaktär. Den hänger upp sig på de obestridliga svårigheterna, men den ger själv ingen egentlig anvisning om, hur problemet skall lösas. Om nationen verkligen vill göra ett försök att lyfta sig själv ur krisens dödvatten, så har den tillsvidare ingen annan fast punkt att hålla sig till än den av regeringen framlagda staten.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig att ta till orda nu för att besvara ett par frågor, som närmast herr Larsson ställde, och för att onödiggöra en eventuell upprepning av kanske precis samma slags argumentering från många talares sida. Innan jag går in därpå, skall jag emellertid tillåta mig att säga några ord om den situation i fråga om arbetslösheten, där vi idag befinna oss.

De sista uppgifterna från arbetslöshetskommissionen visa, att antalet arbetslösa den 31 december utgjorde 160,617. Det är alltså så kallade an-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mällda, hjälpsökande arbetslösa, och siffran bör naturligtvis som alltid ökas med några tusental, det är vanskligt att säga hur många. Jag tror nu inte, att dessa mycket höga siffror betyda, att vi under det senaste halvåret haft en så våldsamt växande faktisk arbetslöshet. Däremot tror jag det betyder, att många personer, som varit arbetslösa länge men försökt reda sig på egna besparingar, på understöd, som de fått från arbetarnas egna arbetslöshetsförsäkringskassor eller på annat sätt, nu ha fått sina tillgångar uttömda och måst anmäla sig. Naturligtvis tyda dock de stigande siffrorna samtidigt på en fortlöpande försämring av arbetsmarknaden. Vi se för övrigt ständigt nya uppgifter om företag, som åtminstone tillfälligtvis stänga sina portar. Arbetslösheten omfattar alltså enligt rapporterna över 160.000 personer, det är ungefär 3,000 mindre än toppsiffran den 31 januari 1922. Den siffran är emellertid i och för sig inte tillräcklig, för att man skall kunna förstå läget. Tar man en genomsnittssiffra för de tolv månaderna under 1932, så finner man att det varit i medeltal inte mindre än 114,000 arbetslösa anmälda hos kommissionen. Den siffran överstiger genomsnittssiffran för det värsta år, som Sverige tidigare haft, nämligen 1922, med inte mindre än 34,000. Det var här något över 80,000 i genomsnitt under 1922.

Om jag mot dessa siffror ställer den hjälpverksamhet, i vilken staten för närvarande deltar, så finner jag följande. I statliga reservarbeten voro anställda 14,890 personer och vid statskommunala arbeten 8,234 personer. Det vill med andra ord säga, att denna — ursäkt om jag inte kan underlåta att bli en smula ironisk — briljanta arbetslöshetspolitik, som svenska staten bedrivit, ha kommit 23,124 personer till godo av 160,000 arbetslösa. Jag måste säga er, mina herrar, som tycka, att vi ha ett så förtjusande resultat av den hittills bedrivna arbetslöshetspolitiken, att era anspråk äro mycket, mycket minimala.

Om jag sedan övergår till kontantunderstöden, som herrarna ju fördöma, så tillgodokommo de med statshjälp 35,525 personer. Själva dessa siffror äro ju ett uppenbart vittnesbörd — vad skall det tjäna till att försöka kringgå den saken — att *sådan den nuvarande arbetslöshetspolitiken är beskaffad*, så kommer under en så svårartad kris som den nuvarande kontantlinjen att bli den övervägande. Det blir *inte* arbetslinjen. Så har det i själva verket varit under långa tider detta år. Det är bara under enstaka månader som antalet i reservarbeten sysselsatta personer varit större än antalet kontantunderstödda, så som apparaten verkat. Om hjälpverksamheten skall utsträckas en smula, kommer det därför att betyda, att på sin höjd en tredjedel av de arbetslösa bli hjälpta genom arbete, under det två tredjedelar ett par månader framåt bli hjälpta enligt kontantunderstödslinjen.

Nu förekommer också en annan hjälpverksamhet vid sidan av statens, nämligen den som bedrivs av kommunerna själva. Vid kommunala reservarbeten, till vilka inga statsbidrag utgingo, voro den 31 december 1932 sysselsatta 13,085 personer. Kontantunderstöd utan statsbidrag åtnjöto samtidigt 10,335 personer. Om jag slår ihop siffrorna för de enbart kommunalt hjälpta och för de av stat och kommun gemensamt hjälpta, får jag till resultat, att *36,200 personer erhållit hjälp enligt arbetslinjen och 45,800 personer enligt understödslinjen*. Det var det faktiska läget vid det nyss passerade årsskiftet.

Proportionen mellan dessa tvenne hjälplinjer — kontantunderstödslinjen och arbetslinjen — kommer så småningom enligt arbetslöshetskommissionens kalkyler, sådana de föreligga i kommissionens egna aktstycken, att ytterligare förskjutas till övervikt för kontantunderstödslinjen. Jag tycker, att herrarna skola göra klart för sig detta, när ni sedan bedöma vad den nuva-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rande regeringen föreslår i avseende på arbetslinjen, jämfört med kontantunderstöden.

Om jag övergår till att ytterligare söka bilda mig en föreställning om, hur den hittills bedrivna arbetslöshetspolitiken skulle komma att verka i fortsättningen, så beräknar kommissionen själv, att den, när antalet hjälpta personer blir som högst, skall i statliga arbeten ha 20,000 personer anställda och i statligt kommunala reservarbeten omkring 8,000 personer. Kommissionen räknar således med en arbetslinje, som i den mån staten helt eller delvis svarar för densamma skall omfatta 28,000 personer, och i samma kalkyler räknar den med, att kontantunderstöd skola betalas till 40,000 personer. Sammanlagt skulle alltså 68,000 personer erhålla hjälp. Om man nu tänker sig, att de kommunala myndigheterna utan att begära statsbidrag skulle fortsätta ungefär som hittills, komme man upp till en siffra av omkring 90,000 hjälpta personer.

Om jag till jämförelse därmed försöker klargöra, hur det skulle ställa sig enligt den av regeringen föreslagna arbetslöshetspolitiken — jag måste uttryckligen reservera mig för ett misstag på 5,000, kanske till och med 6,000 personer, då det ännu så länge inte varit möjligt att göra annat än mycket approximativa beräkningar — så skulle den innebära, att *omkring 75,000 personer direkt bereddessyssättning*.

Jag tycker inom parentes, att det är litet oförsiktigt, om herr Larsson tillåter mig säga det, att en enskild ledamot av riksdagen utan att äga tillgång till allt material ändå ger sig in på beräkningar på denna punkt. Professor Heckscher är en framstående vetenskapsman, men det är inte nödvändigt att helt ikläda sig hans kåpa, ty det är icke uteslutet, att han kan begå misstag. Vad den av mig angivna siffran beträffar, räknar jag då bara med fonden för förlag och ej med de affärsdrivande verken, alltså inte elektrifieringsarbeten o. d. Jag räknar vidare med, att genom de beställningar, som arbetet i olika avseenden skulle medföra, indirekt omkring 25,000 personer komme att sysselsättas. Jag tror nu, att denna siffra för indirekt sysselsättning är för lågt beräknad, om en viss del av de planer, som regeringen hyser, men som jag här inte kan gå närmare in på, visa sig realiserbara.

Vi räknar alltså med, att man med regeringens arbetsprogram skall på arbetslinjen kunna sysselsätta, inte 28,000 personer, som arbetslöshetskommissionen räknar med, utan omkring 100,000 personer. Det kan för övrigt vara intressant att se proportionen mellan kontantunderstöd och arbetslinje å ena sidan enligt kommissionens beräkningar och å andra sidan enligt beräkningarna här i propositionen. Kommissionen beräknar för kontantunderstöd $17\frac{1}{4}$ miljoner och för arbetslinjen 41.7 miljoner kronor — då ingå i sistnämnda belopp alla administrationskostnader för kommissionen, och de äro som bekant ganska höga. Mot dessa siffror stå enligt regeringsförslaget 25 miljoner till kontantunderstöd och 160 miljoner till arbeten. Kontantunderstöden äro för övrigt inte avsedda att uppgå till fullt 25 miljoner, ty man har däri inräknat vissa andra kostnader, t. ex. för kurser, som skola anordnas för arbetslösa, i synnerhet för ungdomsarbetslösa, och dylika saker, men vi kunna ju röra oss med den siffran. Jag får för min del säga, att nog är det en helomvändning i ekonomisk politik, om någon nu utan vidare vill förklara, att det är den gamla arbetslöshetspolitiken med proportionen 17 resp. 41 miljoner för kontantunderstöd och arbetslinje, som är den riktiga, och icke proportionen 25 resp. 160 miljoner. Men vi ha sett många omvändelser, och det kan ju hända, att tiden nu är inne för en omvändelse även på denna punkt, sedan en socialdemokratisk regering lagt fram ett förslag om att verkligen se till, att arbete kommer i gång i det här landet.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Nu ligger det emellertid i sakens natur, att det inte är mycket lönt att diskutera hela detta arbetsprogram, hela sammanhanget i den av regeringen företrädda arbetslöshetspolitiken, så länge propositionerna icke finnas. Det ligger i sakens natur, att regeringens egen ståndpunkt inte är i varje detalj fixerad. Jag tror, att något verkligt omdöme om innebörden i denna politik helt enkelt inte kan fällas, förrän det ligger detaljpropositioner på riksdagens bord, där man får se, vilka regler regeringen anser böra följas vid dessa arbeten, och där överhuvud hela organisationen och den apparat, som man tänker sig, kunna bli beskrivna.

Herr Larsson sade ett ord, som jag fäste mig vid. Han yttrade, att han för sin del var villig att hjälpa till i lika stor utsträckning som regeringen men, som han uttryckte sig, »i andra former» än dem regeringen föreslår. Nu vet jag ju inte, vad det kan komma att betyda, när man får se det konkret en gång. Om emellertid dessa andra former inte äro något annat än arbetslöshetskommissionens gamla välbekanta former — ja, då veta vi ju precis vad det är. Men med arbetslöshetskommissionens former *kan* under en tid av stor arbetslöshet i vårt land *arbetslinjen inte genomföras*. Det är en ren illusion.

Enligt de regler, som gälla för kommissionens arbeten, kan statsbidrag endast utgå till arbetslönerna. Det betyder praktiskt taget, att arbetena begränsas till vägar, till schaktningsarbeten, till vissa skogsarbeten och till jordarbeten. Så fort man kommer utanför den ram, inom vilken arbetslöshetskommissionen nu rör sig i sina arbeten, stöter man på principiella hinder enligt de hittills gällande reglerna. I själva verket kan man inte tänka sig ett mera osmidigt system för arbeten än det, som nu tillämpas och sedan länge tillämpats i vårt land. Man kan säga, att det ur alla synpunkter är bra — det är klart, att det finns motivering för allt — men man kan omöjligt säga, att det med hänsyn till det intresse man har av att folk skall få *arbete* och särskilt för att pröva vederbörandes arbetsvillighet är något vidare bra system. Om herr Larsson skulle fullfölja sin tanke och anmoda arbetslöshetskommissionen att utvidga arbetsprogrammet ungefär i den utsträckning, som regeringen tänkt sig med sitt arbetsprogram, så misstänker jag, att han får det svaret, att det tyvärr är omöjligt för arbetslöshetskommissionen; det kunna vi inte göra, kommer man att säga. Vi måste i varje fall ha andra regler för statsbidrag och sådant, innan vi kunna komma dithän.

När jag nämnde frågan om de där detaljerna, så finnes det en punkt, där jag ej har den ringaste anledning att inte ge rent besked, och det är i fråga om lönerna. Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på en sak. Ni ha åren 1927, 1928 och 1929 haft anbud från den socialdemokratiska riksdagsgruppens sida om *en uppmjukning av tillämpningen* av arbetslöshetskommissionens direktiv. Vi hade inte begärt någon direktivförändring annat än i fråga om konfliktdirektiven. I övrigt begärde vi inte annat än en uppmjukning av tillämpningen. Vad hände? Ni vägrade att diskutera saken. Det stod i statsutskottets utlåtanden ungefär så här: motionerna föranleda icke statsutskottet att föreslå någon ändring. Det hölls många tal här i denna kammare — jag måste säga tyvärr åtskilliga även av undertecknad. Herrarna ingingo aldrig ens i svaromål. Då tyckte vi, att det var litet tröttsamt, eftersom vårt hjärta i grund och botten aldrig varit med i den politiken, och så sade vi, att när ni inte ens vilja tala med oss om en rimlig tillämpning av gällande direktiv utan bara svära på varje ord, som arbetslöshetskommissionen själv säger, ja, då försvinner vårt intresse för att längre söka en kompromisslinje. Då gå vi över på linjer, som vi själva tycka äro riktiga, när det gäller kamp mot arbetslösheten. Och då kom först förslaget om beredskapsarbeten från den dåvarande socialdemokratiska riksdagsgruppens sida. Herrarna ha väl observe-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rat, att det var samma valprogram, som partiet gick in för? Ha herrarna observerat, att det än så länge står en folkmajoritet — det kan ju hända, att den spricker, det vet man inte — bakom detta program? Tycka ni verkligen, att tidpunkten nu är inne att ta upp vår egen linje från 1927? Tycka ni inte det är litet sent att nu komma med dessa anbud till det socialdemokratiska partiet och till den regering, som nu sitter och som anser sig ha skyldighet att ta hänsyn till det program, kring vilket valstriden utkämpades, den strid, som resulterade i att denna regering kom till? Jag tycker för min del, att ingenting kan vara naturligare än att regeringen säger, att det läge, vari vi befinna oss, har sin historiska bakgrund, och det lär i varje fall vara mycket svårt att nu komma ur det. Jag är naturligtvis ytterst tacksam för alla de vänliga och tillmötesgående ord, som sagts här i dag i många olika nyanseringar, men skola de ingenting annat betyda, än att ni nu vilja börja diskutera vår linje från 1927 — ja, då blir det bara vackra ord, men vad det kan bli av handling kan man inte veta så särdeles mycket om.

Under förutsättning att regeringens beräkningar över antalet arbetare, som kunna finna sysselsättning, äro något så när korrekta, tror jag mig ha visat, att regeringens program är absolut överlägset andra program, när det gäller att skapa arbete. Man kan ha betänkligheter mot det ur andra synpunkter, men förebräelsen, att det skulle liksom vända upp och ner på förhållandet mellan arbetslinjen och kontantunderstödslinjen, är icke riktig, och det finns ingen anledning att vidhålla den. Om man sedan med AK:systemet för samma pengar skulle kunna sysselsätta ännu flera arbetare, är en sak, som jag för närvarande inte vill säga något bestämt om. Jag vill bara erinra herrarna om, att det bl. a. en gång i tiden varit statsrevisorernas enhälliga mening, att kommissionens arbeten blevo mycket dyrbara, dyrbarare, än samma arbeten skulle ha blivit, därest de utförts på vanligt vis i den öppna marknaden. Det var dock ett omdöme, som *fälldes av statsrevisorer ur alla politiska partier*. Det var inte några enstaka statsrevisorer, som uttalade sig så, utan som sagt samtliga. Det är väl ändå inte så alldeles säkert, att den omständigheten, att man håller speciellt låga löner, leder till, att själva arbetet blir billigare, än om det utföres efter andra principer, exempelvis med möjlighet att kunna tillämpa ackordsatser, som inte förta folk lusten att arbeta utan verkligen uppmuntra dem en smula att fortsätta att arbeta för att på det viset öka sina inkomster.

Ja, de där frågorna om, hur hänvisningsförfarandet skall ordnas o. s. v., kan jag inte se, att det finns anledning att i dag besvara. De komma ju i sinom tid att tillräckligt utförligt besvaras. Jag skulle helst se, att man sluppe diskutera dem, ty i saknad av det grundmaterial, på vilket diskussionen skulle bygga, bleve det ju bara antaganden — och antaganden, som i alla fall väckte vissa föreställningar, men som en vacker dag kunde visa sig vara alldeles vilseledande och utan någon verklig bakgrund. Man gör kanske därför klokast i att under denna remissdebatt inte närmare uppehålla sig vid dessa saker. Ja, därest det senare under debatten skulle bli anledning därtill, kan jag naturligtvis lämna en mängd faktiska upplysningar om själva arbetslösheten, om verkningarna av den hittills förda arbetslöshetspolitiken o. s. v., men jag anser mig eljest inte ha någon anledning att nu ytterligare fördjupa mig i dessa saker. Jag skall bara tillåta mig ett par allmänna reflexioner.

Herr Trygger slutade sitt tal på ett mycket vackert sätt, och jag kan försäkra, att vill man på allvar söka åstadkomma samarbete mellan partierna för att lösa de svåra krisfrågorna i vårt land, så kommer säkerligen den nuvarande regeringen att medverka till dylikt samarbete. Men sådana ord och dessa allmänna inbjudningar till samarbete säga ju inte mycket i och för sig.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Å andra sidan måste det vara klart, att det inte kan bli något samarbete, om man begär, att regeringen skall avstå från så gott som alla de principiella linjer, efter vilka den uppgjort sin politik. Är detta avsikten, tänker man sig detta som en samarbetslinje, ja, då är det mycket bättre att från början nämna sakerna vid deras rätta namn.

I anledning av herr Larssons anförande vill jag också säga, att jag blev överraskad över, att han praktiskt taget framlade ett motförslag till regeringens förslag i fråga om den arbetslöshetspolitik, som skulle komma att följas. Det verkade på mig mycket förbluffande. Tror man, att ett motförslag av den karaktären verkligen skulle kunna leda till samförstånd, så föreställer jag mig i varje fall, att det skulle bli ytterligt svårt. Men jag förmodar, att man heller inte ställer sådana anspråk i detta fall, att man liksom säger: »Här är nu linjen! Vill regeringen inte acceptera den, är det färdigt.» Utan jag förmodar att det var tänkt mera som en skiss, ett uttryck för, hur herr Larsson såsom representant för sitt parti närmast anser, att arbetslöshetspolitiken skall bedrivas.

Herr Nilsson i Gränebo yttrade något om, att riksdagen i varje fall måste förbehålla sig saklig prövning. Ja, om jag skulle få uttrycka en önskan, så är det just denna: *Måtte riksdagen gå till saklig prövning av de framlagda förslagen!* Men då skall den vara saklig! De flesta av herrarna äro dock gamla ledamöter av kammaren och bli inte alltför förvånade, om jag säger, att vi ha hört dessa ord »saklig prövning» förut, men vi ha inte haft det intrycket, att handlingen motsvarat orden. Är det så, att man här är beredd att underkasta förslaget en saklig prövning i anda och sanning, ja, då behöver detta inte bli någon stridens riksdag. Om det däremot vid närmare påseende visar sig, att detta »saklig» var ett ord, som man tillgrep, därför att det låter bra, men att det i grund och botten inte var så allvarligt menat, ja, då tror jag inte man kan hoppas på att komma till någon verklig fred.

Eftersom herr andre vice talmannen apostroferade ett yttrande av mig i ett föredrag, så vill jag säga, att jag har den uppfattningen — den har jag företrott många gånger — att det bästa som kan hända är, om alla partier kunna ena sig på en förnuftig linje. Det yttrade jag också i det där föredraget, fast herr Nilsson i Gränebo antagligen inte observerat det, eftersom tidningarna ju inte intresserade sig för denna passus utan endast för en annan. Det ligger i sakens natur, att vad själva förhållandet mellan riksdagspartierna och regeringen beträffar, kan det inte bero enbart på den ena parten, hur det kommer att gestalta sig, utan på alla parterna. Kunna vi som sagt vänta oss, att herrarna från de andra partierna äro beredda att sakligt pröva våra förslag, skall det från vår sida inte möta något som helst hinder att komma till uppgörelse.

Herr Bagge: Herr talman! Det är ju på det sättet, vilket också framgått av den förda debatten, att det är två mycket olika motiv, som ha sammanblandats i det föreliggande förslaget om en stor utvidgning av de offentliga arbetena. Å ena sidan har man, som herr statsministern säger i sitt yttrande, därigenom velat bryta stagnationen; å andra sidan har man velat avskaffa reservarbetsystemet och radikalt bryta med den nuvarande arbetslöshetspolitiken. Den där sammanblandningen tycker jag är olycklig, ty det har varit svårt att få fram några riktigt klara linjer — åtminstone gäller det den tidigare förda diskussionen i pressen.

Jag skall så gott som helt och hållet syssla med den senare delen, således med frågan om förändringen i arbetslöshetspolitiken. Däremot skall jag inte närmare gå in på frågan om konjunkturpolitiken och knappast alls på de finan-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

siella frågorna. Vad konjunkturpolitiken beträffar, undviker jag att gå närmare in på den, därför att jag har synnerligen svårt att inse, att detta förslag är något så märkvärdigt ur konjunkturpolitisk synpunkt. Det har sagts i det där vackra bragelöftet, som herr Trygger citerade efter herr statsministern, att denna ökning av de offentliga arbetena skulle bryta stagnationen och nästan inleda en ny era i fråga om vårt ekonomiska välbefinnande — ja, jag citerar litet fritt, det vet jag. Det har också sagts av regeringsförslagets anhängare, att det vore nya signaler, som nu komme fram och som skulle göra, att vi egentligen inte längre behöfve bekymra oss så mycket om arbetslöshetsproblemet. Jag skulle då snarare vilja hålla mig till vad herr finansministern yttrade här i dag. Han framhöll, att det belopp, som här sättes i fråga, i själva verket inte är så stort eller farligt; det är inte någonting, som egentligen kan åstadkomma så stora verkningar. Han talade då om beloppet i förhållande till vår finanshushållning, och där kan man måhända sätta ett eller annat frågetecken. Men när man tänker på beloppet i förhållande till hela vår nationalhushållning, måste man ju säga sig, att det vill till en stark tro, om man skall kunna tänka sig, att det skall på något påtagligt sätt kunna inverka på de ekonomiska förhållandena överhuvud taget.

Vi äro ju i vår offentliga hushållning vana vid en kapitalökning på 50 à 60 miljoner om året. Jag tar också för alldeles givet, att också de, som inte ha samma uppfattning som regeringen, äro med om att bevilja högst betydande belopp för reservarbeten — huru stora är svårt att säga. Det har redan sagts, att arbetslöshetskommissionen räknar med en 60 à 80 miljoner eller något i den stilen. 1921/1922 beviljade Sveriges riksdag inte mindre än 100 miljoner för detta ändamål. Inte har någon människa tänkt sig, att man på grund av detta skulle åstadkomma någon ändring i konjunkturerna eller få en kraftigare inverkan på hela vår nationalhushållning! Det är ju i själva verket på det sättet, att det redan på grund av kreditpolitiska, valutapolitiska och finansiella hänsyn föreligger mycket begränsade möjligheter att med hjälp av offentliga arbeten kunna inverka på konjunkturerna. Vi äro inbäddade i de internationella förhållandena, och vi kunna inte göra så mycket åt den saken, åtminstone inte med de belopp, som här ha föreslagits. Herr finansministern sade också i en hastig vändning, att det här förslaget naturligtvis inte var avsett att höja konjunkturerna i hela världen, och man får ju vara tacksam för att han är så pass blygsam.

Jag menar alltså, att jag inte har större anledning att syssla med den här saken ur konjunkturpolitisk synpunkt. Jag är alldeles övertygad om — och det förmodar jag vi äro allihopa — att vare sig det här förslaget blir antaget eller inte, ha vi arbetslöshetsproblemet kvar. Av den nuvarande regeringen har också föreslagits, att 25 miljoner under alla förhållanden skola utges i kontantunderstöd under nästkommande budgetår. Därför kommer den arbetslöshetspolitiska sidan för mig att ligga helt och hållet i förgrunden, och där får jag instämma i herr Sam Larssons uppfattning av innebörden av det nu framlagda förslaget. Det förefaller mig innebära en fullkomlig destruktion av det nuvarande systemet, en destruktion av mycket äventyrlig beskaffenhet. Det är nämligen så, att de nya, här föreslagna offentliga arbetena inte kunna ersätta reservarbetena i deras uppgift inom arbetslöshetspolitiken. Reservarbetena ha faktiskt varit och äro en hörnsten för hela det system, som för närvarande råder inom arbetslöshetspolitiken.

Nu säger socialministern: Ja, men dessa reservarbeten taga icke hand om mer än högst tjugutusen arbetare eller något dylikt, och till kontantunderstöden måste vi hänvisa betydligt flera arbetare. Det är ju alldeles riktigt, men därav kan man naturligtvis icke draga den slutsatsen, att om man tager bort

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
 reservarbetena, kan man därmed behålla det gamla systemet och behålla kontantunderstödssystemet i den form, det för närvarande har. Det är ju på det viset, att reservarbetena varit så att säga själva kärnan i den svenska arbetslöshetshjälpen hela tiden. Under sådana tider som de närvarande, då vi ha så stora påfrestningar, att vi icke kunna i alltför stor utsträckning lägga ned än mer pengar på reservarbeten, måste kontantunderstöden till, men när det gäller att avveckla dem, om vi en gång få bättre tider igen, få reservarbetena en helt annan betydelse, och även för närvarande måste de, som sagt, till, för att icke den kontanta understödsverksamheten skall urarta på ett synnerligen betänkligt sätt.

Om vi nu tänka oss, att vi låta de ordinarie statliga och kommunala arbetena svälla ut på det sätt som man här tänkt sig, då uppstår ju ett alldeles nytt problem, när man en gång, som vi väl få hoppas, komma in i normala gånger igen. Var skall man då göra av alla dessa skaror av statligt och kommunalt anställda arbetare? Vad skall det bli av dem? Antingen skola de avskedas, och då uppkommer ett verkligt allvarligt problem, hur man därvidlag skall förfara och det blir stora svårigheter, eller ock — och det är väl sannolikare, när man tänker på dessa grupper med det stora politiska inflytande de ha — komma de att kräva, att alljämt sysselsättning skall beredas dem. Och på det sättet ha vi då kommit in i ett stort system av statliga och kommunala arbeten, som stagnerar och som icke kan avvecklas. Det blir ju än mera följden, om man fastslår samma arbetsvillkor som för närvarande, således låter avtalsenliga löner utgå. Hur skall man någonsin kunna bli av med allt detta igen? Reservarbetena återigen äro vad som kallats »självlikviderande». Där har folk ej anledning att stanna kvar, om de kunna få arbete inom det enskilda näringslivet, och dessa arbeten äro så beskaffade, att de kunna avbrytas, när konjunkturerna förändras o. s. v. Det är nämligen på det viset med dessa reservarbeten, att när man kritiserar dem — ibland enligt min mening med rätt, ibland med orätt — så tänker man kanske icke alltid på att de måste vara av en alldeles särskild typ. De ha fått sina speciella karakteristika på grund av den erfarenhet, som vi nu gjort under — jag tror det är mer än ett decennium — på detta område. De ha utvalts, icke på grund av någon tillfällig omständighet, utan därför att de måste motsvara vissa alldeles speciella krav, om de nämligen skola kunna fylla sin uppgift som arbetslinje till stöd för ett sunt understödssystem.

Först och främst måste de vara av den beskaffenhet — jag ber socialministern om ursäkt, att jag tager upp den saken igen, fast han önskade, att den icke skulle diskuteras, men den är så grundläggande i frågan, att man ej kan komma ifrån den — de måste vara så beskaffade, att *hänvisning* kan ske från de myndigheter, som sköta om arbetslöshetsverksamheten. Den nuvarande apparaten för hänvisning måste därför på ett eller annat sätt bibehållas, om man överhuvud skall kunna använda arbetena ur arbetslöshetssynpunkt. Man måste taga hänsyn till de arbetslösas och olika orters behov av platser, som behövas i olika avseenden. Man måste ha en administrativ centralmyndighet, under vilken de sortera och som anordnar dem på ett sådant sätt, som verkligt motsvarar arbetsmarknadens och understödsverksamhetens krav. Annars blir det ingen glädje med dem, annars blir det på det sättet, att alla dessa arbeten, som herr Möller talade om, icke komma att kunna användas i arbetslöshetssystemet. Nu är det ju på det sättet, att urvalet av dessa föreslagna arbeten har skett ur helt andra synpunkter än dessa, som helt naturligt är, och följden därav är den, att det går icke att överhuvud, såvitt jag kan se, få en sådan hänvisning till dessa arbeten, som är nödvändig för att kunna använda dem i kombination med arbetslöshetsverksamheten. Det låter sig ej göra, så

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som de äro tekniskt anordnade. De skola ju betraktas som vanliga arbeten i öppna marknaden.

Deras natur är icke heller sådan, att man kan dit hänvisa vilken arbetsför människa som helst, utan de kräva i de allra flesta fall en speciell kompetens eller äro förlagda på sådant sätt, att man ej kan anordna sådan där allmän hänvisning till dem. Kan man icke få sådan hänvisning till dessa speciella arbeten, så betyder det en annan sak, som förefaller mig vara mycket allvarlig, och det är att det icke blir arbetslösa, som komma att fylla dessa lediga platser, utan det blir andra arbetare, som komma att dragas dit. Detta är ingen spekulation, utan det ha vi en mycket ofta förekommande erfarenhet av, speciellt från de nuvarande vägbyggnaderna. De, som komma dit, äro icke de arbetslösa, utan det är folk, som har litet att syssla med och som drager sig fram något så när hyggligt men som nu kan få en bättre ersättning och ställning genom dessa arbeten. Det blir dessa, som komma dit naturligtvis. Då kan man säga: ja, men de platser, som dessa lämna, komma väl de arbetslösa fram till. Ja, det är långt ifrån säkert i dessa tider. Först och främst vill jag säga, att jag tror, det är en ganska allmän erfarenhet, att företag nu hållas i gång och man håller kvar arbetare i mycket stor utsträckning, fast företagen ej ha någon direkt glädje av det. Man söker hålla kvar dem så långt som möjligt, för att de icke skola råka i arbetslöshet. Om nu dessa människor få möjlighet att komma över på sådana här väl betalade statsarbeten, inte komma företagen då att säga: »Ja, nu skola vi fylla dessa platser med några arbetslösa». Det blir naturligtvis inga lediga platser, utan det blir en ökning av arbetslösheten.

Likaså är det säkerligen på många håll på det viset, särskilt när det gäller skogs- och lantarbete, att det är människor som ha ett litet blygsamt göra; de ha arbete på någon gård eller dylikt. De komma att dragas till dessa arbeten. Men de andra arbetslösa komma ej att söka upp de härigenom »lediga» arbetena. Dels äro de svåra att få tag i, ty de ligga icke till på det sättet, och dels äro de av en sådan karaktär, att man ej vill ha dem.

Således om man icke kan få till stånd ett allmänt hänvisningsförfarande, vilket förefaller mig mycket svårt, blir följden, att de arbetslösa icke komma till dessa arbeten i större utsträckning. Särskilt blir det fallet, om lönerna bli lika med vad man kallar den »öppna marknads», d. v. s. om lönerna bli organisationsbestämda. Då kommer ju folk att lockas till dessa arbeten, och hur stort belopp man än anslår för dessa arbeten, kommer det ändå aldrig att fylla behovet. Dessa arbeten kan man hålla på att utvidga och utvidga, så att det kommer mer och mer folk dit från det enskilda näringslivet, om man blott alltjämt tillför kapital till de offentliga arbetena, som man förmodligen berövar det enskilda näringslivet. Man gör det härigenom omöjligt för detta att bereda flera arbetstillfällen. Vad blir slutet på detta? Jo naturligtvis en anslagsbegränsning, men »behovet» kommer naturligtvis alltjämt att föreligga. Hänvisning från lämpliga myndigheter och lägre löner än på motsvarande områden förefaller mig således som ett ofrånkomligt krav på varje slags offentligt arbete, som skall ha någon som helst betydelse för arbetslöshetens bekämpande.

Ett annat krav på sådana här arbeten har varit, att de skulle vara — jag tror det har nämnts förut — sådana, att varje arbetare med normal arbetsförmåga lämpligen kan hänvisas dit. Det är ej fallet, såvitt jag kan se, med de arbeten, man här planerar, åtminstone så långt man kan döma från statsverkspropositionens uppgifter. Det är i mycket stor utsträckning arbeten, för vilka det kräves särskild kompetens och, om jag så får säga, särskild geografisk förläggning. Man måste ju bo på ett särskilt sätt för att kunna få dessa

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arbeten. Med andra ord, vissa bestämda arbetargrupper komma härigenom att bli gynnade till förfång för andra arbetargrupper, som kanske behöva denna hjälp i mycket större utsträckning än de förra. Detta kan ju varken vara rimligt eller rättvist. Dessutom kommer kontantunderstödsverksamheten att växa på det sättet.

Sådana arbeten, som här föreslås, verka alltså desorganiserande på arbetsmarknaden. De komma att främja den lönesplittring, som den svenska arbetsmarknaden redan lider av, för såvitt icke de kunna anordnas på något alldeles speciellt sätt, så att detta kan motverkas. Nu är det emellertid fallet, om man ser på det framlagda förslaget, att det förhåller sig alldeles tvärtom. De anslag, som här sätts in fråga, komma att i allra högsta grad just gynna sådana arbetargrupper, som för det första kommit högst i löneavscende och för det andra ha det relativt hyggligt, åtminstone delvis, i arbetslöshetsavseende. Det föreslås ju, att av de 75 miljoner kronor, som skulle ställas på socialdepartementets stat, skulle ej mindre än 30 miljoner användas såsom bidrag till kommunalarbeten. Jag känner ju litet till, hur kommunalarbetarna ha det och hur det går till, när deras löner sätts, ty jag har i femton år lett städernas förhandlingar med kommunalarbetsförbundet. Jag vill då säga, att för närvarande ligga kommunalarbetarnas löner på en nivå, som är betydligt mycket högre, som bekant, än de vanliga arbetarnas, men det kanske icke är riktigt bekant, *hur* mycket högre de ligga. Inom de tre högsta dyrortsgrupperna, där vi ha kommunalarbetare, överstiga i medeltal de kommunala lönerna fabriksindustriens löner med respektive 11, 16 och 20 procent. I de tre största städerna, således Stockholm, Göteborg och Malmö, överstiga kommunalarbetarnas löner dessa industriarbetares löner med 15—20 procent. Se vi på exportindustriens löner på samma orter, överstiga de med 30—50 procent av kommunalarbetarnas. Det är ju icke rimligt, förefaller det mig, att under sådana förhållanden ytterligare understödja den arbetargruppen. Dessa siffror äro ju bara medeltal. I enskilda fall är skillnaden än mer påfallande. I Stockholm t. ex. är medeltimlönen för kommunalarbetarna för närvarande 2.08 kronor. Om jag nu skall taga något riktigt flagrant, kan jag nämna gatukontorets arbetare i Stockholm. De ha i medeltal 2,40 kronor i timmen för till övervägande delen rent grovarbete. Exportindustriens löner här i staden överstiga med 46 procent av kommunalarbetarnas löner. I Göteborg överstiga kommunalarbetarnas löner med 25 procent medeltalet av fabriksindustriens löner och med 50 procent återigen exportindustrilönerna.

Om jag tänker mig, hur det skall bli här, ifall en så stor subvention kommer att ställas till de kommunala arbetenas förfogande — det är ju fråga om bidrag, som förutsätta att kommunerna själva också få sätta till medel — vid de förhandlingar, som givetvis komma att föras om kommunalarbetarnas löner, för att man skall få en något rimligare proportion mellan deras lönenivå och industriarbetarnas, så måste jag säga mig, att detta kommer att lägga de allra största svårigheter i vägen för dessa förhandlingar. Det är ju uppenbart, att detta anslag kommer att ytterligare stegra skillnaden mellan kommunalarbetarnas löner och den enskilda industriens löner, vare sig det blir status quo för kommunalarbetarna eller om det rent av kan bli någon höjning, vilket mycket väl kan tänkas med de stora belopp, som här är tal om.

Sedan är det en annan sak, som jag gärna skulle vilja omnämna i samband med detta, och det är, att detta kommer som sagt att innebära en direkt uppmantran till kommunerna att öka *sina* anslag för sådana här arbeten, dels direkt genom bidrag och dels indirekt, ty det är ju klart, att man i dessa tider mycket gärna vill söka släppa efter, när det gäller sådana saker. Och över hela landet, när det gäller dessa tusentals kommunala angelägenheter,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kommer en sådan här regeringsaktion att betyda, att man säger: »Ja, vi skola på allt sätt söka öka anslagen till kommunala arbeten.» Redan nu äro ju de kommunala finanserna ganska tryckta, och, som vi veta, på sina håll rätt illa skötta. Hur skall det bli, om detta kommer till? Jag skall be att få erinra därom, att den stora finanskrisen i Tyskland för ett par år sedan, som förde med sig, att man vart tvungen att inskränka på hjälpen och omsorgen om arbetslösa och fattiga i en grad, som vi ej kunna föreställa oss, emanerade väsentligen ur vanskötseln av de tyska städernas finanser.

Jag kommer så över till en annan speciellt gynnad grupp. Det är byggnadsarbetarna. 20 miljoner kronor skulle gå åt till understöd åt bostadsbyggande, och vidare äro, som här sagts, upptagna stora anslag till husbyggnad på andra huvudtitlar. Jag vill ej trötta kammaren med att här upp-repa något om förhållandena på byggnadsmarknaden. Det känna vi ju alla så väl till, och reflexionerna göra sig ju själva. Det kan icke vara rimligt att yttermera öka den förvirring, som — det är jag säker om, att alla också på arbetarhåll erkänna — har gjort sig gällande på byggnadsmarknaden nu när depressionen inträtt.

Det är också en annan sak, som jag kommer att tänka på i samband med detta. Vid sådana här arbeten, som nu föreslås, kunna väl inga konflikt-direktiv råda. Hur skall det då gå? Vi veta ju, att konfliktanledningar på byggnadsmarknaden äro mycket aktuella. Det finns all anledning antaga, att när det föreslagna anslaget skulle tagas i anspråk någon gång på sommaren, pågår en byggnadsarbetarkonflikt av stor omfattning i hela riket. Hur skall det då göras? Skola dessa strejkande byggnadsarbetare anställas vid statens byggnadsarbeten, eller skola de avstängas? Då kommer man in på frågor och problem, som man förut varit förskonad från i fråga om våra ordinarie statliga och kommunala arbeten. Att byggnadsarbetarna därvidlag ej komma att genera sig, det tror jag vi kunna vara ganska övertygade om. Jag har haft åtskilliga erfarenheter i Stockholms stad om hur det går till vid dylika tillfällen.

Ja, så kommer jag över till en sak, som herr socialministern berörde, och jag får erkänna, att jag hade rätt svårt att förstå de siffror, han kom till där. Som vi veta, äro reservarbetena så beskaffade, att de äro särskilt arbetskrävande och i mindre grad kapitalkrävande. Så har man ordnat, därför att man ville använda dessa penningar på så förnuftigt sätt som möjligt ur arbetslöshetssynpunkt och få så många människor som möjligt anställda. Nu säger socialministern, att för detta anslag på 160 miljoner skulle man direkt kunna sysselsätta 75,000 arbetslösa. Ja, tills jag får bättre undervisning, till-låter jag mig betvivla det. Om man går ut från det antal arbetare, som sys-selsättas vid reservarbeten, är det lätt att räkna ut hur det ställer sig. I sista skrivelsen från arbetslöshetskommissionen till Konungen säges det, att det kräves 60 miljoner kronor för att permanent hålla i arbete 15,000 arbetare. Hur skall man under sådana förhållanden med 160 miljoner kronor kunna hålla 75,000 arbetare i sysselsättning vid arbeten, som äro mera kapitalkrä-vande och där det dessutom betalas högre löner? Även om man vill tro aldrig så illa om arbetslöshetskommissionens sätt att sköta sin uppgift rent arbets-tekniskt, vilket jag ej tror man har någon som helst anledning till, så finns det ingen möjlighet till en sådan marginal. I varje fall få vi väl säga, att om vi anställa arbetare för ett visst bestämt belopp, låt oss säga 100 miljoner kronor, eller vad det nu kan bli, enligt reservarbetssystemet och för lika stort belopp enligt det system, Kungl. Maj:t här föreslår, så ligger det i sakens natur, att vi måste kunna anställa ofantligt mycket flera arbetare vid reserv-arbetena, eftersom de konstitutivt äro mycket mera arbetskrävande än de

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

andra. Det är ju det, som är skillnaden mellan dessa bägge sorters arbete. Och när man, som herr Möller påpekar, har så svårt att hålla i gång arbetslinjen, som han visade, då skall man väl använda pengarna så effektivt som möjligt ur arbetslöshetssynpunkt och icke så ineffektivt som möjligt.

Vad nu de indirekta verkningarna beträffar för de kapitalproducerande industrierna, så är det ju alldeles klart, som herr Möller säger, att där kan man möjligen påräkna, att det blir en del arbetare, som bli anställda. Om jag tänker mig, att det t. ex. sättes i gång stora husbyggnadsarbeten, så är det all anledning antaga, att tegelbruksarbetarna få mera arbete o. s. v. Men å andra sidan är det ju alldeles självfallet, att när kapitalkostnaderna bli större, måste i alla fall en god del av dessa gå till annat än arbetslöner. Så kommer ju till, att en hel del av det material och annat, som dessa kapitalkostnader gå till, måste importeras, och de kostnaderna komma i varje fall icke *svenska* arbetare till godo. Det förefaller mig därför uppenbart, att denna sorts arbete måste medföra, att en betydligt mycket större del av de arbetslösa måste föras över på kontantunderstöd, än om vi använda reservarbets-systemet, i synnerhet när man betänker vad jag nyss sade, nämligen att det säkerligen icke går att göra hänvisningsförfarandet sådant, att arbetslösa av alla sorter med olika kompetens etc. skola kunna bli sysselsatta.

Vad så lönesättningen beträffar, skall jag kanske icke tala så mycket om den. Det har ju redan sagts så mycket om den, och den frågan har stötts och blötts i det oändliga. Men det är klart, att om det är så, att lönerna komma att bli i vissa fall högre och i intet fall lägre än på den s. k. »öppna marknaden», måste det ju medföra den skadan, att det hindrar återgången från reservarbetena till det enskilda näringslivet. Det kan man ju ej komma ifrån; det måste ligga till på det sättet. Är dessutom arbetet av den karaktär, som fallet är med det i propositionen föreslagna, att det icke kan utan vidare avslutas, när man vill, utan måste räcka en längre tid framåt, då ha vi också där stor anledning att antaga, att det blir ett stagnerande system av statsarbeten till stor skada för näringslivet i vårt land.

Dessutom måste man säga, att den lönesättning, som här är föreslagen eller tycks bli föreslagen, kommer ju att inverka på hela lönenivån i landet och göra den stel på ett sätt, som är ägnat att öka arbetslösheten, och dessutom komma de avtalsenliga lönerna, som sagt, också att öka kostnaderna för arbetet på sådant sätt, att man ej kan få plats för lika många arbetslösa som förut.

Det förefaller mig, som om arbetarnas solidaritetskänsla borde förmå dem att gå med på lägre löner för dessa arbeten, om de på det sättet kunna bidra till att arbetslösa i större utsträckning kunna få arbete.

Jag ser, att jag hållit på alldeles för länge, och skall därför hoppa över en del, som jag tänkt säga.

Jag skall till sist endast framhålla, att jag icke kan förstå annat än att regeringens förslag innebär en fullkomlig destruktion av den gamla svenska arbetslöshetspolitiken. Däri instämmer jag fullkomligt med herr Sam Larsson. Vår svenska arbetslöshetspolitik ha vi ju i alla fall bedrivit under mer än ett decennium, och vi ha erfarenheter, som kristalliserat ut sig i denna verksamhet. Vi veta dessutom, att den svenska arbetslöshetspolitiken vid tidigare tillfällen bidragit till en betydligt snabbare återhämtning på arbetsmarknaden än som förekommit inom andra länder, som ha bedrivit arbetslöshetspolitik efter andra linjer. Detta är något, som vi ha faktisk erfarenhet om. Vi överge alltså vårt beprövade system till förmån för ett system, som — ja, vad är det för något? Såvitt jag kan se, kommer det nya systemet att betyda en kolossal utvidgning av understödsverksamheten utan stöd av arbetslinjen. Ty de arbeten, som här äro föreslagna, kunna icke tjäna understödsverksam-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

heten till stöd och till sanering och till kontroll. Vad en sådan understödsverksamhet får för följder, ha vi också erfarenhet om från andra länder, nämligen ifrån England och Tyskland. Den, som haft tillfälle att något studera dessa förhållanden på ort och ställe, måste önska, att vi bli bevarade från de olyckor, som ett sådant system kan föra med sig.

Jag återkommer till de båda motiv i statsverkspropositionen, som jag från början talade om. Det första motivet, att man skall försöka att på något sätt bryta konjunkturen o. s. v., förefaller mig vara synnerligen sympatiskt. Det är bara det, att jag inte kan ställa mig så optimistisk, som vederbörande här gjort. Det är en viss skillnad i fråga om optimism mellan de yttranden, som fällts av statsministern och socialministern, samt det, som finansministern fällt. Därvidlag vill jag säga, att jag helt och hållet lutar åt den mindre optimistiska sidan. Jag tror inte, att man kommer att uppnå någon avsevärd konjunkturförbättrande verkan men att det kan uppkomma en hel del skadeverkningar, som bli ganska bekymmersamma.

Det andra motivet återigen, att, av anledningar som förefalla mig inte så vidare tilltalande, mitt i en sådan här våldsam ekonomisk kris slå sönder den beprövade arbetslöshetspolitik, som vi hittills haft här i landet, kan jag inte med bästa vilja i världen finna sympatiskt. Det är ju så — och där vill jag också instämma med herr Larsson — att vi givetvis alla vilja försöka att spänna våra krafter och se till, att alla möjliga resurser, som vi förfoga över, skola användas för att hjälpa oss igenom denna kris och speciellt för att lindra arbetslösheten.

Men vad som här föreslås är icke rätta vägen, det kan inte hjälpas. Vi ha en gammal beprövad väg, och man skall väl inte överge den mitt under så svåra tider, som vi nu gå till mötes. Den väg, som här föreslås, kommer också att medföra, att den budget, som nu är uppgjord med uppbadande av alla resurser, sannolikt icke kommer att hålla, till följd av att understödsverksamheten kommer att få så mycket större proportioner, när man icke längre har ett stöd i den centrala administrationen och i reservarbetssystemet. Kommunernas finanser komma enligt min mening att skadas och försämrats. Regeringens förslag är enligt min bestämda och ärliga övertygelse icke till nytta utan till skada för Sveriges arbetare, det kommer att i hög grad försvåra den återhämtning av näringslivet, som vi i alla fall måste hoppas på, det kommer att medföra allvarliga skador för vårt folk, och det kommer enligt min uppfattning att öka den arbetslöshet, som man velat motverka på detta sätt.

Herr statsrådet **Möller**: Jag begärde ordet igen omedelbart endast för att ge en kort replik till den föregående ärade talaren.

Vad frågorna om hänvisningsförfarandet, om de s. k. kommunalarbetarna och byggnadsarbetarna, om konfliktdirektiven och allt detta beträffar, är det uppenbart, att den föregående talaren vet kolossalt mycket mer än jag, och det är kanske rimligt nog. Spörsmålen äro emellertid föremål för prövning av särskilt tillsatta sakkunniga, och jag hoppas, att de använda sitt förstånd lika bra som de flesta här i kammaren samt att man skall kunna ge sig till tåls med att få svar på de framställda frågorna till dess. Det är inte något annat som behövs. Vad man nu än tänker om regeringen, behöver man ändå inte tro, att den är så naiv, att den inte vet, att det existerar problem i detta sammanhang, och det är självfallet, att det ingår i regeringens skyldighet att undersöka de problemen och försöka lösa dem på ett så betryggande sätt som möjligt.

Nog förstår väl ändå herr Bagge, att det måste vara en överdrift, då han förutsätter, att därest det blir en allmän byggnadsarbetarstrejk, skola de

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

strejkande arbetarna anställas vid ifrågavarande byggen. Det förefaller mig var en så orimlig tanke — ja, kanske byggnadsarbetarna tro det, men att någon människa här i denna kammare skulle göra det, hade jag verkligen inte tänkt mig.

Sedan vill jag säga, att för de beräkningar om antalet anställda eller de möjligheter för anställning, som äro gjorda, har jag gjort en reservation, fastän jag är benägen att tro, att en noggrannare kalkyl skall visa, att de inte äro alltför felaktiga. Det tror jag mig lugnt kunna säga. Hur jag kommit till dessa siffror, det får ni också ursäkta, om jag inte talar om i dag. Jag förmodar, att jag, då det gäller addition och multiplikation, är ungefär lika skicklig som de föregående talarna, som yttrat sig i denna sak. Eftersom man inte behöver så mycket mer än de fyra enkla räknesätten, får man se sedan, vem det är, som på denna punkt får rätt. Vi utgå nu ifrån, att det kommer ur arbetslinjesynpunkt att bli ett kolossalt mycket större program än som ens är möjligt att få till stånd med hittillsvarande system. Ja, jag vet inte, om jag har anledning att nu ytterligare gå in på dessa spörsmål.

Jag medger, att jag är litet överraskad över att det kan vara så skadligt att sätta igång arbeten, som tycktes framgå av det sista anförandet. Kan det verkligen vara så farligt för samhället att sätta igång arbeten? Finns det inga faror alls förbundna med att *enskilda* anställa arbetare? Är det bara, när staten anställer arbetare, som alla dessa faror uppkomma? Det förefaller mig, som om man åtminstone borde modifiera sin kritik något, ty så orimliga verkningar eller sådana verkningar, som den föregående ärade talaren föreställde sig, har jag verkligen svårt att tro på.

Jag tror inte heller, att man skall utgå ifrån, att arbetena i stort sett bli av den karaktären, att de inte kunna nedläggas igen, därest det skulle visa sig lämpligt. Ja, vissa arbeten kunna naturligtvis icke nedläggas — det ligger i sakens natur — men det kommer att bli en mycket stor post arbeten, vilka precis som arbetslöshetskommissionens arbeten kunna nedläggas, om konjunkturerna skulle ljusna. Nu skall man för övrigt inte inbilla sig, att arbetslöshetskommissionens arbeten, så fort konjunkturerna ljusna, bara kunna nedläggas. Vi ha haft före ganska stora krav på anslag just till *fullbordande* av arbetslöshetskommissionens arbeten, då man egentligen inte ansåg, att de ur arbetslöshetssynpunkt skulle vara behövliga, som riksdagen i alla fall har beviljat.

Alla de andra spörsmålen tror jag emellertid, att vi mycket fruktbarare kunna diskutera, när förslagen ligga utformade mera i detalj. Jag gör inte anspråk på att i dag kunna lugna alla de farhågor, som här äro uttalade, men jag tror, att i varje fall större delen av dessa farhågor äro i stort sett obefogade, och jag tror, att detta skall komma att visa sig, när det hela, som sagt, ligger mera slutgiltigt utformat.

Jag vill påpeka, att det förefaller, som om man vill göra kommunalarbetarnas och byggnadsarbetarnas löner till ett huvudnummer i agitationen mot regeringsförslaget. Det var det tema, på vilket den föregående ärade talaren spann, och det var samma tema, på vilket herr Larsson också spann. Därest mina beräkningar angående antalet sysselsatta arbetare hålla streck, borde redan därav framgå, att byggnadsarbetarna och kommunalarbetarna inte kunna komma att spela bland de grupper, som kunna komma att anställas, den dominerande roll, som man här i likhet med professor Heckscher tycks föreställa sig. Det är naturligtvis orimligt, och för mig vore det en nyhet, om det vore så, att varje arbete, som en kommun utför, skulle utföras efter kommunalarbetaravtalet. Det har jag inte haft kännedom om, och jag tycker, att det är en mycket besynnerlig föreställning. Jag har för mig, att i många fall

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kommunerna lämna ut arbeten på entreprenad t. ex., där kommunalarbetarlönerna, som man här fruktar, inte tillämpas. Jag tror nog, att man kan vänta sig, att det kan finnas lösningar även på dessa problem, som inte äro oacceptabla.

Jag hade dock verkligen mera trott, att kommunalarbetarna skulle komma att göra invändningar mot detta arbetsprogram och att de skulle komma att säga, att med detta arbetsprogram konsumera ni i förväg våra arbetstillfällen. Det trodde jag skulle bli den allvarligaste anmärkningen mot en utvidgning av de kommunala arbetena, och icke detta, att man nu skulle på ett alldeles särskilt sätt understödja s. k. monopollöner eller något sådant. Jag tror, som sagt, att man nu i första upphetsningen något överdriver.

Det är min bestämda övertygelse, att om den svenska riksdagen inte förstår, att tiden kräver vissa krafttag, utan låter utvecklingen glida ungefär hur som helst, då komma vi fram till ohållbara förhållanden i vårt land. Om vi däremot verkligen göra gemensamt en kraftansträngning, som herr Larsson talade om och som regeringen har visat på — naturligtvis med alla de nyansskillnader, som i övrigt kunna finnas — är det min övertygelse, att vi i hög grad kunna återväcka hoppet i vårt land bland nu fullständigt modlösa massor av människor, och det är också min övertygelse, att vi därigenom göra land och folk den största tjänst, som vi i ett läge som detta kunna göra.

Herr Boman: Herr talman, mina herrar! För många år sedan lyssnade jag i andra kammaren på en remissdebatt, då en tidigare socialdemokratisk finansminister hade att försvara sig mot anfall från sina partivänner — ja, de kallades kanske då för vänstersocialister — för att han i sitt budgetförslag icke i tillräcklig grad skulle ha beskattat förmögenheter och inkomster. Det anförande, som denne socialdemokratiske finansminister, herr Thorsson, då höll, fann jag så pass anmärkningsvärt, att jag har letat rätt på detsamma, och jag skall nu tillåta mig att citera det. Herr Thorsson sade: »Jag har tillåtit mig att säga, att vi trots herr Hages försäkringar om de lindriga skatterna här i landet jämfört med andra länder dock äro inne på en beskattning, som har sträckt sig ganska långt. Förutom de stegrade statskatterna råder en avgjord stegring av de kommunala skatterna, och det är uppenbart, att man under sådana förhållanden måste vidtaga vissa förberedande utredningar och undersökningar, innan man pålägger nya eller skärper redan utgående skatter på ett sådant sätt, att man därigenom helt enkelt förkväver näringslivet.» Hos denne finansminister fanns sålunda förståelse för att näringslivet icke kan tåla allt för hård skattebelastning. Dylikt omöjliggör kapitalbildningen och förlamar därmed företagsamheten. Vår nuvarande finansminister synes tro, att det är möjligt att i stället för förlamad enskild företagsamhet sätta statlig verksamhet.

Finansministerns anförande i dag gick ut på att visa, att beskattningen å inkomst och förmögenhet i Sverige vore särskilt lindrig, jämfört med andra länder, men jag tror icke, att han tog tillräcklig hänsyn till den tunga kommunalbeskattningen, som helt och hållet är grundad på inkomst och förmögenhet. Under de svåra inflationsåren utgick den direkta beskattningen till större eller ungefär samma belopp som den indirekta skatten. När deflationen bröt in, insågs omöjligheten av att upprätthålla en dylik relation utan allvarlig fara för vårt lands näringsliv, och såsom framgår av en tabell, intagen i statsverkspropositionen, har den procentuella andelen för den direkta beskattningen från 1924/1925 till 1932/1933 växlat mellan 28.2 procent och 34.6 procent och utgjorde i senaste statsregleringen i fjol 28.2 procent —

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

denna låga siffra naturligtvis beroende på en fortgående minskning i inkomsterna framför allt av rörelse och kapital.

I den nu framlagda statsverkspropositionen förutsättes en sänkning i såväl det absoluta talet för indirekt beskattning som den procentuella andelen därför, under det att direkta skatter stegras såväl relativt som absolut. Det är egentligen på tullmedlen, som minskningen beräknas inträda, då tillfölje god skörd inkomst av spannmåls- och sockertull nästan försvinner, under det att de nya indirekta skatter, som föreslås skola skärpas, drabba ganska umbärliga lyxartiklar, såsom tobak, spirituosa och maldrycker.

Jag vill ingalunda bestrida, att i nuvarande budgetläge den föreslagna höjningen av den utgående inkomst- och förmögenhetsskatten från 145 procent till 165 procent av skattens grundbelopp kan vara försvarbar eller nödvändig, men jag vill erinra om att när skatten infördes och det bestämdes, att $\frac{1}{100}$ av förmögenheten skulle läggas till verkliga inkomsten, var motiveeringen den, att inkomst från förmögenhet ägde en större skattekraft än inkomst av arbete och tjänst. Att nu, när så många och stora förmögenheter icke alls lämna någon inkomst, skärpa denna beskattning, är nog i någon mån betänkligt.

Än betänkligare förefaller mig emellertid den nya förmögenhetsskatten — arvsskatten. Då jag emellertid först i går blev i tillfälle att genomläsa propositionen, är det svårt för mig att göra några bestämda uttalanden. Jag vill emellertid påpeka, att den lockande uppställningen med de 20,000 kronornas skattefrihet kommer att inbjuda till kringgående av lagen. Genom den enkla åtgärden att till 3 eller 4 personer lämna gåvor å 20,000 kronor, som ju äro skattefria och efter propositionen kunna fullgöras vartannat år, kan man eliminera bort denna arvsskatt. Jag är alldeles säker på att vårt lands skickliga advokater komma att finna många utvägar att komma ifrån denna skatt.

Beträffande finansministerns motivering för skatten, nämligen att andra rikare länder, som på grund av världskriget hade förstört sina finanser, hava högre arvsskatt, vill jag säga, att den motiveringen synes mig icke vara tillräcklig. I vårt land, där ägare av större förmögenheter äro både absolut och relativt få, torde uttagande av en dylik arvsskatt leda till att i och för skattens erläggande dödsboets tillgångar i mer eller mindre skuldsatta fastigheter, stads- och lantegendomar, och till större eller mindre del belånade aktier måste komma att realiseras med allvarlig inverkan på fastighets- och aktiemarknaden — sålunda direkt kapitalförstörande. En utväg, som propositionen anvisar om fördelning av skattens erläggande på en följd av år, kan väl något mildra dess ogynnsamma verkan, men ingalunda undanröja den.

Med vad jag nu anfört vill jag ingalunda säga, att man icke i en svår kristid behöve vidtaga någon skärpning av nu utgående skatter, men i så fall ingalunda av det mått, som innefattas i det framlagda förslaget.

Hur går det emellertid, om en fördelning av skatten på flera år i större omfattning kommer till stånd, med skattens förutsatta användbarhet i och för snabb amortering av den extra upplåning, som skall äga rum för att finansiera de arbeten, som skola ersätta nuvarande reserv- och beredskapsarbeten? Då emellertid om dessa arbeten en föregående talare, herr Bagge, nyss har gjort ett mera fullständigt uttalande, i vilket jag kan instämma, kan jag yttra mig ganska kort därom. De ifrågasatta statsarbetena synas skola omfatta jämväl uppförande av bostadshus såväl i Stockholm som å andra orter, och ehuru det icke direkt utsäges, är det väl meningen, att även avtalsenliga löner skola utgå. Av socialministern fingo vi nu höra, att man tänkte sig särskilda avtal, men avtalsenliga löner skall det nog i alla

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

händelser vara. Allmänt känt är emellertid, att arbetslönerna inom byggnadsfacket äro de kanske högsta, som förekomma, liksom att där rådande avtal nu äro uppsagda. Är det verkligen meningen att genom ett statsin- gripande söka förhindra dessa löners anpassning till en rimligare nivå? Av det nu gjorda uttalandet av socialministern fingo vi visserligen veta, att det naturligtvis icke kan komma i fråga att vid en arbetskonflikt igångsätta arbeten. Men det hindrar icke, att tillvaron av ett beslut om ifrågavarande arbeten ganska säkert kommer att försvåra en uppgörelse i lönefrågan. I varje fall synes ett uttalande i statsverkspropositionen på sid. 4 i delen »Utgif- terna» antyda, att de äro avsedda att hindra lönenedsättning. Uttalandet lyder: »Nedpressningen i arbetslönerna har icke framkallat den ökade före- tagsamhet, som ställts i utsikt.» Att ökad företagsamhet skulle ha ställts i utsikt vid krav och förhandlingar om lönesänkningar är mig obekant. Där- emot har det förekommit meddelande om att viss verksamhet måste nedläg- gas, om ej lönereduktion kan ernås. Sådant har också timat, men detta är väl något helt annat.

Jag läste för en tid sedan i en arbetartidning: »Arbetsgivarna utmana ar- betarna inom byggnadsbranschen, kräva 20 procent lönesänkning.» Även om en sådan lönesänkning komme till stånd, bleve nog lönenivån bland de hög- sta, så att utmaningen väl ej är så farlig. Vad jag däremot skulle vilja beteckna nästan som en utmaning mot samhället, är en företeelse, som ny- ligen blottats i min hemstad. De där arbetande auktoriserade rörläggarfir- morna ha bildat en ring, och de bestämma inom sig, vem som skall erhålla en utbjuden entreprenad. Övriga firmor få blott ingiva skenanbud. Anordnin- gen kan endast tänkas genomförd i samförstånd med arbetarna, vilkas löner höra till de högsta inom byggnadsfacket. Tilldragelsen får nog också ses i samband med att Göteborgs gasverksstyrelse, som meddelar auktori- seringen, på sin tid berövade en oförvitlig rörläggarfirma rätten att utföra rörlägggararbeten, då firman kommit i strid med sina arbetare. Saken ledde till skadeståndskrav mot staden, och staden blev ålagd att utgiva skade- stånd.

Hur majoriteten i de stora städernas arbetsstyrelser är sammansatt, är nog allmänt bekant. Jag vet inte, om något motsvarande förekommer på andra orter, men en privilegierad monopolställning inbjuder alltid till frestelse för maktmissbruk. Vid de synnerligen betydande rörlägningsarbeten, som höra till ett modernt bostadshus, bli kostnaderna härför en ej oviktig faktor i byggnadens pris och hyresvärde.

Slutligen anser jag mig böra beröra Kungl. Maj:ts förslag beträffande dyrtidstilläggen. Det föreslås nu, att dessa för budgetåret skulle utgå efter ett indextal av 156, oaktat indextalet den 1 januari 1933 var 154. Detta är första gången, som dyrtidstilläggen av Kungl. Maj:t föreslås att utgå efter ett högre indextal än det, som sist var känt, och förvandlar, såvitt jag för- står, dyrtidstilläggen till fasta lönstillägg. Förslaget är så mycket mer an- märkningsvärt, som det samtidigt i statsverkspropositionen meddelas, att anslagen till icke ordinarie personal nedsättas med omkring 10 procent, vil- ket väl knappast kan ske enbart medelst personalindragning.

Finansministerns motivering för bibehållande av siffran 156 anges vara ovisshet om den kommande utvecklingen. Ja, naturligtvis är framtiden all- tid oviss, men då av de faktorer, som grunda indextalet, hyresindex — det högsta i serien — 206 bibehöll sig oförändrat den 1 januari 1933, fastän hyrorna notoriskt säkerligen ha sänkts den 1 oktober 1932 med bortemot 10 procent, i varje fall för stora grupper av lägenheter och däribland även de mindre — att denna sänkning icke beaktats, beror på att officiella sifferupp-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gifter därom icke hade hunnit inkomma — talar sannolikheten för att totalindextalet ytterligare kommer att sjunka till den 1 april 1933, även om posten skatter då måste höjas. Nedgår indextalet ytterligare tre enheter, skulle detta betyda en reduktion av dyrtidstilläggen från 10 till 7 procent vid statens reglerade verk och innebära en besparing i runt tal av 18 miljoner kronor. Den budgetära betydelsen härav är sålunda avsevärd, men än viktigare anser jag vara den psykologiska betydelsen av att det i riksdagen finns förståelse för att den stela lönepolitiken i landet måste ändras. Vårt land liksom andra länder har blivit fattigare. Det är omöjligt att upprätthålla den löne- och levnadsstandard, som vi haft förmånen att nu länge åtnjuta. Alla samhällsklasser måste nog finna sig i att sänka sin levnadsstandard.

Sverige, som i så hög grad för sin handelsbalans och valuta är beroende av exportindustriernas och sjöfartens konkurrensförmåga gentemot andra länder, behöver en lägre lönenivå. Dennas inträdande kan fördröjas genom statsmakternas åtgöranden, men utvecklingen kan inte hindras. På det ekonomiska livets lagar råda icke regering och riksdag. En mjuk och snabb anpassning kan minska arbetslösheten eller hindra dess stegring och göra det lättare att komma med i utvecklingen, då en gång ljusare tider stunda.

På hemställen av herr talmannen beslöt kammaren nu, att den fortsatta överläggningen angående ifrågakvarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 28, 29, 39 och 40 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 24, av herr *Stendahl*, angående underställning av sådana kommunala beslut, som avse att bereda skattskyldig medlem av kommunen eller ock annan särskilda förmåner; samt

nr 25, av herr *Mellén*, om kostnadsfri upplåtelse till Dals-Eds församling av en tomt å kronohemmanet Västra Ed i Dals-Eds socken.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Kammaren åtskildes kl. 4.36 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

*Statverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr **Bergman**: Herr talman! Under fjolårets remissdebatt uttryckte jag ett beklagande, att genom omständigheternas makt det skulle behöva sitta en minoritetsregering. Det riktiga hade i så provande tider, då nationens väl och ve stod på spel, varit, att alla ansvarskännande partier samlat sig till gemensam lösning av de stora välfärdsfrågorna. Man kan måhända ha anledning att upprepa detta beklagande i år. Motiveringen är i ett avseende starkare än i fjol, däri nämligen, att tidens allvarskrav nu äro ännu mera tvingande, än de voro då. I ett annat avseende kan man måhända säga, att motiveringen är svagare, i det att ju ur vissa synpunkter det finns mindre anledning att göra anmärkning därpå, att en socialdemokratisk regering har intagit platsen, då ju det socialdemokratiska partiet, ehuru icke i majoritet, dock sedan flera år är riksdagens största parti och dessutom har vunnit ytterligare förstärkning vid 1932 års val. Men det vore dock önskvärt, om just de stora nationella välfärdsfrågorna kunde lösas efter en av samtliga ansvarskännande grupper inom riksdagen gemensamt uppgjord plan, så allvarlig som situationen nu är och så mycket som står på spel, om äventyrligheter begås.

Då riksdagens och säkerligen också svenska folkets majoritet icke torde vara benägen för vare sig reaktion eller stillastående, så borde givetvis en sådan samling — det säger sig självt — gravitera åt vänster. Den socialdemokratiska regeringen, som nu sitter vid styret, har visserligen på det sättet en starkare ställning än den förra regeringen hade, därför att den, som sagt, framgått ur riksdagens största parti, men dess utsikter att lotsa statskeppet fram i nu rådande storm måste bli beroende på dess klokhet vid navigeringen. Den största faran med en ensidigt socialdemokratisk regering ligger i den bristande tilltro, varmed en ekonomisk politik, förd av socialdemokratien, mötes i vida kretsar inom och utom vårt land. En bristande tilltro till soliditeten i vår ekonomiska politik är ganska farlig. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ytrade i dag på förmiddagen, säkerligen med ett slags känsla av detta: »Det finns ingen missstro till svenska statens finanser.» Det vore väl, om hans ord till fullo besannades; det önska vi säkert allesammans. Jag tror också, att än så länge på grund av vårt samhälles hittillsvarande soliditet förtroende finns i rätt hög grad, men jag fruktar att detta förtroende efter kändedomen om årets finansplan kommer att i ej ringa mån försvagas. Ännu är väl icke så mycket spolierat av våra värden, men det förefaller som vi skulle vara på hastig väg utför ett allt brantare sluttande plan.

Då jag talar om önskvärdheten av en samverkan mellan olika partier, så menar jag därmed ingalunda någon s. k. borgerlig samling med uteslutande av det socialdemokratiska partiet. Detta parti skulle tvärtom göra stor nytta i en verkligt nationell samling såsom socialt pådrivande element. Högerens insats är dess starka betänksamhet mot alla äventyrligheter. Men det är de pro-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gressiva elementen, som måste ha övervikt i enlighet icke blott med ställningen vid valen utan i själva verket även med sakens egen natur. Det är ju så, att högern ofta har benägenhet att gå för långt i sin motsättning mot även goda och nyttiga reformuppslag och sådana som icke med rätta kunna betecknas som äventyrliga. Det måste alltså vara de progressiva elementen, som dock ytterst fälla avgörandet. Det måste med andra ord bli en borgerlig vänsterpolitik, under vilken firmabeteckning den än förverkligas. Vi ha en socialdemokratisk regering, men då riksdagens majoritet ju icke är socialdemokratisk, måste givetvis de ensidigt socialdemokratiska projekten bli avvisade av riksdagen.

Vad nu beträffar skillnaden mellan den borgerliga vänstern och socialdemokratien, är det ju så, att vi bägge vilja i möjligaste mån avskaffa fattigdomen och åstadkomma allmänt välstånd. Vi vilja framför allt nu avhjälpa den föreliggande nöden — det tar jag för givet, att alla partier vilja. Men vi tro för vår del icke, att den socialdemokratiska vägen leder till det eftersträfvade målet. Genom att lägga hinder i vägen för den fria företagsamheten och allt mer samla kapitalet i det allmännas hand för att användas till löpande utgifter bidrager man enligt vår mening till utbredning av den allmänna fattigdomen i stället för vad vi dock åsyfta, som ju är allmänt välstånd, och det är en dålig tröst på vägen mot detta elände att söka sin uppbyggelse i statsrådet Wigforss' bevingade ord från 1928, att »fattigdomen bäres med mera jämnmod, om den delas av alla», ett ord som för fem år sedan blev så ödesdigert för hans eget parti. När statsrådet då motionsvis framlade sin favoriserade tanke på konfiskation av en betydande del av kvarlåtenskapen efter avlidna mer eller mindre förmögna personer, så blev den motionen, som vi minnas, mycket farlig för hans eget parti i det kort därefter följande valet. Djupt ner i arbetarkretsarna ställde man sig avvisande mot vad som då föreslogs. Vis av denna skada och säkerligen också besjälad av större ansvarskänsla i sin nuvarande ställning, har statsrådet denna gång gått försiktigare till väga. Det som nu föreslås, är ju någonting helt annat än den arvskonfiskation som förelåg 1928 och som då blev så grundligt söndersmulad i riksdagsdebatten.

Den borgerliga vänstern deklarerade vid det tillfället med all önskvärd tydlighet sin ställning så, att den förklarade sig icke vara principiell motståndare till en skärpt arvsbeskattning, därest denna med hänsyn till statens behov vore oundgänglig, men den ville icke vara med om den med dåvarande motivering och i då föreliggande form. De stora inkomsterna och förmögenheterna måste starkt beskattas i det allmännas intresse, därom råder mellan den borgerliga vänstern och socialdemokratien ingen principiell meningsskiljaktighet, men denna beskattning måste givetvis ske på sätt, som icke motverkar dess syfte.

Jag sade, att det som nu föreligger är försiktigare lagt. Det är nu fråga om en mindre beskärning än man då kunde läsa ut ur motionerna, och förslaget är även i flera andra avseenden försiktigare lagt. Men i ett avseende är statsrådet Wigforss' förslag i arvsskattefrågan 1933 sämre än riksdagsmannen Wigforss' förslag i samma fråga 1928: Då ville han nämligen, att de konfiskerade delarna av arven skulle väl förvaltas och göras varaktigt fruktbarande för framtiden, men i dag vill han dela ut dem för löpande utgifter. Detta är en ganska väsentlig skillnad och en skillnad till det sämre.

Man frågar sig inför det nu föreliggande förslaget också: Är det praktiskt, då man ser de starkt sjunkande inkomst- och förmögenhetsvärdena just nu, att ytterligare i så hög grad som här dock föreslagits även i den modifierade form, i vilken förslaget nu föreligger, minska det kapital, som den enskilda företagsamheten kan ha till sitt förfogande? Riskerar man inte mer än man

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vinner? Kapitalet har i vår flygande tid vingar, och man kan riskera, att det inför sådana utsikter sätter sig i säkerhet utomlands eller genom diverse manipulationer, som torde bli svåra att förhindra, söker göra sig oåtkomligt. Till sådana manipulationer finns det många möjligheter. Om man läser det förslag, som nu föreligger, finner man, att dessa möjligheter visst icke äro uteslutna, och kryphålen förefalla att vara ganska rymliga. Gent emot erinringar om en kapitalflykt, som kan bli följden av sådana åtgärder som föreslås, har man, så vitt jag sett, på socialdemokratiskt håll icke haft något annat svar än en stark indignation mot dem som göra sig skyldiga till sådana manipulationer. Det är visst icke underligt, att man indignerar sig över detta. Dylika företeelser äro varken vackra eller patriotiska, men den avgörande frågan är: kan man effektivt hindra dem? och ifall det icke kan ske: är det då klokt att tillskapa sådana förhållanden, att denna lika osympatiska som ödesdigra kapitalflykt provoceras? Detta är själva den springande punkten i denna sak, synes det mig.

Som sagt, vi motsätta oss under nuvarande förhållanden icke en viss beskärning av större arvfallna förmögenheter. Vi äro sålunda icke beredda att avslå allt vad som här föreslås, men det torde behöva företagas åtskilliga modifikationer både i det ena och andra avseendet, innan man kan få en borgerlig vänster att gå med på förslaget. Den ifrågasatta beskattningen måste ske på ändamålsenligt sätt, den måste konstrueras så, att den icke medför risker för landets tillgångar, kredit, valuta och företagsamhet. I sådana tider som dessa smälta förmögenheterna ner redan genom omständigheter, oberoende av den enskildes omtanke, och det är knappast tidsenligt att då försvaga hågen att samla och förkovra sparmedel. Det framlagda förslaget motiveras med dagens nödläge. De som voro med 1928 kanske minnas, att när den då föreliggande arvsmotionen var före, sade den borgerliga vänstern, att vi kunna acceptera en skärpt arvsbeskattning, under förutsättning att staten behöver den. Den hittills erkända skatteprincipen har ju alltid varit den, att staten icke pålägger skatt annat än när staten är i behov därav. Då var det emellertid icke fråga om detta, utan då gällde det att »utjämna förmögenhetsförhållandena» i landet, oavsett statens behov. Nu befinner sig verkligen staten i ett nödläge, och då kan man ju säga, att de indikationer föreligga, som vi då förklarade vara förutsättningen för att vi skulle vara med om att höja arvs-skatten. Men det är ju meningen, att den föreslagna lagen skall bli varaktigt bestående? Så vitt jag sett, tycks det vara meningen, och dagens nödläge är således efter all sannolikhet endast anledningen, men icke huvudmotivet till propositionen. Huvudmotivet är nog, trots allt, det gamla från 1928: man vill med andra ord avhända förmögna människor en väsentlig del av deras egendom. När vi nu, i händelse dagens nödläge kräver det, på visst sätt och i viss mån äro med om förslaget, så frågar jag: vore det inte riktigt och bättre överensstämmande med anledningen till denna proposition att låta skatthöjningen vara övergående och gälla endast vissa år? Det beräknas ju, att av de medel, som beräknas komma in genom den höjda arvsskatten, skulle vad man nu måste upplåna för arbetslöshetens bekämpande återbetalas på fyra år. Under sådana förhållanden förefaller det, som om den nya arvsskattelagen i konsekvens därmed borde få endast provisorisk giltighet för den tid som erfordras med hänsyn till det nämnda länebehovet. Den borde alltså gälla endast för fyra eller kanske för säkerhets skull fem års tid.

Man har ofta åberopat Englands exempel. Vi hade ju 1928 mycken diskussion om England, men det visade sig, att när man då åberopade Englands liberaler, hade man missförstått dem ganska grundligt. Detta uppvisades till fullkomlig evidens i debatten 1928. Vad beträffar själva beskattningen,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

är det ju att märka, att England har en kvarlåtenskapsbeskattning och en ganska skarp sådan, men för det första har England icke någon annan förmögenhetsbeskattning, som vi däremot ha. Här vill man däremot införa denna hårda arvsbeskattning efter engelskt mönster men samtidigt bibehålla vår förutvarande förmögenhetsbeskattning. Man kan då knappast åberopa att England har en principiellt strängare beskattning av förmögenheten än vi. För det andra är det att märka, att England haft alldeles utomordentliga svårigheter under och efter världskriget, då det ådrog sig oerhörda skulder och ovillkorligen måste taga till vilka medel som helst för att få in penningar för det omedelbara behovet under kriget och därefter, icke minst för arbetslösheten, som ju där förekommer i långt högre grad än här. Detta förklarar ju till fullo vad man där gjort, och ändå har man alltjämt ingen annan förmögenhetsbeskattning i England än arvsbeskattningen.

Vidare är det en annan skillnad mellan England och Sverige, som man bör lägga märke till. I England har denna beskattning blivit mycket lindrigare lagd på jordbruksfastigheter. Här är det, såvitt jag kunnat se, icke meningen, att den nya arvsbeskattningen skulle läggas med lindrigare belastningar på jordbruket, men i dessa nödtider för landets jordbrukare är ju detta en betänkelig sak. Skall den höjda arvsskatten införas, borde man väl följa Englands exempel även i detta avseende och lägga en lindrigare skatt på jordbruksfastigheterna än på annan förmögenhet. För övrigt är det ju en mycket svår fråga, hur man skall taga ut dessa skatter. Vi ha ju sett åtskilliga varnande exempel redan under nuvarande arvsbeskattning, t. ex. vad vissa fideikommiss beträffar. Jag erinrar mig ett fall från några år tillbaka, då en person, som enligt gällande bestämmelser skulle tillträda ett fideikommiss, tiggde och bad hos Kungl. Maj:t, att han skulle slippa. Han gick inte i land med det. Han kunde icke betala den oerhörda arvsskatt, som ju redan nu drabbar stora arvfallna egendomar. Den utgjorde i detta fall c:a 250,000 kronor. Men Kungl. Maj:t avtog framställningen. Han var tvungen att tillträda fideikommisset och fick ingen dispens. Vad blev följden? Det blev, att han, som icke på annat sätt kunde åstadkomma det behövliga kapitalet, fick skövla skogen, till skada för framtiden spoliera ett stort skogsområde. Kan detta vara lämpligt ur nationalekonomisk synpunkt? Det man vinner på ena hållet, förstör man på det andra genom det sätt, varpå dylika skattemedel stundom måste anskaffas.

Nu har — det medges — Kungl. Maj:t i propositionen försökt ta hänsyn till sådant genom att stipulera vissa uppskovsmöjligheter, men om egendomen i alla fall under sådana tider som dessa ger dålig avkastning, betyder uppskovet i många fall icke någon verklig lättnad. Experter på dessa områden ha bättre reda härpå än jag, och de torde komma i tillfälle att yttra sig om saken under dess vidare behandling.

Nu är det ju meningen att genom mycket stora lån åstadkomma medel till det omedelbara dagsbehovet i avseende å den arbetslöshet om vilken vi alla känna att den är dagens stora fråga. Sveriges statsskuld har förut hört till de minsta, jämförd med de flesta andra länders. Vi ha också haft ett fast grundat rykte för särdeles pålitlig ekonomisk soliditet. Statsskulden har emellertid sedan 1900-talets början i det närmaste fyrdubblats. Den är nu omkring 2 miljarder, och blir den finansplan, som i dag diskuteras, antagen av riksdagen, uppstår en våldsammare ökning av vår statsskuld än någonsin förr i vår historia förekommit med därav följande sänkning av vår ekonomiska prestige i världen. Upplåning blir naturligtvis nödvändig under nuvarande förhållanden, det är inte fråga om det, men vad det gäller är, om den blir nödvändig i så stor utsträckning, som här föreslås. Allt måste göras, förefal-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ler det mig, för att på andra vägar än skuldsättningens anskaffa de nödiga medlen.

Hela denna finansplan har fått vitsord för en fantasirikedom, en djärvhet, en ungdomlig företagsamhet, som ju alltsammans är i många fall sympatiska egenskaper, men som, när det är fråga om statsfinanser, också har en annan sida. Emellertid finner man en anmärkningsvärd brist på dristighet när det gäller vissa andra möjligheter att skaffa pengar, en valhänthet, som förefaller mer än besynnerlig i jämförelse med den synnerligen ogenerade djärvhet, som finns på andra punkter. Herr Åkerberg, som hade ordet på förmiddagen, yttrade, att det fanns ingen annan utväg än den föreslagna stora skuldsättningen, den vore absolut nödvändig, och herr Wigforss var ju inne på samma tankegång i sitt införande, ehuru han kanske icke uttryckte det lika positivt. Jo, det finns andra möjligheter, och jag skall be att få visa på några. De pålägg, som ha gjorts i avseende å en massa mer allmänt brukade lyxartiklar, onödiga och skadliga varor, äro så små, att de knappt äro värda att tala om, när det gäller denna stora budget och om man jämför dem med vad som förekommer i andra länder, icke minst det av regeringen så gärna åberopade England. Då särskilt detta land anförts som ett stort exempel för oss, när det är fråga om arvsbeskattning och överhuvud taget social lagstiftning och åtgärder till förbättrande av arbetarbefolkningens ställning och arbetslöshetens avhjälpande o. s. v., borde man väl också taga någon hänsyn till Englands exempel i det avseende, jag nu kommer att yttra mig om, nämligen i avseende å vissa konsumtionsvaror, som äro fullkomligt onödiga, onyttiga och skadliga: spirituosa, öl, vin, tobak m. m. Ja, vi ha redan en beskattning på detta, och viingo en obetydlig ökning i fjol. Då jag för min del i fjol tillät mig att väcka en motion om 6 kronors tillägg per liter till spirituaskatten, tyckte man detta var orimligt, och riksdagen biföll då förslaget endast så till vida, att den tog en sjättedel av det föreslagna. Det blev en kronas höjning. 6 kronor låter alltså orimligt här i Sverige, men det är ju en småsak mot vad man tillåter sig i England och i vårt grannland Danmark. För några år sedan — jag vill minnas det var 1917 — överraskades en vacker dag köpenhamnarna och övriga danskar av en plötslig skattehöjning, så stark att t. ex. akvaviten, som förut hade kostat c:a en krona per liter, om jag räknar om det till det mått, som användes i Sverige, helt plötsligt kostade 13 å 14 kronor. Det var en radikal ministär, som då satt, jag vill minnas att Zahle var statsminister, i varje fall var det inrikesministern Rode, som närmast stod för detta. Regeringen hade fått vissa provisoriska fullmakter under kristiden, som den begagnade sig av, men riksdagen har ju alltid sedan godkänt åtgärden. Och trots att det är många år sedan dess, har man aldrig funnit anledning att väsentligt sänka denna beskattning, som befunnits ha haft utmärkta verkningar i flera avseenden.

Vad har resultatet blivit av detta i Danmark? Jo, att konsumtionen av spirituosa sjunkit med mer än 80 procent. Ja, då säga väl herrarna: är det något att efterlikna nu, då det gäller att skaffa staten inkomst? Om konsumtionen sjunker så mycket, så får man ju inte några inkomster på det sättet. Jo, det var just vad man fick där nere. Förut hade danska staten omkring 16 miljoners behållning av den inkomstkällan, men efter detta fick staten, trots den oerhörda sänkningen av konsumtionen, omkring 64 miljoner (1929 års siffra, om jag ej missminner mig), alltså inkomsterna ha fyrdubblats. Och i England har man försökt samma metod efter kriget. Där kostar spirituosa mycket, mycket mera än här. Omräknat till liter blir priset i England c:a 16—17 svenska kronor. Och det är inte bara spirituosa, som det gäller. På ölet har man ungefär fyrdubblat priset i England, i Danmark har

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man ungefär dubbel beskattning och i Norge också nära dubbel, jämförd med den svenska pilsnerbeskattningen.

Nu föreslår ju Kungl. Maj:t några, om än så förfärligt försiktiga höjningar. Man vet inte, av vilken anledning det friska humöret har strejkat, då man kommit till detta kapitel. Vad har anledningen varit, att man icke föreslagit att taga ut litet mera av ölet? Där föreslås nu på sin höjd att det skulle bli omkring två öres tillägg per pilsnerhalva, men varför kan man inte taga en femöring? Det vore väl ingen orimlighet. Endast en sådan höjning skulle sannolikt medföra 15 å 16 miljoner kronor i ökad skatteintäkt, för att nu inte tala om vad man kunde taga in på egentlig spirituosa, även med hänsyn tagen till sannolikt minskad konsumtion.

Nu säges det: Om man gjorde dessa varor dyrare, skulle detta medföra en fruktansvärd smuggling och hembränning. Vad Danmark beträffar, har man förklarat framgången på det sättet, att man erinrar om att landet har en så liten och lättbevakad kust, medan bevakningen är svårare hos oss. Detta är naturligtvis riktigt. Men England är mera vikskuret och har besvärligare och längre kuster än Danmark. Där skulle det alltså vara lätt att smuggla i jämförelse med Danmark. Där har mellertid inte alls någon större smuggling uppkommit. Men det är klart, att denna fara i viss mån möter i vårt land, särskilt i norrländska bygder, och i Stockholms skärgård. Men är det verkligen en förnuftig väg att möta smuggling och hembränning med affärskonkurrens, så att man bjuder på billigare varor i den lagliga handeln än i den olagliga? Det är dock detta som rekommenderas, när man varnar för alla förhöjningar. Nej, det är inte den rätta vägen, ty naturligtvis inrättar sig den olaga handeln i prisläget efter den laga. Skall man följa metoden med affärskonkurrens, måste man till sist gå ned till närheten av självkostnadspriset för att vinna något resultat. Och detta bleve sannerligen icke till fördel för nykterheten.

Den olaga handeln skall man möta med alla maktmedel, som samhället förfogar över. Samhället tager in så kolossala inkomster av alkoholhanteringen, att man, helst med den ytterligare beskattning jag förordar, måste ha råd att ordentligt övervaka alkohollagstiftningens effektivitet. I detta avseende brister ofantligt mycket, och jag skall be att i detta sammanhang få göra en liten anmärkning även mot statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet i denna punkt. Han har ju som bekant nödgats göra stora indragningar i sin huvudtitel; vi förstå ju detta, och han kommer i avseende på flertalet av dessa besparingsåtgärder visst icke att klandras. Han har inte haft annat val. På en och annan punkt förvånas man dock över indragningen. Det finns, som bekant, en nyligen bildad och mycket verksam rikskommitté för den olaga rusdryckshanteringens bekämpande. Denna kommitté har genom sin propaganda åstadkommit en stark opinion mot denna hantering, särskilt i arbetarkretsar. Det är närmast fackföreningarna, som tagit hand om denna sak, och det är på »Folkets hus» i olika delar av landet, som de stora opinionsmötena i allmänhet synas ha hållits. Man har i ord och bild drivit en kraftig propaganda. Till detta ändamål fick kommittén i fjol 26,000 kronors anslag. I år drages märkvärdigt nog detta anslag helt och hållet in. Man säger sig vara rädd för smuggling och annan olaga hantering. Är det då tidsenligt att draga in anslaget till opinionsbildningen mot sådan hantering?

Regeringen har visserligen på en annan punkt haft ögonen uppe i detta avseende och sört för att det blir anslag till tullens åtgärder för uppdragande av smuggling. Även där skulle dock behövas ännu effektivare åtgärder. Mot hembränningen kan jag icke se att man berett sig på något inskridande. Åtminstone borde man väl ha uppmuntrat den propaganda som drivits däremot.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Då denna bedrivits framför allt i arbetarvärlden och av de socialdemokratiska organisationerna, skulle man icke ha väntat av denna regering att den visat sådan likgiltighet just på denna punkt.

Jag anser sålunda, att man gör alldeles för litet på detta område och att man borde kunna göra mera.

Spirituosakonsumtionen utgjorde enligt 1931 års statistik, som är den sista i sin helhet tillgängliga, c:a 30 miljoner liter. Det anses förmodligen vara utopisk politik, om man skulle föreslå sådan beskattning som både danskar och engelsmän, vilka dock anses vara praktiskt folk, ha vågat sig på, men nog kunde man väl ha kurage att göra åtminstone 4 kronors tillägg till den nuvarande spirituosaskatten pr liter. Under förutsättning av oförändrad konsumtion skulle detta betyda en ökad inkomst av 120 miljoner kronor. Nu måste man ju antaga, att konsumtionen då icke bleve oförändrad utan att en väldig sänkning inträdde. Låt oss antaga, att det rent av bleve en sänkning med hälften, till 50 procent. Jag har visserligen goda tankar om mina landsmän, men jag får uppriktigt säga, att jag dock icke tror, att sänkningen bleve så stor. Det finns nämligen en hel del personer som hysa så pass stor kärlek till dessa drycker, att de anse dem vara värda vad de kosta, även om priset blir högt. De som äro till den grad tanklösa må stå sitt kast: det blir i detta fall en skatt på dumheten. Men med en konsumtionssänkning av hela 50 % måste man i alla fall få in 60 miljoner kronor mer än hittills.

Vad pilsnern beträffar, konsumerades i fjol enligt Statistisk årsbok för år 1932 — det är ju tills vidare preliminära siffror — cirka 165 miljoner liter. Skulle man lägga på en femöring per »halva» ($\frac{1}{3}$ liter), skulle man vid oförändrad konsumtion få in ett tillskott av närmare 25 miljoner kronor. Sänkningen bleve säkert ej så stor, att tillskottet understige 15 miljoner.

Professor Holmgren motionerade vid förra riksdagen om ett öres höjning på styckeskatten per cigarrett. Cigarretten är den artikel bland tobaksva- rorna, som inbringar det mesta. Det är huvudsakligen cigarretter och snus som går åt. Märkvärdigt nog har man inte på länge vågat sig på att höja skatten på snuset något nämnvärt. Är detta demagogi eller vad är det? I fjol förklarades uraktlåtenheten med ett malplacerat skämt av den omständig- heten, att den finansminister, vi hade det året, var smålänning. Det var säkert att misskänna hans motiv: jag tror för övrigt inte, att smålänningar äro värst i detta fall. Vad cigarretterna beträffar, skulle en med ett öre förhöjd stycke- skatt ge ett tillskott av 20 miljoner kronor vid oförändrad konsumtion. An- tag att konsumtionen sjunker med hälften, så skulle man ändå få in 10 miljo- ners tillskott. Jag skulle för övrigt uppriktigt sagt icke draga mig för att an- gripa till och med det heliga kaffet. Herr Holmgren och jag väckte i fjol en motion om 25 öres ökad tull på kaffe, och dåvarande regering föreslog i en proposition en förhöjning av 15 öre, vilket senare ju gick igenom. Men nog skulle man kunna taga in mera även på kaffe. Jag förstår emellertid väl, att denna fråga ligger annorlunda till, ty det finns ju många som betrakta kaffet såsom ett slags näringsmedel. Man får emellertid säga, att det beror på bristande upplysning. Alla läkare äro fullkomligt eniga om, att kaffet icke är något näringsmedel, utan att det är ett allt annat än oskadligt njutnings- medel, i den stora utsträckning, som det begagnas.

Varför kan man ej börja använda något både bättre och billigare i stället? Det finns ju svenskt kornkaffe och svenskt rågkaffe, och dessa drycker äro både hälsosammare och billigare än både den arabiska och den brasilianska pro- dukten. Det vore även bättre för vårt betryckta lantbruk, om folk gjorde sig nytta av råg och korn. Man borde driva en propaganda för denna nyttiga konsumtion. Vad smaken beträffar beror den ganska mycket på varan och är

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
 ej oföränderlig. Betalningen nu går till utlandet och bidrager till att vår betalningsbalans försämras. Det finns sålunda många skäl att inskränka på kaffeförbrukningen.

I avseende på kaffet föreligger ej heller faran för olaga hantering, som man är så rädd för beträffande spriten.

Det kunde vara åtskilligt mera att tillägga, men det blir säkert tillfälle att i annat sammanhang återkomma till dessa speciella frågor.

För att återkomma till den tanke varmed jag började, vill jag till sist ånyo påyrka en samling av alla ansvarskännande element omkring de stora välfärdspåståenden. I flera år har jag haft den känslan att våra hittillsvarande parti-klichéer för närvarande äro rätt nöta och föråldrade. Man kan ju tycka, att åtminstone socialismen företer en kompakt enhet och en mangrann samling kring sina programpunkter, men vid närmare granskning ser man nog, att det finns även där tecken till många olika motsättningar. Jag behöver ju inte påminna om det för alla kända motsatsförhållande, som råder mellan det gamla partiet och den forna vänstra flygeln av detsamma, som redan avsondrat sig och är i full och öppen strid med det gamla huvudpartiet. Men det finns ju även inom den socialdemokratiska fackföreningsvärlden åtskilligt, som tyder på, att det håller på att utveckla sig en skillnad mellan vissa privilegierade grupper och andra mindre privilegierade, vilket ju icke så litet kommer till synes även i fråga om den arbetslöshetshjälp, som nu planeras. Det vore väl ändå beklagligt, om man icke skulle kunna se alldeles partilöst och sakligt på dessa frågor.

En ärad talare har i dag yttrat, att han, som ofta förut från vårt håll hört talet om »saklighet», hyser ett visst misstroende mot denna fras. Men jag vågar försäkra, att det icke finns någon verklig anledning att för närvarande betvivla den fullkomliga uppriktigheten i vad vi mena, då vi tala om saklighet. Det vore på tiden, att vi började se frågorna mindre partimässigt och just mera sakligt både i riksdagen och i den politiska propagandan därutänför. Jag skulle i detta ögonblick vilja erinra om ett yttrande av den store Linné, som en gång blev tillfrågad, vilket politiskt parti han tillhörde, om han vore »hatt» eller »mössa». Det var ju under 1700-talets mitt en mycket hätsk motsättning mellan dessa båda partier. De voro ju nästan dödsfiender. På denna fråga svarade Linné, och det anser jag vara ett utmärkt svar: »Jag är varken hatt eller mössa. Jag är barhuvad, som Vår Herre har skapat mig!» Jag anser, att man bör följa Linnés princip, vilket här betyder att vi böra överlägga och besluta rent sakligt i allt utan att vara bundna av några trånga partietiketter.

Jag vet, att många tänka på samma sätt som jag, och det har ju i andra ord uttalats från en representant för vårt parti förut. Jag vill helt och hållet instämma i vad herr Sam Larsson på förmiddagen yttrade. Vi äro synnerligen villiga att gå till en närmare prövning av vad som nu föreligger och göra det utan förutfattade meningar, uteslutande i syfte att vinna det bästa möjliga resultat för vårt folk, vår arbetarklass och vår lantbefolkning, för alla som nu lida nöd. Låt oss hoppas, att vi kunna lösa dessa stora frågor i någorlunda gott samförstånd till sist.

Herr Löfgren: Herr talman, mina herrar! I den fråga, som tilldrar sig den huvudsakliga uppmärksamheten i dagens debatt, skall jag be att få säga några ord.

Först ber jag att få ge finansministerns uppläggnings av arbetslöshetsproblemet det erkännandet, som också kommit från alla håll, att han söker en lösning efter stora mått av en fråga, som efter hand blivit ett samhällsintresse

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

av första ordningen. Det karakteristiska för denna lösning är — åtminstone efter finansministerns egen uppfattning — att han därmed icke bara tror sig hjälpa dem, som en gång blivit arbetslösa, utan även vill stimulera den privata företagsamheten och därmed motverka arbetslöshetens utbredning.

Finansministerns förslag utgör rent principiellt sett knappast en antites till den uppfattning, som hittills legat till grund för vår arbetslöshetspolitik. Även finansministern förordar i första rummet en arbetslinje, som ges företräde framför understöd utan arbete. Frågan är bara — och det är där som meningarna skilja sig — om den nya arbetslinjen bättre än den nu tillämpade är ägnad att tjäna det dubbla syfte, som utgör dess motivering. I denna punkt, som egentligen är den enda som ligger emellan oss, vågar också jag ansluta mig till vissa av de betänkligheter, som anförts i debatten. Emellertid vill jag först och främst summera upp i några satser de synpunkter, som jag har på ämnet i sin helhet.

För det första erkänna vi på liberalt håll, liksom skett även från andra, att arbetslöshetsfrågan icke längre kan betraktas såsom något mindre och snart övergående ont. Vi erkänna därför att betydande uppföringar måste göras för att gripa sig an med problemet genom åtgärder av största möjliga planmässighet och effektivitet. Från dessa utgångspunkter medges slutligen, att lånevägen i betydande utsträckning måste tillgripas. Endast det faktum att budgetförslaget, trots dess beskärning av utgifterna, måste så väsentligt öka procenten för inkomst- och extra inkomstskatten, talar för nödvändigheten härav. En avsevärd stegring av skatteprocenten synes bli nödvändig redan på grund av skatteunderlagets minskning. Mot denna ökning av skatteprocenten kan knappast göras någon annan erinran än den, att företagsbeskattningen bort modifieras i detta samband enligt bolagsskatteberedningens förslag. Det var visst meningen, att ett förslag på grund av skatteberedningens utkast skulle framläggas till denna riksdag, och det vore intressant att höra hur denna sak nu ligger. Det är visserligen beklagligt att man — låt oss hoppas endast provisoriskt — skall nödgas frångå principen att icke upptaga lån annat än för rent produktiva ändamål. Men nöden har ingen lag. Och det synes icke vara mera anmärkningsvärt att för hjälp mot den nuvarande arbetslösheten anlita lånevägen, än att vi under kriget på samma sätt finansierade kommissionsväsendet, som var en understödsverksamhet för hela vårt folk. Även då anvisade man lånevägen för att hjälpa sig fram.

Upplåningens karaktär av kristidsåtgärd markeras också genom det i och för sig lofvärda i den föreslagna korta amorteringstiden för 160-miljonerslånet. I likhet med ett par föregående talare undrar dock även jag, om man kan lita till uppgiften, att den ökade arvsskatt, som skall amortera lånet och som, om jag läst riktigt, kalkylerats på 1930 års siffror, kan väntas ge 40 miljoner kronor mot hittills cirka 15 till högst 20 miljoner kronor. Snarast fruktar jag, att finansministern varit alltför optimistisk, när han beräknat, att under den starkt försämrade konjunkturen landets relativt fåtaliga storkapitalister skulle avlida under budgetåret — som kapitalister. Det hade varit säkrare att taga med de arvslotter på upp till 20,000 kronor, som nu undantagits. Jag finner för min del, att i detta läge var detta undantag icke påkallat utan snarare onödigt. Jag har ganska lång erfarenhet om arvsfrågor, och jag har då aldrig märkt, att arvingar, som fått några långschalar, icke generöst och utan missmod ge hundralapparna till arvslottsskatt. Däremot är det missnöje hos stärbhusdelägarna, hos hustru och barn efter en avliden familjeförsörjare med rätt goda inkomster och relativt höga skatter. De få med sin ofta obetydliga kvarlåtenskap betala under ett par år framåt skatter, som stå i orimlig

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

proportion till behållningen. Kunde finansministern göra någonting åt denna sak och hjälpa dessa änkor och faderlösa, så tror jag att många skulle bliva honom tacksamma.

I detta sammanhang kan jag säga, att jag anser att det ligger någonting i herr Bergmans framkastade tanke att detta förslag, särskilt som det vilar på ganska osäker grund och tillkommit för amortering av ett tillfälligt lån, bör gälla provisoriskt.

Om jag alltså med hänsyn till sakens utomordentliga vikt icke har några principiella invändningar att göra vare sig i fråga om lånevägen eller eljest, nödgas jag ställa mig frågande till den *metod*, som finansministern tror sig kunna använda för att vinna båda sina syften: att hjälpa de akut arbetslösa och samtidigt stödja den enskilda företagsamheten i landet. Vi avvakta den blivande särskilda propositionen för att bilda oss ett mera bestämt omdöme om regeringens förslag till statliga arbeten och den lönepolitik, som man där vill använda. Men så mycket framgår dock av statsverkspropositionen och ett par yttranden, som förekommit från regeringsbanken, att arbetsprogrammet icke fylles med de vägarbeten och dylikt, som hittills anvisats som reservarbeten, utan att också verkliga byggnadsföretag gå in i planen, m. m. sådant. Men det har heller inte, såvitt jag hört, förutsatts annat, än att lönerna tänkas bli marknadens vanliga — avtalslöner — och icke hållas under eller utgöra minimilöner i den allmänna lönestandard.

Jag kan ännu mindre än herr Sam Larsson eller professor Heckscher ge mig in på statsrådet Möllers kalkyler över vilket antal arbetslösa skulle få arbete på regeringens linje. Men nog förefaller det för lekmanaförståndet, att ju större löner som utbetalas desto mindre räcka de miljoner, som man har till förfogande och därefter måste kontantunderstöd tillgripas. Det gäller i främsta rummet att få klarhet i den lönepolitik, som det är meningen att föra. Är det så, att s. k. avtalslöner skola tillämpas för den kategori arbetare, som ha bäst betalt och som väl även i statens byggnadsarbeten närmast skulle komma i fråga, så kan man väl ändå inte förneka att det kommer att binda lönenivån och verka fastläsande ej blott för dessa arbeten utan även för arbetsmarknaden i sin helhet. Huru detta skulle kunna stimulera de redan nu tynande industrier, som äro de för folkhushållningen viktigaste, återstår ännu för regeringen att visa.

Jag går alltså med finansministern ut ifrån, att intill 160 miljoner kunna upplånas utan alltför stora svårigheter särskilt med hänsyn till lånets utlovade kortfristighet. Man skall emellertid inte blunda för att en sådan upplåning kommer att försvåra tillgodoseendet av statens omedelbara lånebehov i övrigt. Genom spritskattemedlens omförande måste en omplacering ske av bortåt 80 miljoner i bostadslån, och nära liggande lånebehov av i det hela cirka 300 miljoner kronor inklusive arbetslöshetslånet torde förefinnas. Ett så starkt utnyttjande av statens kredit må vara möjligt under nästa budgetår, men hur går det under ett kommande år, därest den allmänna finansiella och ekonomiska situationen skulle vara densamma eller till äventyrs ha förvärrats? Man vill knappast tänka sig den möjligheten, och även finansministern nöjer sig med förklaringen, att om de onda tiderna äro alltför ihållande, får man vidtaga andra, icke närmare angivna extraåtgärder. Jag förmodar att vi då ha att gå till en synnerligen radikal skatt på sprit och tobak, varom den näst föregående talaren yttrade sig. Man överdriver därför inte, om man säger, att även det föreliggande finansförslaget tar sikte på ett provisorium. Vi tro finansministern, när han för en stund sedan sade, att hans förslag icke avsetts vara ett tärningskast om bättre tider. Men faktiskt måste det räkna med en snar konjunkturförbättring. Om så är förhållandet, varför skulle vi icke lika

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gärna ännu en liten tid försiktigt söka oss fram i farvattnet efter kända landmärken?

Socialministern uppträdde här i eftermiddags som f. d. profet och erinrade de borgerliga om Stripa och andra otrevliga saker. Jag tror, att han kom ifrån andra kammaren en smula irriterad och med bristande kännedom om den lugna och fredliga stämning, som rådde här i kammaren. »Varför voro ni borgerliga inte då med på en uppmjukning av direktiven för arbetslöshetsanslaget», frågade han, med den underförstådda meningen: som ni bäddat få ni ligga. Ja, men kom ihåg, att arbetslösheten då framstod för oss alla som en begränsad, tillfällig företeelse.

Vill statsrådet Möller påstå, att arbetslösheten nu varit en enda smula mindre om vi uppmjukat de där direktiven år 1926? Ingalunda! Arbetslösheten har först nu på senaste åren tett sig i den dystra dagen, som vi alla erkänna och som vi alla äro angelägna att söka råda bot för, även om vi kunna ha olika uppfattningar om de bästa metoderna. Nu som då vilja åtminstone vi, som icke äro socialister, lägga vår arbetslinje så, att återgången till normala förhållanden icke försvåras genom sättet för arbetslöshetshjälpen.

Statsrådet Möller sade, att han icke är beredd att närmare ange regeringens arbetsprogram; han reserverade sig tvärtom på alla punkter, så snart man kom in på detaljer och då det blev fråga om faktiska uppgifter om vad som ligger till grund för det blivande förslaget. Men varför skulle det då vara uteslutet eller förbjudet för oss, som veta ännu mindre än socialministern om det blivande förslaget, att väcka till diskussion de linjer, efter vilka vi för vår del närmast skulle vilja söka en lösning av det föreliggande problemet? Också jag uttrycker den förhoppningen, att regeringen skall lägga sina utarbetade förslag på sådant sätt, att en uppgörelse mellan skilda ståndpunkter beträffande metoden att på bästa sätt lämna hjälp blir möjlig på basis av en allmän offervilja och med överbyggande av skilda uppfattningar i fråga om metodiken.

Detta om den saken.

Jag skulle dessutom, herr talman, vilja göra några erinringar till vissa initiativ på lagstiftningens område, vilka justitieministern har beådat.

För min del ansluter jag mig i princip till ett förslag om att avskaffa krigsdomstolarna i fredstid. Den partiella modernisering av den allmänna strafflagen, som justitieministern igångsatt, är det vidare på hög tid att vidta. Särskilt behjärtansvärda äro de gamla kraven på straff för utpressning samt på en förnuftigare och mera human behandling, som jag förmodar att det är fråga om, av fosterfördrivning. Men speciellt det sistnämnda uppslaget, som jag gått ut ifrån avser bl. a. en sänkning av minimum i straffet, ger mig anledning att upptaga en tanke, varåt jag flera gånger tidigare givit uttryck: gör en första revision av strafflagen — utan att vänta på den stora strafflagsreformen — gör en första revision, som går ut på att vidga strafflatituderna, särskilt med sänkning av minima!

Om man går igenom vad som finns kvar av 1864 års lag skall man finna, att straffmaximum nog i allmänhet räcker till, men att det minsta möjliga straffet ofta är alldeles för högt efter nu gällande rättsbegrepp. För att bara ta ett enda exempel från ett numera mycket aktuellt område — 23 kap. strafflagen om konkursförbrytelser kvarstår från 1864, utan hänsyn till förändrade uppfattningar och ändrade regler om konkurs med mera sådant, med fängelsestraff som minimum för de mest obetydliga förseelser, och med två års straffarbete som minimum, där i motsvarande fall detta är maximum i den ordinära latituden.

I trontalet beådas förslag om skärpt kontroll över förvaltningen av bolag

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och banker. Även detta är ett ämne, som aktualiserats under den sista tiden. På vissa håll ha starka opinionsyttringar gjort gällande, att det framför allt kommer an på att klämma efter bolagsstyrelserna med strängast möjliga straff enligt gällande lag, och om man tycker att dessa straff äro för milda kräver man en ändring av lagen.

Justitieministern gör ingen antydning om att han ämnar följa dessa lika enkla som tvivelaktiga grunder för en straffrättslig reformpolitik. Med skärpt kontroll avser han tydligen närmast en mera effektiv, fortlöpande revision av styrelsens förvaltning. Därom är allenast gott att säga. Men jag begagnar tillfället påpeka, att hithörande frågor knappast kunna lösas annat än i samband med förändrade bestämmelser om styrelsens uppgifter och ansvarighet. I ett stort bolags styrelse sitta, utom en eller annan större intressent, representanter för olika slag av sakkunskap, som var på sitt speciella område kunna vara av nytta för bolagets verksamhet. Styrelsemedlemmar, som huvudsakligen tjäna som gallionsbilder, äro numera i utdöende. Men med bästa vilja och förmåga finns det ändå ingen levande möjlighet för alla medlemmar i en större styrelse att följa förvaltningens detaljer, ja, inte ens själva utförandet av mycket stora affärer. Detta måste förbehållas den verkställande ledningen, och maskineriets gilla gång beror på dennas duglighet och det förtroende den vet att skaffa sig. Missbrukas förtroendet av ledningen är styrelsen såld — om nämligen medlemmarnas kollektiva och personliga ansvarighet enligt svensk rätt skall utan vidare anses medföra ekonomiskt ansvar och till och med straff även för dem, som icke direkt deltagit i eller avvetat någon straffbar handling.

Det återstår att se, om de ha rätt som påstå, att den svenska lagen är så drakonisk. Men i varje fall vore det endast riktigt, om vid en revision av bolagslagarna de olika funktionärernas ansvar komme att bestämmas efter deras verkliga ställning och uppgifter inom bolaget. Detta är fallet t. ex. inom den tyska rätten, enligt vilken den större styrelsen, Aufsichtsrat, är en rådgivande och blott i vissa frågor beslutande myndighet och i övrigt har motsvarande uppgifter som tillkomma de revisorer, som man nu närmast tänker skulle följa bolagens verksamhet. Till samma anordning finns det möjlighet enligt anglo-sachsisk bolagsrätt, och enahanda tanke har fått uttryck i några svenska bolagsordningar eller styrelsebeslut, varigenom man sökt träffa anstalter för ett arbetsutskott eller en direktion, som skall bära ansvaret för ledningen. Men i vad mån dylika överlåtelser av styrelsens befogenheter ha något att betyda för ansvaret utåt återstår att se. Det är att beklaga, synnerligast med hänsyn till den starka påfrestning från dagens blåsiga opinionsväder, för vilken vår rättsskipning just nu är utsatt, att man icke har sådana närmare bestämmelser. Jag hoppas att justitieministern tar hänsyn till dessa synpunkter vid sina direktiv för en reformerad bolagslagstiftning.

Men över alla andra krav står kravet på att snarast möjligt få en effektiv rättegångsreform. Jag vore den förste att lyckönska herr justitieministern till att fullkomna ett initiativrikt och lyckosamt verk i rättens tjänst genom att lägga slutstenarna i en ny rättegångsreform. Men jag beklagar, att jag icke som smakprov kan godkänna det i trontalet bebadade lagförslaget om vissa straffprocessuella tvångsmedel, såvitt detta kommer att överensstämma med en promemoria, som är utarbetad inom justitiedepartementet och som säljes i bokhandeln för ett pris av en krona. Herr justitieministern har på egen hand i sin praktik vidtagit högst värdefulla processuella initiativ, och jag hoppas att han när det gäller lagstiftningen, och även en partiell lagstiftning, skall visa ett annat handlag än man är van vid när det gäller partiella reformer på processens område. Ty det är märk-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

värdigt, att så många tongivande jurister, som jag känt, äro uppriktigt radikala när det gäller innehållet i en blivande allmän processreform, men så snart det är fråga om att vidtaga partiella ändringar i processen är man ytterst försiktig, för att inte säga färglös. Och resultatet blir ofta tämligen mindervärdigt. Först motsätter man sig partiella reformer, och när det sedan blir nödvändigt att göra någonting blir resultatet något högst urvattnat.

Det är för ögonblicket tillräckligt att fastslå, att justitieministerns preliminära förslag om reglering av det praktiserade, men olagliga kvarhållandet icke på något sätt motsvarar vad som menas med detta institut i de förslag, som tidigare här i Sverige utarbetats. Jag vill emellertid påstå, att denna fråga om anhållande eller kvarhållande, som upptogs på grund av olika motioner av mig och herr Branting vid förra årets riksdag, icke kan lösas fristående från frågan om ett bättre förundersökningsförfarande, men att däremot i en begränsad omfattning förundersökning jämte anhållande och kvarhållande mycket väl kan på ett något så när tillfredsställande sätt lösas utan samband med en allmän rättegångsreform.

Vad är det nu som föreslås i det preliminära förslaget, åtminstone enligt denna promemoria? Jo, att behandla kvarhållande, som termen lyder, eller anhållande uteslutande såsom en »förberedelseåtgärd till häktning». Det är alltså fråga om en förberedelseåtgärd till det högre tillståndet såsom häktad, som en för brott misstänkt person har att tillbringa hos polisen.

Detta är emellertid vare sig till art eller till metod vad de senaste årens svenska reformförslag — i regeringsbeslut, lagrådsyttrande eller motioner — avsett med en laga ordning i fråga om kvarhållande. Motivet för en dylik åtgärd är icke någon sorts predestination till att bli häktad, utan det är att främja, som det heter, polisundersökningens behöriga fortgång utan att någon prickning ägt rum utåt av den person, som står som misstänkt för brottet. Icke heller bör kvarhållande, om man kan undvika det, äga rum hos polisen, d. v. s. faktiskt i häkte, utan det bör icke innebära annat än att uppehållsplats skall anvisas, och denna uppehållsplats kan också vara den misstänktes hem.

Det väsentliga i en modern reform beträffande kvarhållandet är inställelseplikten, skyldigheten att inställa sig hos polisen. Om vederbörande inte kommer kan polisen hämta honom och han blir kvarhållen, och på det sättet blir det en förberedelseåtgärd till häktning. Men i själva verket är det viktigast att införa en bestämd, med anhållande påföljd inställelseplikt. Så snart man har denna inställelseplikt konstaterad har också polisen alla möjligheter att få in en misstänkt person.

Jag vågar uttala den förhoppningen, att förslaget må kompletteras i dessa vitala punkter om det skall bli någon glädje med att ge det sin anslutning.

De två sista upprörda årens händelser — från skotten i Ådalen till skottet i Paris — ha kastat skilda rättsuppfattningar i en smältdegel, varur det s. k. allmänna rättsmedvetandet framträtt som ett ganska blandat och obestämbart extrakt. Det är en av ålder ganska sliten och kanske tvivelaktig sanning, att rätt och moral bero av klimat och breddgrad. Men man behöver inte gå utanför egna landamärena för att finna, hurusom motsatta klasser och intressen, skilda miljöer och en olika politisk inställning gör högsta orätt för den ene till högsta rätt för den andre. Några oersättliga rättsvärden kvarstå, om än icke oantastade, så dock till nöds respekterade av den allmänna rättskänslan: domstolens yttre auktoritet, fordran på fair play, även i åtalet, och den tilltalades rätt till processuell likställighet och laga försvar. En kristids upphetsning och skärpning av motsättningarna, den utomordentligt invecklade beskaffenheten och vikten av de rättsliga frågor, den upprullar, kräver dock

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skyndsamma och genomgripande åtgärder för att dessa värden skola kunna bibehållas och för det byråkratiska rättsmaskineriets ersättande med levande kraft, om icke vår rättsskipning skall taga varaktig skada.

Jag säger »rättsmaskineriet» om vårt nuvarande processsystem, men med den »levande kraften» avser jag visst inte att en folkvald jury skulle tillföra rättsgången en sådan ny kraft. Tvärtom. Om det gamla testamentets gud hämnade fädrens missgärningar på barnen, så kräva den nya tidens gudar en vederläggning, som går uppåt till fäderna och i sidosled. Nej, vad jag menar är, att den sista tidens stora ekonomiska och sociala processer — från Allmänna sparbankskrisen, över Ådalsdramat och till Kreugerprocesserna — med fördubblad styrka aktualiserat kravet på en allmän rättegångsreform med en koncentration och en åskådlighet i förfarandet, särskilt nu i första instans, som framtvingar fordran på att rättens olika organ äro fullt kompetenta och äga de nödiga förutsättningarna för att med värdighet och personlig auktoritet fylla sina höga uppgifter.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman, mina herrar! Genom de anföranden, som av två av mina kolleger redan hållits i denna kammare, har regeringens synpunkter i de två frågor, som dominera debatten, redan i det väsentliga framförts. Jag tror emellertid, att det kan vara motiverat att efter den debatt, som här förekommit, anställa vissa allmänna betraktelser, som dels kunna innehålla svar på vad från annat håll här har sagts och dels utgöra ett understrykande av vissa synpunkter av betydelse. Dessa allmänna betraktelser skulle jag närmast vilja anknyta till två yttranden, som fälldes här på förmiddagen.

Herr Trygger framhöll, att den nuvarande krisen i vårt land är av den art, att endast ett sakligt meningsutbyte och ärlig samverkan mellan alla riksdagens partier kan leda till ett för riket lyckligt resultat. Herr Sam Larsson framhöll, att minst av allt det nuvarande nödläget lämpar sig för partipolitiska spekulationer. Vill regeringen och regeringspartiet, fortsatte han, visa förhandlingsvilja och betrakta de framlagda förslagen såsom bas för närmare överväganden, men icke som ultimata, tvivlar jag icke på möjligheten av ett samförstånd. Regeringen måste dock vara beredd att göra avsevärda eftergifter om sådant samarbete skall kunna uppnås.

Jag skulle på dessa båda yttranden kunna svara med hänvisning till en deklARATION, som jag gjorde redan innan riksdagen sammanträdde, med anledning av liknande synpunkter, som högerns ledare i andra kammaren hade framfört i ett tal i Östergötland. Jag förklarade som ett svar på vad herr Lindman hade yttrat, att regeringen ingenting hellre önskar än att på saklig grund kunna samla alla goda krafter till verksamma insatser mot betrycket. Men solidariteten skall vara en solidaritet med hela folket, och främst med dem, som bära den tunga bördan av arbetslöshet och nöd. Är man i grunden ense om detta, finnas förutsättningar för ett samförstånd, som för land och folk kan giva väl-signelserika resultat.

Jag har med detta yttrande velat fästa uppmärksamheten på, att frågan om ett samarbete till landets gagn icke endast är en fråga om riksdagspartiernas förmåga av kompromiss utan också en fråga om riksdagens möjlighet att i sitt arbete motsvara de förväntningar, som folket ställer på riksdagen.

Det är två inslag i det nuvarande parlamentariska läget, som jag önskar att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på.

Den regering, som nu sitter, har tillkommit efter allmänna val till andra kammaren, där det ganska egenartade inträffade, att för första gången i ett val på den allmänna rösträttens grunder de borgerliga partierna inte lycka-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

des vinna majoritet bland väljarna för sin äskädning. Det är ett betydelsefullt moment bland alla dem, som vi ha att uppmärksamma, när det gäller att bedöma våra förpliktelser.

Den andra omständigheten är den, att det visade sig, att ehuru de borgerliga partierna trots minoritetsställning i folket lyckades bevara majoritetsställning även i andra kammaren, förmådde de nu lika litet som förr att ge landet en regering med tillräckligt underlag i folkrepresentationen.

Det är en ganska viktig omständighet, att efter valet till andra kammaren det första försöket till lösning av regeringskrisen bestod i undersökningar, huruvida de borgerliga partierna, som förfoga över majoriteten, kunde samla sig kring en enhetlig politik. Vi känna alla resultatet. Det blev inte endast ett konstaterande av, att den borgerliga samlingen nu som tidigare upphörde i samma ögonblick, som inte dess syfte längre endast var att bevara ett eller annat borgerligt mandat i riksdagen. Vi fingo också uppleva, att vissa borgerliga partiledare så litet kände tyngden av förpliktelsen gentemot landet, att tydligen förhandlingarna mindre bestodo i allvarliga överläggningar om, hur man skulle kunna göra det för folket bästa, än i försök från olika håll att vinna ett gynnsamt taktiskt läge, så att när det oundvikliga resultatet kunde konstateras, man kunde vältra ansvaret från sig själv och över på andra.

Jag tror inte, att sedan detta förekom, situationen har förändrats, och vi befinna oss därför i det läget, att de borgerliga partierna uppenbarligen sakna möjlighet att ge landet en fast regering, samtidigt som, även om en sådan regering kommer till stånd, man har anledning att observera, att den inte skulle motsvara den i valet uttryckta folkviljan.

Jag har velat erinra om detta läge för att skapa den, som jag tycker naturliga utgångspunkten för bedömande av vårt arbete i riksdagen. Jag har vid flera tillfällen som riksdagsman hävdat, att parlamentarismens bud pålägger partierna att, sedan väljarna ha skapat en viss situation, försöka av den situationen göra det bästa möjliga för landet och folket. Jag har ingen anledning att ändra något i denna min uppfattning, och därav följer också naturligtvis, att regeringen och det parti, som regeringen har utgått ifrån, för sin del äro beredda till allt det samarbete med riksdagen och allt det tillmötesgående, som kan leda fram till ett resultat, som är det för landet bästa och motsvarar de förväntningar, som folket har anledning att ställa på den nuvarande riksdagen.

Jag understryker detta med all kraft, därför att det kan inte vara så, att vår politik skall bestå i bud och motbud, prutningar och jämkningar utan hänsyn till en samlande linje, utan tillräcklig hänsyn till folkets opinion och kanske med bortskjutande av sådant, som är väsentligt för att resultaten skola bli i verklig mening goda.

Från detta kan jag nu gå över till den fråga, som dominerar. Regeringen förklarade vid sitt tillträde, att den betraktade det som sin största inrikespolitiska uppgift att söka finna utvägar till hjälp åt krisens offer. Jag behöver icke övertyga denna kammare eller försöka övertyga denna kammare om nödvändigheten av kraftiga ingripanden. Det har redan från många håll här vittnats om, att man förstår, att det nuvarande synnerligen tryckande läget nödvändiggör betydande insatser från statens sida, och det glädde mig att höra, hur herr Bergman här förklarade, att man nu borde bortse från alla partipolitiska beräkningar och i partilöshetens tecken försöka komma fram till en lösning. Det glädde mig alldeles särskilt, att denna deklARATION kom från frisinnat håll.

Jag tror dock, att det kan vara skäl att fästa uppmärksamheten därpå, att

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

det läge, vari vi befinna oss, är allvarligare med hänsyn till betrycket än kanske under någon föregående kris. Vi veta, att under denna långa tid av depression ha den enskildes möjligheter i hög grad uttömts. Icke blott de arbetslösa industriarbetarna, icke blott den del av bondeklassen, som särskilt lider under krisen inom jordbruket, utan också andra mellanlager äro svårt hemsökta, och jag tror, att det är ganska karakteristiskt för situationen, att när jag lät efterhöra på en av våra större pantbanker, om man hade några särskilda erfarenheter av krisens verkningar, påpekade man, att pantbankernas klientel hade fått en mycket stark nyrekrytering särskilt från vissa delar av mellanklasserna.

Men värst av allt framträder ju krisens allvar i de lavinartat växande arbetslöshetssiffrorna. Från att 1929 ha 12,000 hos arbetslöshetskommissionen anmälda hjälpsökande äro vi i december 1932 uppe i en siffra på 160,000 med ett genomsnitt för varje månad av 1932 på 114,000 eller 34,000 mera än under den svåra krisen 1922. Läget är alltså synnerligen allvarligt och påkallar stora ansträngningar från det allmännas sida.

Vi komma då över till frågan om, vem som skall hjälpas, vem som skall hjälpa och hur hjälpen skall givas. Det förefaller mig, att det blir något väl ensidigt, när man diskuterar regeringens program, som om det endast avsåge att bringa hjälp åt de arbetslösa arbetarna. Vi utgå dock ifrån vad vi städse utgått ifrån, nämligen att det allmännas omsorger böra gälla alla och att den hjälp, som kan bringas, icke bör ensidigt komma någon viss grupp eller klass till del. Regeringen har också vid utarbetandet av sina framställningar utgått ifrån, att de allmänna åtgärderna i det rådande nödläget skulle vara ägnade att lätta betrycket på alla områden. Hur detta skall ske är, när det gäller vissa grupper, lättare att bedöma, än när det gäller andra grupper.

Jag kanske bör säga ett ord särskilt om betrycket inom jordbruket. När högerledaren i andra kammaren hälsade sitt parti välkommet till denna riksdag, uttryckte han allvarliga bekymmer för jordbrukets vidkommande med hänvisning till den sittande regeringen. Han har inte givit uttryck åt samma bekymmer under dagens debatt, men det brukar ju vara ett kärkommet ämne för utläggningar mot socialdemokratien, att vi skulle vara likgiltiga för det betryck, som råder inom jordbruket.

Jag vill då här förklara, att regeringen avser att taga all den hänsyn, som inom rimliga gränser är möjlig. I trontalet har angivits, att regeringen har under utredning frågan om fortsatt stöd åt spannmålsodlingen och sockerbetsodlingen. Vi ha visserligen många anledningar att kritisera de nuvarande anordningarna, och jag tror, att det skulle vara riktigt och lyckligt att söka åstadkomma sådana förändringar i det gällande systemet, som undanröjde dettas uppenbara brister. Å andra sidan äro vi inom regeringen fullkomligt medvetna om, att sedan en gång dessa regleringar ha tillgripits, kan man icke i ett nu bryta linjen. Vi äro därför också beredda att medverka till en fortsättning på stödet från det allmännas sida, när det gäller dessa områden. Vi ha vidare i avseende på mjölkregleringen lojalt följt det beslut, som riksdagen har fattat. Vi föreslå en fortsättning på den verksamhet med ackords- och stödlån, som avser att hjälpa de hårdast betryckta inom jordbruket. Vi komma med förslag om arbetarsmåbruk, och vi överväga de sociala frågor, som ha särskilt intresse för lant- och skogsarbetarna.

När man går över från jordbrukarklassen för att komma fram till arbetarklassen, möter man på vägen vissa mellanlager, som också hårt känna betrycket, men där det inte är lika lätt att finna utvägar för att bringa direkt hjälp. Jag har den uppfattningen, att just för dessa lager skulle det vara av stor betydelse, om statsmakterna kunde enas om en sådan omläggning av ar-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

betslöshetspolitiken, att indirekt även dessa folkgrupper kunde få del av de samhällseliga omvårdnadsåtgärderna, att även deras ställning kunde få ett ljusare inslag och att man även där kunde känna, att statsmakterna ledas av verklig omtanke. Regeringens förslag till arbetslöshetshjälp avser en omläggning, som tager hänsyn till dessa intressen.

Jag har suttit i dag i andra kammaren och åhört den kritik, som man har riktat mot grundtankarna i detta förslag, och jag har inte kunnat undgå att förvånas över de motsägelser, som man gör sig skyldig till under kritiken av dessa grundtankar. Från en talare har det sagts — jag tror, att det har sagts även i denna kammare — bland annat: Tror verkligen regeringen, att detta förslag om upplåning av 160 miljoner kronor för igångsättande av allmänna arbeten kan påverka konjunkturerna? I andra kammaren hänvisades till, att den sammanlagda taxerade inkomsten uppgår till fyra miljarder kronor, och man menade därför, att de 160 miljoner kronorna voro en allt för obetydlig del av detta jättebelopp för att deras användning på det ena eller andra sättet skulle få någon större verkan. Men samtidigt, som man på det sättet har försökt att avfärda regeringens förhoppningar om att kunna åstadkomma ett brytande av stagnationen, har man framställt samma förslag som så farligt, att dess antagande skulle sätta den enskildes och statens väl på spel. Man får väl bestämma sig för endera av dessa ståndpunkter. Spelar i det ena fallet användningen av de 160 miljoner kronorna en så fruktansvärt liten roll, så kunna ju i det andra fallet inte verkningarna bli så fruktansvärt farliga. Om man bestämmer sig för, vilken linje kritiken i det fallet vill följa, kanske man också något lättare skapar utgångspunkter för det samförstånd, som man vill komma fram till. Det kan ju nämligen inte vara en lämplig början på samförståndsunderhandlingar, att man utmålar motsidan, antingen som en dummerjöns, som tror, att han kan uträtta stora ting med små medel, eller också som en äventyrare, som spelar om den enskildes och det allmännas väl.

Om man går att bedöma verkningarna av det förslag, som nu har framlagts, är det kanske också viktigt att göra klart för sig, att det är en överdrift, när man tror, att detta förslag representerar ett försök från socialdemokratiskt håll att locka in samhället på socialistiska vägar. När herr Trygger här i dag t. ex. vid behandlingen av denna fråga litet ironiskt anmärkte: Vilken lycka skulle det icke vara — naturligtvis ur socialistisk synpunkt — om staten tager hand om hela folkhushållet — så ville han därmed uppenbarligen antyda, att regeringsförslaget till åtgärder mot betrycket avser att länka in oss i en utveckling, som slutligen skall sätta i statens hand alla våra kapitaltillgångar, alla våra naturtillgångar, alla våra produktiva resurser. Från regeringens sida betrakta vi förslaget icke såsom någonting annat än ett förslag i en svår nödtid till åtgärder från statens sida, som kunna i bästa möjliga mån vara ägnade att lätta betrycket.

Jag knyter här också gärna an till ett yttrande av herr Sam Larsson, där han reagerade mot talet om, att detta var något alldeles nytt system. Om man följer utvecklingen i arbetslöshetspolitiken, skall man finna, att det svenska systemet har många olika faser och att man har varit tvingad att anpassa det vid olika tillfällen till de faktiska situationerna. Jag har erinrat i andra kammaren därom, att när år 1909 civilministern i högerregeringen interpellades rörande arbetslösheten, förklarade han kort och gott, att detta var en fråga, som egentligen inte kom statsmakterna vid. Fattigvårdslagen anvisade den ordning, vari åtgärder skulle vidtagas för sådana, som genom arbetslöshet inte hade försörjningsmöjligheter. Kommunerna ensamma hade att sörja för denna sak. Men redan 1914 var man så långt framme, att den dåvarande högerregeringen framlade proposition till riksdagen om 5 miljoner kronor för

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kontantunderstöd åt de arbetslösa. Då hade man ryckt fram till ett erkännande av statens skyldighet att hjälpa till på detta område, och då valde man understödslinjen, om vilken man sedermera har sagt så många fula ord. Riksdagen begärde emellertid den gången, att det skulle undersökas, om allmänna arbeten kunde vara ett medel till bekämpande av arbetslösheten och sedan ha vi haft allmänna arbeten i ganska olika former — från de första arbetena i skogarna över de södra och de norra statsarbetena fram till de nuvarande reservarbetena. Men vi ha också däremellan haft rätt betydande anslag från riksdagens sida för att uppmuntra den enskilda företagsamheten genom statsbeställningar. Jag tror sålunda, att man kan säga, att vi under olika perioder ha haft i vår arbetslöshetspolitik nästan alla de element, som ingå i den arbetslöshetspolitiken, som regeringen förordar.

Nu är bara frågan: Vilken väg eller kanske rättare sagt vilken användning av medlen kan anses vara den bästa för att vinna den högsta effekten? Det har här under riksdagsdebatten gång på gång framhållits, att den linje, som regeringen förordar, skulle ge för sin betydande summa mindre arbetstillfällen, sysselsätta mindre antal arbetslösa än om motsvarande summa eller kanske rent av en mindre summa användes för fullföljande av de nuvarande linjerna. De nuvarande linjerna äro kontantunderstöd och reservarbeten. Jag är ju övertygad om, att vill man gå över till 1914 års linje med enbart kontantunderstöd och hålla nere kontantunderstöden vid de små belopp, som nu utbetalas, så kan man åstadkomma för den summa, som regeringen äskar, hjälp åt väsentligt många fler, än om man sätter dem i arbete. Jag skulle emellertid hålla för troligt, att ingen skulle vilja förorda, att man ginge över från arbetslinjen till den rena understödslinjen, och då kunna vi överföra resonemanget till vad arbetslinjen kan giva med det ena eller det andra systemet.

När reservarbetslinjen valdes, utgick man ifrån, att genom dessa reservarbeten icke sådana företag, som inom närmaste framtiden kunde väntas komma till utförande på den öppna marknaden, skulle få utföras som reservarbeten. Reservarbetena få med andra ord, heter det i arbetslöshetskommissionens råd och anvisningar, icke rycka undan arbetstillfällen av så att säga ordinarie karaktär. Därmed har man angivit begränsningen för reservarbetena. Man får icke taga och sätta in som ett led i det allmännas åtgärder mot arbetslösheten ett nyttigt och nödvändigt företag, som skall utföras under den närmaste tiden. Även om man saknar pengar att i vanlig ordning sätta i gång detta företag, skall det skjutas åt sidan, och man skall sysselsätta arbetarna vid reservarbeten. Detta har ju lett till, att områdena för de allmänna arbetena i kampen mot arbetslösheten ha blivit med nödvändighet starkt begränsade. Det har blivit vägarbeten och skogskultiverande arbeten. Det har blivit vissa anläggningsarbeten. Men hela tiden har man rört sig inom en begränsad ram och när det nu förkunnas, att man kan på den vägen åstadkomma sysselsättning för flera arbetare, än man skulle kunna bereda sysselsättning för enligt regeringens förslag, uppstår genast den frågan: Ämnar man bryta med hela den uppfattning, som man tidigare har haft om reservarbetena? Ämnar man öppna möjlighet att sätta in varje allmänt företag bland reservarbetena, och ämnar man fortfarande ändå tillämpa de nuvarande bestämmelserna för reservarbetena? Ha herrarna tänkt på, vad detta skulle betyda? Ha herrarna tänkt på, att det måste leda till, ju mer arbetslösheten växer, att man praktiskt taget förvandlar hela den marknad, som det allmänna kan påverka eller där det allmänna kan sätta in företag, till en marknad för nödhjälpsarbeten? Jag är ganska övertygad om, att herrarna inte vilja taga den konsekvensen, men då måste herrarna också medge, att man nära nog redan har löpt ut linan i fråga om möjligheterna för reserv-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arbeten, att man redan har på olika områden genom kommunalt och statligt ingripande utfört arbeten av detta slag i sådan mängd att man numera står inför frågan i varje fall om en stark ransonering av dessa arbeten.

Jag skulle därför tro, att det inte är riktigt, att man kan åstadkomma på reservarbetslinjen en utökning av arbetstillfällena, som i någon mån motsvarar de ökade behoven av att sysselsätta arbetslösa. Om man väljer den linje, som regeringen förordar, kan man från det allmännas sida vid kampen mot arbetslösheten i första hand sätta in det nyttigaste och nödvändigaste av vad i detta avseende staten har att fullfölja. Man kan dessutom genom den linje, som regeringen har föreslagit, bidra till att skaffa arbete indirekt åt betydande grupper av de arbetslösa. Det förvånade mig ganska mycket, när jag i andra kammaren från högerns ledare hörde såsom en anmärkning mot regeringens förslag under resonemanget om, genom vilken metod man skulle kunna sysselsätta de flesta, att enligt regeringens förslag måste en betydande del av medlen tagas i anspråk för material. Hittills har man ju försökt anordna arbetena så, att medlen väsentligen och nästan uteslutande gått till arbetslöner och till den inte alltid så billiga administration, som man har, och så litet som möjligt till material. Vad skulle det betyda, om man skapade arbeten, som även krävde en viss materialförbrukning? Det måste, såvitt jag kan begripa, betyda, att man genom dessa arbeten skapade en utgångspunkt för beställningar hos den privata företagsamheten och att därigenom de privata företagen erhöles ökad möjlighet att behålla arbetare och eventuellt sysselsätta nya arbetare. Jag har mycket svårt att förstå, att man från deras sida, som ständigt tala om, att det är den privata företagsamheten, som man i första hand skall stimulera och sätta igång, skall höra anmärkningar riktade just mot sådana åtgärder, som kunna vara ägnade att stimulera den privata företagsamheten. Det förslag, som regeringen har skisserat, innebär för övrigt i mycket hög grad ett sådant stimulerande.

Om herrarna se på den fördelning, som har gjorts av de medel, som närmast kommer under socialdepartementet, skola ni där finna två poster på 5 miljoner kronor vardera för lån eller understöd åt privat företagarverksamhet och en post å 20 miljoner kronor för subvention av byggnadsverksamheten. Detta verkar inte bara genom att de 30 miljoner kronorna finnas, utan efter de grunder, som man måste tänka sig t. ex. för subventionen, innebär det, att man sätter igång arbeten icke för 30 miljoner kronor utan måhända för ett par hundra miljoner kronor och att man på det viset genom det allmännas åtgärder skapar möjlighet för en mycket omfattande sysselsättning av arbetslösa.

Ja, det har här talats om svårigheter att hjälpa mellangrupperna. I vilket avseende kan man göra det med det nuvarande systemet? Man kan taga kontorister, butiksbiträden, arbetslösa ingenjörer, arbetslösa tjänstemän och sätta in dem vid reservarbetena för att göra vägar eller tillvarataga kullvräkt skog. Jag vet ej vad arbetslöshetskommissionen säger om ett sådant urval, men jag är själv ganska övertygad om, att det är en ganska dålig väg att söka hjälpa dessa. Om man tar en annan grupp, den grupp av hantverkare och handlande, som känner betrycket genom den minskade omsättningen, så kan man ej använda dessa vägar för att hjälpa dem. Dessa vägar leda snarare till, att man gör situationen för dessa grupper sämre. Ty vad innebär den nuvarande arbetslöshetspolitiken? Den innebär kontantunderstöd till belopp, som tvinga en stor del människor att leva på den lägsta tänkbara levnadsnivån, som ej ger dem möjlighet att förnya sitt behov av kläder, som ej ger dem möjlighet till annan förnödenhetsanskaffning, utan som tvingar dem att använda sina ören till att köpa mat och så billig mat som möjligt. Det kan ju ej vara ägnat

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att uppmuntra de grupper inom samhället, som ha att framställa förnödenheterna eller som ha att distribuera dem. Om man använder ett system, som siktar till att bereda en ökad köpkraft, så måste detta däremot få en stimulerande verkan på hela det ekonomiska livet, som kommer även dessa samhällsgrupper till godo.

Det är från sådana utgångspunkter, som jag har den uppfattningen, att det system, som föreslås av regeringen, är ägnat att hjälpa på ett mångsidigare sätt, på ett ur det allmännas synpunkt effektivare sätt och särskilt hjälpa flera, än man i varje fall på arbetslinjen kan hjälpa med det nuvarande systemet. Det är alltså dels en fråga om en effektiv användning av medel, men det är också naturligtvis till sist en fråga om, vilka medel man vill ställa till förfogande.

Helt naturligt har man här ännu ej fixerat sina siffror. Herr Sam Larsson har visserligen kommit med ett förhandlingsförslag: något litet mer till beredskapsarbeten, utökning av reservarbetena och, jag förmodar, ett större omfång av understödsverksamheten. Innan man vet vad »något» betyder och innan man vet, om överhuvud taget reservarbetslinjen är framkomlig, så har man inga möjligheter att bestämma effekten av detta anbud. Har jag rätt i mitt antagande beträffande reservarbetena, och eftersom jag tror Sam Larsson på hans försäkningar, att han vill åstadkomma en lika effektiv hjälp som regeringen, så förmodar jag, att om det befinnes, att den linjen är väsentligen stängd, han då skall vara villig att medverka till att detta »något» blir »ganska mycket» och medgiva, att regeringens framgångsmetoder vittna om ett riktigt bedömande av vad situationen nu kräver. Av mycket naturliga skäl har det från regeringens sida avböjts att diskutera, innan detaljförslag föreligga, de särskilda grunderna vid anordnandet av de allmänna arbetena. Så mycket kan naturligtvis sägas, att regeringen — och det har ju för resten sagts redan — är medveten om, att vissa bestämmelser kunna behöva vidtagas för att utdryga arbetet, för att motverka den risk man tror finnes för en fastläsning av arbetarna vid dessa arbeten, ett behållande av dem där, när de i stället borde gå till den privata verksamheten. Och regeringen är också medveten därom, att dessa arbeten skola hava sin stora uppgift att bereda de arbetslösa sysselsättning och att man alltså därvid bör se till, att det finnes vad vi nu kalla ett hänvisningsförfarande, som just möjliggör ett urval, som kan leda till, att man verkligen når den effekt med hänsyn till arbetslösheten, som regeringen med sitt förslag vill åstadkomma.

När detaljförslaget föreligger blir det tid att diskutera dessa särskilda bestämmelser, och jag skall nu ej heller taga upp frågan rörande finansieringen. Det är ju av denna debatt ganska klart, att ingen av våra kritiker utgår från, att han kan lösa uppgiften på skattevägen utan tvingas att anlita lånevägen, såsom regeringen har föreslagit, och då uppstår ju det intressanta spørsmålet, om man skall låna pengar väsentligen för att dela ut såsom kontantunderstöd eller om man skall låna pengar för uppehållande av en arbetslinje, där man framför allt sorterar ut de nyttigaste och de nödvändigaste arbetena, eller om man skall bedriva denna låneverksamhet efter ungefär samma grunder, som man hittills har tillämpat, nämligen att man väsentligen lånar upp för arbeten av produktiv art.

Det väsentligaste i den nuvarande situationen är, att man är medveten om, att det kräves krafttag för att bringa hjälp åt olika lager av de betryckta. Denna arbetslöshetspolitik, som nu förs, har nästan hela tiden lämnat ungefär hälften av de anmälda hjälpsökande ohjälpta. Det är ej rimligt, att man fortsätter på en linje, som kanske skulle innebära, att ju mera arbetslösheten växer, ju mindre antal hjälper det allmänna. Vi måste ha klart för oss,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att om man skall bringa en hjälp, som motsvarar vad som rimligen kan begäras, så måste det allmänna mobilisera mycket omfattande resurser, och jag skulle vilja tillägga: detta måste ske inte bara av omtanke om de betryckta utan också av omtanke om samhället självt.

Jag har under den tid, jag har suttit i regeringen och haft anledning att närmare följa förhållandena på olika håll, fått det bestämda intryck, att på mer än ett ställe i vårt land folket befinner sig på bristningsgränsen. Det kräves, att man visar detta folk den allvarliga viljan hos statsmakterna, och i den mån denna allvarliga vilja finnes inom riksdagens partier skall den ej sakna anknytning till regeringen, som i detta läge betraktar som sin enda uppgift av betydelse att föra statsmakterna så långt fram som möjligt till effektiva inskridanden.

Jag har i detta ögonblick ingen anledning att tala om de spänningar, som kunna uppstå mellan regeringen och riksdagen, och de resultat, som dessa kunna framkalla. Så mycket har jag emellertid anledning att säga, att denna regering betraktar det ej som sin största uppgift att kompromissa fram resultat, utan anser sig böra hävda, att statsmakterna skola inom möjligheternas gräns utföra en politik i överensstämmelse med den övervägande mening, som finnes inom vårt folk.

Herr von Stockenström: Herr talman! Hans excellens herr statsministern började sitt anförande med att erinra om, att det från flera håll under debatten uttalats, att man torde vara beredd till en ingående och saklig prövning av de av regeringen framlagda förslagen, men att man i vissa avseenden redan nu förklarar sig inte kunna följa regeringen eller kunna reflektera på ett accepterande av förslagen endast med vissa modifikationer och med vissa eftergifter. Hans excellens svarade ej direkt huruvida man från regeringens sida var beredd att göra vissa eftergifter, och det må vara alldeles förklarligt, att ett sådant svar i nuvarande läge ej kunde givas utan först längre fram, då sakerna föreligga till närmare behandling. Men i början av sitt anförande hänvisade hans excellens i stället, som jag tyckte, med en viss skärpa därtill, att vid höstens riksdagsval de borgerliga icke erhållit majoritet inom väljarkåren. Jag vill då endast erinra därom, att det ha ju ej heller socialdemokraterna gjort. Det är endast om man även medräknat kommunisterna, som man kommer fram till en majoritet, som utgör en smula mer än hälften. Men vetskapen om denna omständighet bör givetvis icke förtaga oss riksdagsmän rätten att pröva alla föreliggande förslag efter bästa förstånd och att även rösta om dem efter övertygelse och med vad vi anse vara landets bästa för ögonen. Och jag är alldeles förvissad om, att hans excellens herr statsministern inte med sina ord har velat giva uttryck åt en annan uppfattning än den, som jag här uttalar.

Då jag nu, herr talman, går att yttra mig med anledning av den föreliggande statsverkspropositionen, så vill jag till att börja med säga några få ord om den nionde huvudtiteln och kan då som ett allmänt omdöme uttala, att denna synes mig vara ett aktstycke på både gott och ont. Det är alldeles givet, att i det allmänna besparingsarbetet inte heller här ifrågavarande grenar av statsförvaltningen kunnat undgå att drabbas av besparingar och indragningar, och om nu dylika måste göras, så gäller det att tillse, att de sättas in på sådana punkter, att ej ett för hela näringen eller delar därav skadligt avbräck vållas i en pågående verksamhet.

Det är ej alls min mening att här gå in på någon detaljgranskning; bland de större nedprutningarna märkes anslaget till hushållningssällskapen och anslaget till det mindre jordbrukets höjande. Det sista anslaget har blivit så

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

pass mycket nedsatt, att större delen av verksamheten på detta område måste för kommande år läggas ned. Jag måste kanske bekänna, att jag blev en liten smula förvånad över att regeringen föreslår en så stor indragning just då det gäller åtgärder för det mindre jordbrukets höjande, men jag förmodar, att man tröstar sig själv och även söker trösta andra med att man ju har föreslagit så stora andra belopp, t. ex. till ackordslån och till stödlån, vilka ju huvudsakligen komma just det mindre jordbruket till godo. I likhet med vad som skett i fråga om andra huvudtitlar så ha en hel del stora anslag, som eljest brukat uppföras direkt under huvudtiteln, nu sammanförts under utgifter för kapitalökning, under den avdelning, som kallas »fonden för förslag till statsverket». Man har därigenom åstadkommit två saker. Dels att huvudtitelns slutsumma har blivit avsevärt mycket lägre än vad den eljest skulle vara, och det anse ju många människor vara mycket bra, att man prutar på en huvudtitel. Å andra sidan har man också vunnit, att ett mycket stort och imponerande belopp har kunnat föras upp till allmänna arbeten av olika slag, vilket också åtminstone en hel del människor tycker är mycket förtjänstfullt och berömvärt. Bortsett från dessa mera formella och budgettekniska saker så vill jag gärna medgiva, att särskilt vissa här upptagna anslag äro eller borde vara av beskaffenhet att både på ett lämpligt sätt bereda arbete — särskilt då ute på den egentliga landsbygden — och vidare också sett på längre sikt ägnade att bli produktionsbefrämjande och gagneliga. Jag tänker då kanske främst på anslaget till tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskilda skogar, ett anslag, som är upptaget till 3.5 miljoner, och som utgör så att säga en fortsättning på det extra tvåmiljonersanslag, som för samma ändamål, skogsdikning och skogsodling, beviljades av förra årets riksdag. Vidare upptages här ett särskilt anslag å 1.5 miljoner för vissa utgifter på skogshushållningens område, och det framgår av departementschefens yttrande, att anslaget åtminstone delvis är avsett för genomförande av förslag från 1931 års skogssakkunniga till främjande av avsättningen av inhemska skogsprodukter. För egen del vill jag endast säga, att jag med stora förväntningar har under det gångna året följt just denna kommittés arbete. Dess betänkande har för övrigt just kommit, och jag vågar tro, att ett fullföljande av de linjer, som anvisats av kommittén, och varom proposition förväntas, skulle bli till en hel del hjälp för vårt skogsbruk, som ju också det arbetar under svåra förhållanden.

Vidare upptages här ett mycket stort anslag på icke mindre än 4 miljoner kronor till torrlägningsföretag ägnade att motverka arbetslösheten. I fråga om denna stora utökning av denna verksamhet vill jag endast uttala den förhoppningen, att erfarna och kompetenta arbetskrafter kunna finnas att tillgå för arbetenas planläggning och ledning, så att vi i möjligaste mån undgå sådana missgrepp och i en hel del fall rena misslyckanden, som på vissa håll förekommit, bland annat just i samband med den forcering av torrlägnings- och odlingsverksamheten, som ägde rum under den förra s. k. kristiden. I fråga om ett ianspråktagande av ny jord, vunnen genom torrläggning, alltså vad vi kalla tilläggsodling till redan befintligt jordbruk eller upprättande av helt nya brukningsdelar, måste givetvis liksom vid all kolonisation beaktas, att också verkligen förutsättningar finnas för jordbrukens bestånd och upprätthållande, att med andra ord utkomst kan beredas dessas innehavare.

Jag kommer här in på frågan om på vad sätt och med vilka medel, som jordbruksnäringen kan eller bör stödjas i ett krisläge som det nuvarande. Givetvis kunna kontantunderstöd, t. ex. i form av stödlån, vara till mycken hjälp, åtminstone tillfällig hjälp för många jordbrukare, men det viktigaste är i alla fall, att balans åvägbringas mellan inkomster och utgifter, att i första hand produktionskostnaderna kunna täckas och om möjligt även någon och skälig

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vinst uppstå. Utgifterna vid ett jordbruk kunna endast till en viss gräns nedbringas. Extensifieringen kan ej drivas och får ej drivas så långt, att man tangerar vanhävdnen. Driften kan ej läggas ned på samma sätt som när portarna till en fabrik stängas. Under de senaste åren hava av statsmakterna vidtagits en hel del åtgärder, kristidsåtgärder om man så vill kalla dem, i syfte att erhålla ett bättre prisläge för jordbrukets produkter. Man kan då fråga sig vad den nuvarande regeringen har för avsikter, vad den vill i förevarande avseende. Hans excellens herr statsministern antydde i sitt anförande här nyss, att man vore beredd att, såvitt jag fattade honom rätt, gå vidare på de vägar, som man slagit in på, med de rättelser och modifikationer, som kunna tänkas behöfliga. Man har emellertid inte vare sig i statsverkspropositionen eller i uttalandena vid riksdagens öppnande fått något närmare besked om vad som härutinnan avses. Det enda, som man egentligen fått veta hittills, det har varit, att utredning pågår huruvida åtgärder fortfarande böra vidtagas till spannmåls- och sockerbetsodlingens stödande. I fråga om spannmålsodlingen gäller utan att något nytt beslut behöver fattas, fortfarande inmalningsbestämmelserna. Men vad man undrar och vad lantmännen fråga sig det är, huruvida från regeringens sida några förslag komma att framläggas till priserens stödande. Priset på spannmål ute på världsmarknaden, i Amerika t. ex., har i höstas och nu i vinter legat på en lägre nivå än någonsin tidigare. I Danmark, som också genomgår en svår jordbrukskris, och där inga som helst åtgärder vidtagas för att stödja och hjälpa spannmålsodlingen, där noteras för närvarande ett vetepris på 9 kronor 50 öre. Nu har ju förra årets skörd för vårt lands vidkommande blivit både stor och god, ja kanske den bästa skörd vi haft på flera årtionden. Men det har då uppstått den frågan, om vi kanske ej gå emot en överproduktion av särskilt vete. Om skördens verkliga storlek få vi kännedom om någon månad, då resultatet av den senaste spannmålsinventeringen föreligger, men i avvaktan därpå så vill jag dock erinra om, att totalarealen för brödsäd under senaste år varit ungefär densamma som tidigare. Den har hållit sig omkring 500,000 hektar. Jag kan nämna, att 1914 odlades det brödsäd på 508,000 hektar, 1919 på 513,000, 1930 på 502,000 och förra året på 510,000 — för att taga endast några exempel. Skördeutfallet har sista året blivit rekordartat stort, men den gynnsamma väderlek, som orsakat detta, den kan inte tillskrivas eller skyllas vare sig på stödåtgärderna eller på den föregående regeringen; skörden 1932 av brödsäd var i själva verket, trots att arealen endast ökats helt obetydligt, ej mindre än omkring 50 procent större än vad den var året förut. Emellertid vill jag framhålla, att den mycket starka förskjutningen mellan sädeslagen, från rågodling till veteodling, givetvis icke får drivas för långt. Det torde ej vara önskvärt, såvitt man nu kan döma, att en normalskörd av vete lämnar ett överskott utöver vad vi själva behöva.

Medan jag talar om spannmålen, kan jag ej låta bli att säga ett par ord om den anordning för ökad användning av havre, den inmalning av havre, som blivit genomförd av den nuvarande regeringen. Jag vill ej på något sätt klandra åtgärden, men jag kan ej låta bli att erinra om, att ett par av den nuvarande regeringens ledamöter tidigare ha intagit en mycket bestämt avvisande hållning till denna eller liknande åtgärder. För två år sedan hade jordbruksutredningen framlagt förslag om inmalning av havre. Vid 1931 års remissdebatt yttrade vår nuvarande jordbruksminister, herr Sköld, följande: »Vad skulle då följden av detta förslag om förmalningstvång bli? Jo, på grund av att vi sakna spannmålshandel, på grund av de våldsamt höga omkostnader, som havregrynskvárnarna skulle få för att plocka samman den behöfliga grynhavren och på grund av att denna grynhavre kom-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

me i små olikartade partier, med påföljd, att industrien skulle anse sig nödsakad att behandla dessa småpartier vart för sig, skulle grynkvárnarnas produktionskostnader stiga. Och eftersom man samtidigt skulle skydda kvárnarna från ökad utländsk konkurrens skulle havregrynspriserna stiga. Man skulle alltså vidtaga en åtgärd som icke skulle komma att leda till ett öres förbättring i priset för jordbrukarna, men komme att leda till ökat pris på havregryn. Är det någon människa som kan se någon mening i detta?»

Jag kan ej värja mig för det intrycket, att herr Sköld vid det tillfället opponerade sig ej bara mot tanken på inmalningstväng utan också i allmänhet mot ökad användning av svensk havre för tillverkning av gryn. Och vid samma tillfälle under remissdebatten 1931 yttrade den nuvarande socialministern, herr Möller: »Jag hoppas jag icke misstager mig häri, att regeringen icke tänker fortsätta på inmalningsvägen genom att driva fram havreinmalningens galenskap.» Vad har emellertid nu inträffat? Jo, under medverkan från jordbruksdepartementet har man förmått alla grynkvárnarna att förbinda sig att använda svensk havre i en viss omfattning. För närvarande är det 50 procent, och det kommer något längre fram att bli 60 procent svensk havre. Detta har jag givetvis intet alls att erinra emot. Jag tycker det är alldeles rimligt och naturligt, att när man får en stor och god havreskörd man då också skall kunna använda svensk havre för tillverkning av havregryn. Nu kanske det kan invändas, och jag ser på herr jordbruksministern, att han kommer att göra det, att det här är fråga om ett frivilligt åtagande. Och det är sant, att så är fallet. Vi ha sluppit en förordning. Jag är också glad att slippa förordningar. Jag har varit med om att utfärda en del, men jag är glad, om man kan slippa dem. Men vad jag vill framhålla är det, att verkningarna av ett statligt förmalningstväng eller av ett frivilligt åtagande om ökad användning av havre, det blir i stort sett detsamma, såvitt jag förstår. Verkningarna i fråga om inköp, handel och lagring och allt detta, de bli desamma och även olägenheterna, om sådana kunna komma ifråga. Jag tror nog ej, att det är så farligt med olägenheterna, och jag skall ej heller på något sätt framföra någon erinran emot vad som skett. Det är möjligt, att förklaringen till den ändrade inställningen från regeringens sida helt enkelt är, att en fråga kan te sig olika uppifrån regeringsbanken eller nedifrån kammaren. Det anförda kan emellertid kanske tjäna såsom en maning till försiktighet i uttalandena för personer, som kunna misstänka, att de framdeles kunna bli statsråd.

Med en viss undran avvakta nu jordbrukarna besked om den nuvarande regeringens ställning till den animaliska produktionen, där priset så hårt drabbat praktiskt taget alla jordbrukare och ej minst de mindre. Är det regeringens avsikt att giva full verkställighet och effektivitet åt de anordningar till smör- och mjölkprisets stödjande, som beslutades vid förra årets riksdag? Sedan Svenska mejeriernas riksförening förra året bildades och nått tillräcklig omfattning — den representerar för närvarande den övervägande delen av den till mejerierna saluförda mjölken — så hemställde denna riksförening om rätt att upptaga en allmän utjämningsavgift å $\frac{4}{10}$ öre per liter mjölk, som då skulle möjliggöra en prisstegring på smör med 40 å 50 öre per kilogram och motsvarande stegring i det pris på mjölken, som utgår till jordbrukarna. Mjölknämnden tillstyrkte då en avgift på $\frac{3}{10}$ öre, men regeringen biföll endast $\frac{2}{10}$ öre. En av regeringens ledamöter, nämligen kommunikationsministern, som var medlem av mjölknämnden tidigare, hade reservationslöst biträtt nämndens förslag, men då inträffade det märkliga, att det var jordbruksministern, som prutade ned vad kommunikationsministern hade tillstyrkt. Med hänsyn till den ställning såsom jordbrukets främste målsman, som statsrådet och chefen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

för jordbruksdepartementet intar, hade man kanske kunnat vänta, att det i stället skulle varit han, som påyrkat bifall till den högre avgiften.

Sedan i början av november månad förra året har emellertid den nya prisregleringen varit genomförd i den begränsade form, som den fått genom regeringens beslut. Jag vågar säga, att åtgärden har utfallit efter beräkning och fungerat tillfredsställande. Priset på smör inom landet har kunnat hållas 25 öre — tidvis något mera — över exportpriset, men detta senare pris har oavbrutet fallit. Om än verkningarna blivit de, som man förutsagt, har i alla fall genom den företagna begränsningen och särskilt genom det abnormt låga priset på exportsmör prisnivån på smör inom landet kommit att ligga mycket, mycket lågt. Medan vi i mitten av november kunde erhålla omkring 1 krona 80 öre å 1 krona 90 öre per kilogram smör vid export, har exportpriset under den sista tiden legat avsevärt mycket lägre, vid 1:50, 1:40, ja t. o. m. under 1:30 vid vissa tillfällen. Det är för övrigt det lägsta smörpris, som man har haft på världsmarknaden på omkring 40 år. För dagen har noteringen inte kunnat hållas högre inom landet än i 1 krona 50 öre. Men varje i saken insatt person måste väl medge, att vi till det priset inte kunna producera smör utan att förlust uppstår. Jag vill erinra om att medelpriset på smör under åren 1925—1929 var något över 3 kronor, alltså det dubbla mot vad det är för dagen. Med den avgift, som från början begärdes, skulle priset kunnat hållas kanske en 20-öring högre än det nuvarande, och Svenska mejeriernas riksförening har också i dagarna beslutat att gå in med en framställning i syfte att möjliggöra en sådan prisstegring. Nu ser jag, att i dag har framlagts en kungl. proposition angående förordning om införselmonopol på mjölk och mejeriprodukter. Är avsikten härmed — såsom jag trott mig kunna utläsa av departementschefens uttalande — att göra systemet effektivt och möjliggöra en kraftigare höjning av smörpriset än den, som hittills skett, och kan man häri se ett förebud till att regeringen kommer att bifalla mejeriföreningens nya framställning, är detta givetvis att hälsa med tillfredsställelse. Vad vi önska, är ingen uppskörtning av konsumenterna, orättfärdigt skulle det vara att vilja åstadkomma en sådan i dessa hårda tider. Vi eftersträva inte någon orimlig prisstegring, vi önska endast skäligt utbyte av en viktig produktion, som tidvis varit förlustbringande och som inte kan nedläggas.

Det har givetvis inte varit min mening att här komma med en allmän svartmålning av jordbrukets läge. Förra årets rika skörd har säkert inneburit en lättnad i betrycket för mången, som kanske eljest inte kunnat kämpa sig fram till den dag i dag är. Jag tror också, att en hel del ännu är att vinna genom lantmännens egna åtgöranden av organisatorisk och ekonomisk art både med avseende å produktion och avsättning. Men världsmarknadsläget för de viktigaste produkterna är fortfarande tröstlöst. Och den omständigheten, att regeringen upplöst jordbruksutredningen, som framlagt en hel mängd positiva förslag till jordbrukets stödjande, tror jag inte, att man på lantmannahåll är benägen att betrakta som ett tecken på ljusning i läget.

Det har nu av regeringen framlagts ett utomordentligt omfattande program, som jag inte här skall närmare gå in på, till arbetslöshetens bekämpande väsentligen genom arbeten av annat slag än dem, som jag tidigare i mitt anförande har erinrat om, och man tyckes också avse att härigenom kunna vinna en förbättring i det allmänna konjunkturläget. Vad nu speciellt jordbruket beträffar kan det väl sägas, att en ökad köpkraft, låt vara att den är tillkommen genom konstlade medel, hos den icke jordbrukande befolkningen kan medföra bättre och ökad avsättning inom landet för jordbrukets produkter. Men vad jag tror kan medföra en fara — och en allvarlig fara — det är, om man genom statliga åtgärder förhindrar eller fördröjer andra näringars an-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

passning efter ett förändrat konjunktur- och prisläge, om den alltjämt stora spänningen mellan lönenivån inom industrien och inom jordbruket genom direkt statligt ingripande vidmakthålles och om bland annat just därigenom också priset på vissa förnödenheter för jordbruket hålles uppe på en för hög nivå. Regeringen, som hyser ett så stort intresse för och en varm omtanke om särskilt vissa grupper av dem, som just nu drabbas av krisens verknin- gar, bör inte glömma, att omkring 40 procent av landets befolkning äro knut- na till och beroende av en näring, som också den kämpar med stora svårig- heter, och att bland denna närings utövare det övervägande flertalet utgöres av sådana, som sannerligen varken kunna räkna med normalarbetsdag eller avtalsenliga löner.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, var- vid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice tal- mannen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr förste vice talman! Jag tillåter mig att redan nu lämna några förklaringar med anledning av det anförande, som herr von Stockenström nyss har hållit.

Jag skall koncentrera mig till två spørsmål. Till en början vill jag säga, att jag inte riktigt kan förstå herr von Stockenströms tvångsläge att tala om den s. k. havreinmalningen. Jag vill för min del i det avseendet förklara, att den frivilliga överenskommelse, som på hösten träffades mellan havre- grynskvarnarna under jordbruksdepartementets medverkan, är av den beskaf- fenhet, att inga av de olägenheter, som måste anses vidlått det förslag, som jordbruksutredningen på sin tid framlade, i detta fall finnas för handen. Man kan inte heller gärna påstå, att den företagna åtgärden lett till någon egent- lig nytta för jordbruket, ty enligt mitt sätt att se kan man helt enkelt inte på den vägen vinna några fördelar åt jordbruket. Ur den synpunkten är alltså även denna åtgärd fullkomligt meningslös. Åtgärden har i stället vidtagits, därför att det i nuvarande penningpolitiska läge är nödvändigt att tillvarataga varje möjlighet att minska importen och ersätta denna med använ- dande av svenska varor, och i det avseendet tror jag, att åtgärden har sin bety- delse. Det förefaller alltså, som om de anmärkningar, vilka med skäl fort- farande kunna riktas mot det förslag, som jordbruksutredningen i detta avse- ende på sin tid framlade, inte kunna äga tillämpning i förevarande fall.

Jag vill också svara på den fråga, som herr von Stockenström framställde, rörande regeringens ställning till den s. k. mjölkregleringen. Herr von Stoc- kenströms fråga innefattade även en viss kritik av den ståndpunkt, som rege- ringen under hösten intog. Jag tror dock, att om herr von Stockenström, som ju har stora förutsättningar numera att kunna överblicka läget, vill tränga tillräckligt in i den situation, som förelåg förliden höst, han icke skall finna anledning till kritik. Det är sant, att det förelåg ett förslag från den s. k. riksföreningen om upptagande av en allmän mjölkavgift på 0.4 öre, en avgift som skulle medföra en förhöjning av smörpriset, eller låt mig hellre säga ett pristillägg för exportsmör, på något över 40 öre. Men hurudan var situatio- nen, när detta förslag framkom? Först och främst skola vi komma ihåg, att den svenska smörmarknaden vid det tillfället befann sig i ett exceptionellt läge. Det var en faktisk brist på smör i landet, och det var omöjligt att till- godose våra fasta kunder i utlandet. Det var, kan man säga, den olyckligaste tidpunkt, som överhuvud taget är tänkbar, för igångsättande av en mjölkreg- lering. Det visas ju bäst därav att sedan den allmänna avgift, som av mig tillstyrktes och som var hälften så stor som den av riksföreningen föreslagna,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

blivit genomförd, den s. k. riksnoteringen på svenskt smör pressades upp 48 öre över Köpenhamnsnoteringen på smör. I dag när vi befinna oss i den motsatta situationen, d. v. s. att vår smörexport åter har stigit och smörproduktionen har blivit större, är skillnaden mellan riksnoteringen på det svenska smöret och Köpenhamnsnoteringen faktiskt lika med noll, trots att det på det svenska smöret kommer ett pristillägg av 24 öre. Jag tror, att var och en, som vill se saken sådan den är, måste medgiva, att det fanns skäl till en viss försiktighet och anledning att icke forcera utvecklingen just vid den tidpunkt, då läget var så pass exceptionellt.

Men det var ytterligare ett förhållande, som gjorde det nödvändigt för regeringen att iakttaga försiktighet: upptagandet av denna allmänna avgift är en mycket omständlig procedur. Det fordras ett helt litet ämbetsverk härför, och vid det tillfälle, när Kungl. Maj:ts beslut skulle fattas, var denna apparat knappast ens planlagd, långt mindre upporganiserad. Man stod inför den frågan, om det skulle bli möjligt för riksföreningen att bemästra de mycket stora tekniska svårigheter, som följde med genomförandet av regleringen, och jag fann det under sådana omständigheter skäligt att iakttaga försiktighet vid regleringens igångsättande. Jag tror, att man kan illustrera de tekniska svårigheterna med det förhållandet, att det ännu icke från riksföreningen utskickats kravbrev till alla producenter för de avgifter, som skola erläggas för november månad, vilket är helt naturligt med hänsyn till svårigheterna att skapa den erforderliga apparaten. Nu befinna vi oss i ett annat läge. Som jag nyss nämnde, har smörproduktionen ökat. Priset på världsmarknaden har fallit oerhört, och enligt mitt sätt att se finns det nu skäl att gå till en höjning av den allmänna avgiften, så mycket mer som riksföreningen, efter vad jag kan finna, dock till slut har bemästrat de tekniska svårigheterna och skapat en apparat för uppbörden, som synes vara tillfredsställande. Därför kommer jag för min del att på fredag tillstyrka Kungl. Maj:t att medgiva en höjning av den allmänna avgiften till det belopp som av riksföreningen nu har begärts.

Rörande regeringens allmänna inställning till mjölkregleringen skulle jag vilja avgiva den deklARATIONEN, att regeringen, trots de mycket stora vanskligheter och de många problem, som följa med denna reglering och som visa sig inte minst i den söndersplittring av jordbrukaropinionen, som nu har skett, anser det vara sin skyldighet att lojalt genomföra riksdagens beslut, så länge detta beslut gäller. Och regeringen anser dessutom, att det icke kan vara tal om att för riksdagen framlägga förslag om ändring i systemet, förrän detta har blivit så grundligt prövat, att man kan klart överblicka dess konsekvenser.

Herr Örne: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag råkade börja läsningen av statsverkspropositionen med att genomögnå den nationalekonomiska utredning, som är bifogad herr finansministerns anförande, och jag måste medge, att jag blev verkligt förskräckt. Skall detta, frågade jag mig, hädanefter bli den teoretiska och praktiska grundval, på vilken vårt lands ekonomiska handlande skall byggas? Då måste vi enligt min mening bereda oss på synnerligen farliga, vittomfattande och under många år bestående svårigheter. När jag sedan fortsatte med att läsa herr finansministerns egna principuttalanden, blev intrycket ett helt annat, trots det hedersomnämmande, som den ifrågavarande utredningen får av finansministern. Och sedan jag har hört herr finansministerns anförande här i förmiddags, känner jag mig ytterligare lugnad. Detta anförande var nämligen verklighetsbetonat och realpolitiskt, vilket man inte alls kan säga om den nationalekonomiska utredningen, vilka stora vetenskap-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

liga förtjänster den nu än må ha. Det synes mig ur flera synpunkter vara ganska olyckligt, att den har fått en så framskjuten plats.

Jag erkänner nu gärna, herr förste vice talman, min oförmåga att följa den modernaste nationalekonomien på dess storartade, himlastormande balansgång. Men så mycket vågar jag säga, att nationalekonomerna synas mig ha kommit in på en ganska verklighetsfrämmande väg, i den mån de tro, att världens välstånd kan manövreras med vridningar på penningvärdets ratt och genom exportfrämjade och importhindrande åtgärder. Man blev visserligen rätt imponerad, när det på sin tid ifrån nationalekonomiskt håll förkunnades — jag minns särskilt en artikel i Göteborgs Handels- och sjöfartstidning för åtskilliga år sedan — att vi numera hade fått i våra händer makten att reglera konjunkturerna genom penningpolitiken. Men strax därpå sade man sig, att detta dock inte kunde vara möjligt. Erfarenheten har sedermera så grundligt som möjligt vederlagt de stora förväntningarna på många håll i anledning av att Bank of England, följd av en lång rad av andra centralbanker, släppte guldmynntfoten. Enligt den teori, som då framställdes — jag vågar inte här i dag skriva den på någon bestämd persons konto — skulle prisnivån följa guldet och följaktligen stiga i de länder, som hade lämnat guldet å sido. Men hur gick det? Prisnivån behagade i stället följa pappersvalutan och sjönk alldeles katastrofalt i guldländerna, och sedermera har den fortsatt marschen nedåt även i förhållande till pappersvalutorna. Förhållandena på varumarknaderna ha i följd därav blivit sämre än de ha varit någonsin förut. Till råga på eländet har den enormt ökade otrygghet, som har följt med ostadiga eller i varje fall inte vid en gemensam fast botten förankrade pappersvalutor, tagit död på mycken företagsamhet, som annars skulle ha förefunnits. Det måste ju nämligen göra en producent mer än vimmelkantig, då han vid försäljning av en vara inte har någon aning om, vad han tre månader senare (under förutsättning att han säljer på tre månaders kredit) skall få för den i sitt eget lands mynt.

Virrvaret på penningväsendets område har ju också givit luft under vingarna åt alla de s. k. planhushållare, som fylla samtiden med sina projekt. I de vacklande växelkurserna och i allmänhetens benägenhet att taga intryck av verklig eller föregiven omsorg om penningvärdets stabilitet ha dessa funnit motiv till all denna valutaransonering, varukontingentering och dumpinglagstiftning, som gjort varuutbytet till den trassligaste härva, som hittills har skådats i världshistorien. Nu måste, säges det i det dokument jag närmast syftar på, statsmakterna i Sverige vara beredda på att stödja de svenska exportnäringarna och skapa nödiga importhinder, därest det förelagda regeringsprogrammet verkar utöver en viss, rätt snäv gräns. — Ja, när man läser detta, kan man ju inte tro annat än att det här rör sig om av regeringen föreslagna åtgärder av en verkligt förkrossande storleksgrad. Men när man sedan ser efter i själva propositionen och när man hör vad som här säges ifrån olika håll, kommer man underfund med att dylika reflexioner säkerligen inte hade varit nödvändiga.

Vad är nu ett importhinder, mina herrar? Jo, det är ett hinder för att den arbetande befolkningen och företagen, som behöva varor, få samma ersättning som förut för sitt arbete och sina produkter, denna ersättning räknad i nyttigheter. Och vad är en exportpremie eller en på lösliga, icke ekonomiskt hållbara grunder given exportkredit? Jag karakteriserar den på det sättet, att den innebär, att man själv frivilligt berövar sig möjligheten att få full betalning för sitt arbete, men gör det på ett listigt sätt, som inte skall märkas — annat än i tidernas längd förstås.

Antag, att en bondes hustru slår sig på att producera ägg och säljer dem

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

till handlanden eller till äggföreningen men finner, att affären inte lönar sig, och klagar för sin herre och man häröver, och att mannen därpå går till handlanden och säger: Här har ni 25 kronor, ge nu min hustru 25 öre mer per kilot, än ni brukar, för de nästa 100 kg. ägg, hon kommer med! Om han förfar på på det sättet, tror någon då, att den familjen blir rikare genom den åtgärden? Möjligen kommer hustrun att skaffa sig fler hönor och köpa majs att föda dem med och att inte lika noggrant som förut kontrollera de olika höornas produktion eller taga så väl vara på äggen, då hon får detta överpris. Men håller hon på med utvidgning av verksamheten, kommer den tid, då familjen helt enkelt stupar på rörelsen. Och när husfadern slutligen inte längre kan betala dessa »exportpremier», kommer den fullständiga katastrofen, då det stora, på konstlad väg utvidgade hönseriet skall avvecklas.

Hela den idé, som ligger bakom exportpremierna, är fullkomligt analog med det hönseri, jag här har skildrat.

Vad staterna nu gjort sedan åtskilliga år tillbaka, har varit att med osunda medel uppmuntra produktionen och söka styra den i viss riktning. Detta är vad man med ett modernt slagord kallar planhushållning. Ty, mina herrar, lika väl som det fanns rationalisering, innan man hade hittat på rationaliseringsslagordet, lika väl har det i alla tider funnits en strävan mot planhushållning, men det har aldrig förut fallit någon in att kalla tilltrasslandet av de internationella ekonomiska förhållandena för planhushållning. Olyckan för alla dessa, som skola främja produktionen med sådana medel, är att människorna i andra stater få precis samma idé och inte beträffande andra varor utan just precis beträffande samma varor i alla länder över hela jordklotet. Man utväljer sålunda ungefär samma varor överallt och skall uppmuntra produktionen av just dem. Så har man gjort med spannmålen. Den talare, som jag brukar ha livliga meningsutbyten med här varje år, yttrade nyss, att någon fara för överproduktion av svensk spannmål föreligger inte, såvitt inte det skulle bli lika vackert väder under innevarande år som det var år 1932. Det kan man ju inte så noga veta. I varje fall föreligger redan ett mycket betydande spannmålsöverskott och, mina herrar, skulle detta överskott på grund av en period av särskilt god väderlek — vilken ju alltid kan inträffa — komma att ökas, hur skall det då gå? Vårt land betyder visserligen icke mycket. Och vi ha ju sett ett stort land, som herr Ture Nerman i dag bekände som sitt rätta fädernesland, lägga om sitt jordbruk i sådan riktning, att det praktiskt taget inte kan producera något annat än spannmål. Ty det är det enda man kan producera på jättestora domäner med maskindrift: produkten blir spannmål och ingenting annat än spannmål. Och så översvämmas världen av spannmål från alla håll. Detta kallas för planhushållning, mina herrar! Nu har man ju haft den stora lyckan i Ryssland — jag menar ur den synpunkt jag ser saken — att det icke frambragts så mycket spannmål som man avsåg. Hade så blivit fallet, så hade det nämnda landet försökt att översvämma världen runt omkring med sitt överskott; och hur skulle det då ha gått?

Och nu skola också de olika staterna försöka att stödja den animaliska produktionen. Vi ha kanske varit ett föregångsland i avseende på uppmuntran av denna produktionsgren, men andra stater ha som bekant tagit upp idén efter oss. Man har nu i Storbritannien, som varit vår förnämsta köpare av animaliska produkter, hittat på utvägen att med konstlade medel i hög grad upphjälpa dominions produktion av sådana varor. Följden härav se vi i de snörnoteringar, som här äro meddelade beträffande England och som sannernigen inte medföra någon som helst glädje för dominions, lika litet som jag tror, att de äro till glädje för moderlandet.

Resultatet av de ingrepp, som vi fingo bevittna i riksdagens elfte timme

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i följ, har redan något berörts. När man satte i gång den stora apparaten beträffande smöret, visade sig först en ganska kraftig skillnad mellan den svenska smörnoteringen och den danska; noteringen övergick för vår del från att vara mycket negativ till att bli positiv. Skillnaden var enligt de uppgifter, jag har här, då den var som högst 47.2 öre, det vill säga det svenska smöret noterades 47.2 öre högre per kilogram än det danska. Så börjar en nedgång i skillnaden. Skillnaden gick sålunda ned till 35.7 öre, 24.1 öre, 21.9 öre och 7.2 öre. Och enligt vad jordbruksministern nyss meddelade är den senaste skillnaden mellan noteringarna noll. Och ändå betalade Sverige en exportpremie av 24 öre per kilogram! Nu lovade herr jordbruksministern att fördubbla möjligheterna i fråga om denna exportpremie, och dessutom har han, som jag märker, i dag framlagt en proposition om importmonopol på smör, mjölk och en hel del andra hithörande produkter.

Jag har här ett par uppgifter från Norge, där man ju hittat på sådana saker tidigare än vi. Genom dessa åtgärder i Norge har nu framkallats en i hög grad stegrad mjölkproduktion. Den i mejerierna invägda mjölmängden utgjorde i november månad 1932 124 procent av vad mjölmängden var två år tidigare. Index för det producerade smöret uppgick 1932 till 182. Vi äro nu här i landet uppe i en mjölkproduktion om jag inte tagit för mycket fel av 4,600 miljoner kilogram. En stegring med 24 procent skulle betyda i runt tal 1,100 miljoner kilogram. Om jag inte räknat fel vid min huvudräkning, torde det motsvara ungefär 44 miljoner kilogram smör, som vi, för den händelse vi skulle öka vår produktion lika mycket som den norska, skulle komma att producera utöver nuvarande tillverkning. Tro herrarna att det vore bra att göra det här i Sverige? Jag behöver inte svara på frågan, jag tror, att det är tillräckligt att endast fråga.

Nu är det ju möjligt, att en hel del stater få samma idé som vår nuvarande jordbruksminister fått, nämligen att anordna importmonopol för mejeriprodukterna. Hur stå vi då gentemot utlandet? Ja, då torde man nog få använda särdeles skickliga förhandlare, om man överhuvud taget skall få exportera ett enda kilogram svenska jordbruksprodukter för framtiden. Ty skulle England införa importmonopol, komma säkerligen de storpolitiska skälen — nödvändigheten att hålla ihop imperiet — att till den grad dominera, att moderlandet kommer att taga hela sitt importbehov av smör från dominions. Vart skola vi då sälja vårt svenska smör? Tyskland torde inte vara villigt att taga det. Ja, vi få då äta upp det själva! Men det kan hända, att vi inte kunna det, och då stå vi inför ganska stora svårigheter.

Det är sådana åtgärder, som man i en mängd tidningsuttalanden i utlandet — jag kan väl säga mest på protektionistiskt borgerligt håll — sammanfattar under begreppet planhushållning. Samtidigt har man övergivit guldmyntfoten, den mest planmässiga ur världshushållningssynpunkt, som mänskliga hjärnor någonsin uttänkt. Nå, säger man, guldmyntfoten visade sig så förfärligt skadlig och ledde till en så fruktansvärd prissänkning, och därför måste den avskaffas. Nej, svarar jag. Jag har redan påpekat, att priset blivit större och häftigare sedan länderna börjat gå ifrån guldet än det var förut. Men guldmyntfoten i och för sig har inte flera eller större fel än celsius-termometern eller metersystemet. Felet är, att folken i sitt handelspolitiska handlande eller i sin handelspolitik överhuvud inte brytt sig om denna termometers utslag. Centralbankernas guldförråd tjänar nämligen i första rummet till att vara en indikator på den handels- och finanspolitik, som ett land för. Så länge guldet blir liggande stilla — och jag betonar här, att jag inte alls har den gamla uppfattningen att det behöver vara så förfärligt mycket guld i varje särskilt land, det behöver blott vara en guld-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mängd, som är lämpligt avvägd mellan olika länder — så länge, upprepar jag, guld i så stor mängd det behöver förekomma där, blir liggande i centralbankernas valv, finns ingenting särskilt att anmärka. Men om mängden börjas ökas i ett särskilt lands centralbanksvalv, så är det något på tok i det landets handels- och betalningspolitik. Det är naturligtvis också fara å färde, då förrådet börjar sina ut i ett land. Men under det att det senare, utströmningen av guld, betraktas som någonting högeligen riskabelt, har en abnorm ökning av förrådet märkligt nog inte på den allmänna opinionen haft någon inverkan och har inte ansetts innebära någon lärdom för statsmakterna i vederbörande land. Vad som verkligen stod på, då guldet började ökas i Förenta staternas och Frankrikes bankvalv, var ju att skadeståndet och räntorna inte kunde bäras av gäldenärsländerna, och att Förenta staternas och Frankrikes handelspolitik var för snäv. Jag förstår lika litet, då man från en del håll skyller den stora depressionsprocess, som följde på grund av guldanhopningen, på guldmyntfoten, som jag skulle förstå, om man börjar skylla på termometern i ett fall, då man genom oförståndig eldning och stängda fönster fått svimningstemperatur i ett rum, där många personer vistas. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att varje annat penningssystem än det, som vilar på guldstandarden, under liknande förhållanden måste råka i olag och göra det långt förr än guldmyntfotsystemet råkar i olag.

En av de viktigaste uppgifterna vid botandet av den internationella krisen är att söka komma tillbaka till ett fast myntsystem, till guldmyntfoten. Jag tror inte, att man i nuvarande läge kan återställa den gamla pariteten, åtminstone inte i *alla* de länder, som släppt den, men huvudsaken är, att man kommer tillbaka till ett fast penningssystem. Förrän man gör detta, finns det faktiskt inga möjligheter att ordna produktionen och handla på så lång sikt som är nödvändig för att kunna planera för sig, att bereda sysselsättning åt folk och sluta avtal om under längre tid fasta löner.

Vidare måste handelsrestriktionerna bort, och den orimliga överproduktionen inom vissa produktionsgrenar, vilken uppstått på grund av statsingripanden, måste avvecklas. Detta blir givetvis det svåraste problem, som kommer att föreligga, när man skall försöka återgå till bättre förhållanden, och jag kan inte se, att lösningen av det problemet kan komma att gå för sig utan svåra plågor. Jag vet bara, att det *måste* ske, om världen skall komma tillbaka till rimliga förhållanden. Man kan aldrig i livet — och jag ber få upprepa det, fastän jag sagt det så många gånger förut — få tillfredsställande pris på jordbruksprodukterna, förrän man blir av med de oerhörda förråd av spannmål och andra primära jordbruksprodukter, som för närvarande ligga lagrade i en massa länder.

Vidare måste det genomföras fri folkomflyttning, så långt detta låter förena sig med rasbiologiska synpunkter, och även medgivnas rörelsefrihet för arbetskraften, i den mån denna rörelsefrihet nu hejdas och hålles tillbaka av olika skrämmässiga tendenser. Detta recept får världen nog i framtiden bekväma sig att använda, om den vill bli frisk igen. I väntan på dylika åtgärder är det emellertid av yttersta vikt, att vi inte företaga något, som kan fördärva eller försämra våra egna möjligheter att snarast ansluta oss till ett fast penningssystem. Det går inte bara att lekande lätt förklara, att riksbanken skall släppa sina valutareserver. Ett sådant förslag kan endast den komma med, som inte har en aning om vad valutareserven tjänar till. Jag säger inte, att valutareserven skall vara sådan, den i denna dag är. Den kan vara mindre och den kan vara större. Men i samma ögonblick som riksbankens valutareserv skulle gå ned, vi kunna säga till exempel till hälften av

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

välstånd att människorna i dessa länder kunna skåda emot framtiden utan den skräck, som förfryser hjärtat — om också med något av den hjärtats oro, som gnager och fräter. Vad ha inte ni att glädjas över: en legitim styrelse, politisk och intellektuell frihet med alla de värdefulla garantier för frihet och rättvisa, som friheten innebär; ett på en gång aktivt och resonabelt medborgarsinne; gamla seder vid vilka ett nytt medeltida barbari ännu knappt hunnit snudda, en moralisk och intellektuell vitalitet, som alltjämt är i stånd att strida emot den sadistiska yra, som synes ha bemäktigat sig världens själ. Ni få ännu leva i förnuftets sfär, ni få ännu räkna er till de civiliserade folken. Men av vilken ocean utav nöd och förtvivlan är den inte omgiven denna ö, som inte riktigt själv tycks veta av sin lycka. Hela det övriga Europa — från Rom till Moskva — hör hemma inom den usurperade och usurperande zonen, där råder den illegitima styrelse, vars rätt inte är erkänd bland folken, men som härskar genom makten allenast, och vars redskap heta polis och deportationer, specialdomstolar och permanent belägringstillstånd, en press belagd med munkorg och yttrandeförbud för allt vad motståndare heter.»

Min gode vän från Uppsalatiden, den ende medlemmen av partiet Ture Nerman, skulle inte, om inte detta vore alldeles sant, kunna stå i denna kammars talarstol och föra fram kritik mot den sittande regeringen. Om denna regering hade sådana tendenser som den idealregering han själv hänvisade till och om vi i vårt land nu tillämpade det politiska system han anslöt sig till, skulle herr Nerman icke finnas här, utan i ett fängelse eller bära plank i ett koncentrationsläger. Jag kan för min del, i motsats till herr Nerman, inte känna mig övertygad om, att det skulle vara något att sträva efter, och jag tror inte heller, att herr Nerman i sitt hjärta strävar efter det. Men han är en mycket konsekvent man ända sedan studentåren och han är mycket stolt över att aldrig ändra åsikt. Det har han ju ändå något gjort, och om han noga tänker efter, så kanske han till slut kommer till det resultatet, att det kunde vara fördelaktigt med det svenska systemet framför Moskvsystemet. Det skulle inte vara den ringaste konst att ta bort arbetslösheten med tillhjälp av Moskvsystemet. Detta system går ju nämligen helt enkelt ut på, att man tar 35 procent av nationalinkomsten för att utföra statsarbeten av olika slag, bygga fabriker och annat, och dessutom tvångslånar en hel del från arbetare och tjänstemän. Den som blir utesluten från de heligas samfund eller som inte vill arbeta berövas sina livsmedelskort och bostadskort. Finge vi det på samma sätt här i landet, så att hela folket komme ner på en nivå, som motsvarade nivån för de sämst ställda bland våra lantarbetare, det vill säga dem som inte ha något kollektivavtal och leva i särskilt svårt ställda trakter av landet, så nog skulle arbetslösheten försvinna. Men jag tror inte, att den svenska arbetarklassen, om den ställdes inför valet mellan det svenska systemet, det system som den nuvarande regeringen har föreslagit, och det system som faktiskt tillämpas i landet i öster, skulle välja det senare. Därtill har den opponerat alldeles för starkt mot det tvång som arbetslöshetskommissionen har utövat och som dock inte innebär, att någon tvingas till något, såvida han ser sig någon möjlighet att klara sig på annat sätt.

Valet i höstas hade enligt min uppfattning sin allra största betydelse däri, att det utgjorde ett understrykande av, att det svenska folkets alldeles överväldigande majoritet fortfarande vill styra sig själv enligt demokratiens grundsatser och allt fortfarande är övertygat om att det är i stånd att göra det utan att behöva någon förmyndare över sig. Det bör kanske slås fast vid detta tillfälle, att så är förhållandet. Vad som skiljer regeringen och dess opponenter i dag är oändligt litet i jämförelse med detta stora, att vi här i landet ha möjlighet att skaffa en livsduglig regering, en regering som kan

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

framlägga förslag och som även, såvitt jag kan tolka vad som sagts här i dag, har möjlighet att få igenom det väsentliga i sina förslag. Ett sådant tillstånd som exempelvis har inträtt i vårt stora södra grannland tror jag inte vi behöva riskera här i landet, och det är redan i och för sig någonting att jubla och vara glad över.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på hemställan av herr förste vice talmannen, att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 28, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet;

nr 29, av herr *Wagnsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till navigationsskolorna;

nr 30, av herrar *Thelin* och *Nordborg*, om tilläggspension åt f. d. lektorn *J. Johansson*;

nr 31, av herr *von Heland* m. fl., om åsättande av importavgift å fodermedel och oljeväxter;

nr 32, av herr *von Heland* m. fl., om förbud mot viss färgning av margarin;

nr 33, av herr *Lindström* m. fl., angående vissa ändringar i lagen om val till riksdagen; samt

nr 34, av herr *Nylander*, om ändringar i och tillägg till motorfordonsförordningen i syfte att främja brandväsendets effektivitet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.42 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.